IRODALMI SZEMLE

LXIII ■ 2020 ■ 7-8

ÁRA: 3,60 € / 1800 FT
ELŐFIZETŐKNEK: 3,00 € / 1200 FT

■ ALAPÍTÁS ÉVE: 1958
■ LXII. ÉVFOLYAM
■ ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: DOBOS LÁSZLÓ
■ FŐSZERKESZTŐ: **MIZSER ATTILA** (ATTILA.MIZSER@GMAIL.COM)
■ SZERKESZTŐ: **NAGY CSILLA** (CSILLESTER@GMAIL.COM) **NÉMETH ZOLTÁN** (NEMETX@GMAIL.COM)
■ LAPTERV ÉS TÖRDELÉS: **GYENES GÁBOR, VÁCLAV KINGA**
■ KÉPSZERKESZTŐ: **GYENES GÁBOR**
■ KORREKTOR: **SZANISZLÓ TIBOR**

■ **FŐMUNKATÁRSAK:** CSANDA GÁBOR, GRENDEL LAJOS, N. TÓTH ANIKÓ, POLGÁR ANIKÓ, TŐZSÉR ÁRPÁD
■ **SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:** BALÁZS IMRE JÓZSEF, BÁRCZI ZSÓFIA, DARVASI FERENC, JUHÁSZ TIBOR, NAGY HAJNAL CSILLA, PLONICKY TAMÁS, SZALAY ZOLTÁN

■ **SZERKESZTŐSÉG:** MADÁCH EGYESÜLET, P.O.BOX 7, 820 11 BRATISLAVA
■ ISSN 1336-5088
■ WEB: WWW.IRODALMISZEMLE.SK
■ FACEBOOK.COM/IRODALMISZEMLE
■ SZERKESZTOSEG.IRODALMISZEMLE@GMAIL.COM

SZÁMUNKAT TOMÁŠ ŽEMLA ALKOTÁSAIVAL ILLUSZTRÁLTUK.

TOMÁŠ ŽEMLA

1984-ben született Nagyszombatban. A nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem rajztanári szakán tanult, mesterei Jozef Baus és Viliam Loviška voltak. Kimondottan aktív alkotó, rengeteg önálló és kollektív kiállításon, szimpóziumon vett részt. Több mint 15 biennálén vett részt New Yorktól Tokióig. A 2017-es mexikói José Guadalupe Posada biennálén különdíjat, 2014-ben a bukaresti grafikai biennálén harmadik díjat szerzett. Festészettel és grafikával foglalkozik, sajátos ecsetkezelést fejlesztett ki, mely egyszerre utal a szlovák szőttes hagyományaira és idézi meg a pointilizmus optikai színkeverését. A motívumokat a nyugat-szlovákiai alföld nyújtja, ezen tájak hangulatát, szellemiségét mutatja be és emeli spirituális pozícióba.

■ **A CÍMLAPON:**
BLURRED FIELDS II, 60x60 cm, OLAJ, VÁSZON, 2018 (RÉSZLET)

A **HÁTLAPON:**
BLURRED FIELDS IV, 60x60 cm, OLAJ, VÁSZON, 2018

LIGHT FIELDS II, 130X130cm, 130x130 cm, OLAJ, VÁSZON, 2019

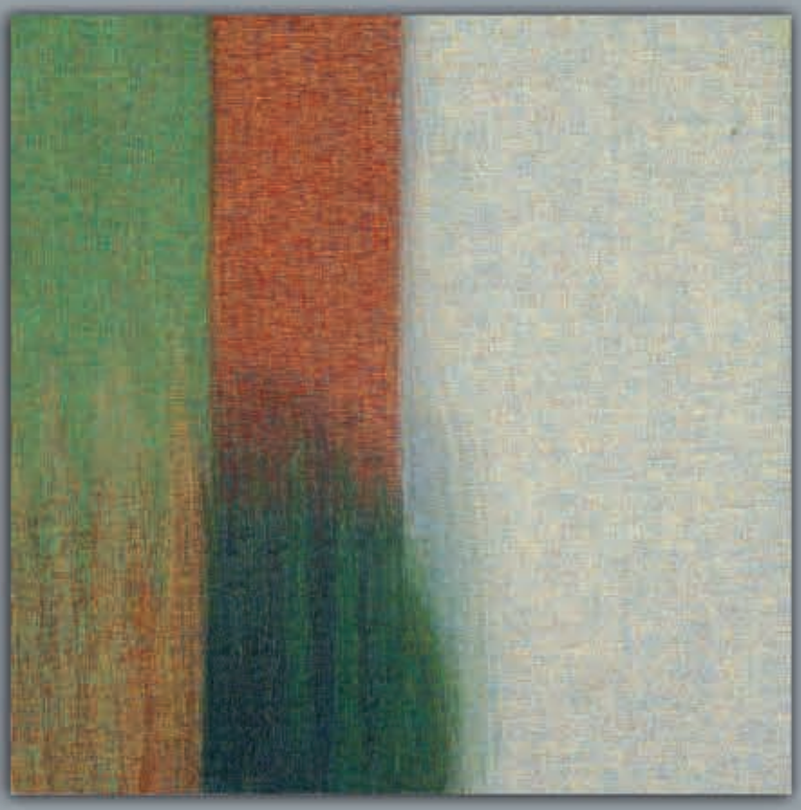

BLURRED FIELDS III, 60x60 cm, OLAJ, VÁSZON, 2018

BLURRED FIELDS VI, 60x60 cm, OLAJ, VÁSZON, 2018

BLURRED FIELDS V, 60x60 cm, OLAJ, VÁSZON, 2018

3 BARTÓK IMRE: MAJMOM, VERGILIUS (PRÓZAVERS, RÉSZLET)

6 KATONA ÁGOTA: HERMÉSZ, EGYENSÚLY; HELYVÁLTOZÓK; TÉRKEZELÉS (VERSEK)

12 SZALAY ZOLTÁN: VISSZA ÉSZAKRA (NOVELLA)

MARIA KOMORNICKA / PIOTR ODMIENIEC WŁAST (1876–1949)

25 MARIA KOMORNICKA: AZ IFJÚSÁG MENNYORSZÁGA (CAMBRIDGE-I EMLÉKEK); MESÉK. ZSOLTÁROK (1899/1900) ANDRONIKÉ; VÁGYAKOZÁS (RÖVID RÉSZLET); AZ ÚRHOZ (RÉSZLET); FOLYÓIRATOKBAN MEGJELENT MŰVEK / TELE VAGYOK SZOMORÚSÁGGAL; TITOK; VÁLASZÚTON; INTERMEZZO (RÉSZLET – VERSEK, NOVELLÁK)

53 PIOTR ODMIENIEC WŁAST: AZ IDILLI KÖLTÉSZET KÖNYVE (1917–1927) / ELŐSZÓ; MEGTALÁLTALAK; SPLENDID ISOLATION; NOSZTALGIA; A REMÉNY HIMNUSZAI; (GYEREKEK, GYEREKEK...) (VERSEK)

62 BARBARA STELINGOWSKA: TESTTAPASZTALAT MARIA KOMORNICKA KÖLTÉSZETÉBEN (TANULMÁNY)

77 PETNEKI NOÉMI: A FORDÍTÓ UTÓSZAVA (ESSZÉ)

85 BARTÓK IMRE: MAMI ÉS A CAMMOGÓ

92 PÉNZES TÍMEA: SZÉTOSZTÓDÁS (VERS)

94 VERES ERIKA: VEGÁN IMA; BARNA; A VÁROS ÉJJEL (VERSEK)

99 FELLINGER KÁROLY: SOHA TÖBBÉ; GYÓNÁS (VERSEK)

100 KOVÁCS ÚJSZÁSZY PÉTER: EGY VÁNDORCIRKUSZ ÉRKEZÉSE (VERS)

101 NÁNIA CSILLA: FÉNYINGER (VERS)

103 N. TÓTH ANIKÓ: TANÁRNŐANYATANÁRNŐ. TANÁRNŐ KÉREM (PRÓZA)

MA MÁR NEM MÉSZ SEHOVÁ

108 FORGÁCS MIKLÓS: MA MÁR NEM MÉSZ SEHOVÁ, 2–3. RÉSZ (PRÓZAOPERA–PRÓZAOPERETT–PRÓZAORATÓRIUM)

139 CSEHY ZOLTÁN: „NEM NYITRÁN TÖRTÉNT, AMIT HALLOTOK". FORGÁCS MIKLÓS: MA MÁR NEM MÉSZ SEHOVÁ (KRITIKA)

144 LIČKO PÉTER: APPENDIX FARAGÓ BÉLA – FORGÁCS MIKLÓS – CZAJLIK JÓZSEF: *MA MÁR NEM MÉSZ SEHOVÁ* CÍMŰ DARABJÁNAK ZENÉJÉHEZ

146 HIZSNYAN GÉZA: MA MÁR NEM MÉSZ SEHOVÁ (KRITIKA)

152 SZERZŐINK

▌KIADJA A „SPOLOK MADÁCH – MADÁCH EGYESÜLET"
▌(EV 153/08), NYILVÁNTARTÁSI SZÁM: 30807719.
▌A LAP MEGJELENÉSÉT A SZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG
KISEBBSÉGI KULTURÁLIS ALAPJA TÁMOGATTA.

KULT MINOR
FOND NA PODPORU KULTÚRY NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

▌NYOMTA A VALEUR KFT., DUNASZERDAHELY. ▌TERJESZTI A KIADÓ ÉS A SLOVENSKÁ POŠTA, A. S. MEGRENDELHETŐ A SZERKESZTŐSÉGBEN, ILL. A KÖVETKEZŐ CÍMEN: SLOVENSKÁ POŠTA, A. S. STREDISKO PREDPLATNÉHO TLAČE, UZBECKÁ 4. ▌P. O. BOX 164, 820 14 BRATISLAVA 214., ▌E-MAIL: ZAHRANICNA.TLAC@SLPOSTA.SK ▌MEGJELENIK HAVONTA (ÉVENTE 10 RENDES ÉS EGY ÖSSZEVONT SZÁM). PÉLDÁNYSZÁM: 300. ▌EGYES SZÁM ÁRA: 1,80 €. MAGYARORSZÁGON: 800,-FT. ELŐFIZETŐKNEK FÉL ÉVRE 9,- € , EGY ÉVRE 18,- €, ▌MAGYARORSZÁGON FÉL ÉVRE 3600,- FT, EGY ÉVRE 7200,- FT. SZLOVÁKIÁN, ILL. MAGYARORSZÁGON KÍVÜLI POSTÁZÁS ESETÉN A POSTAKÖLTSÉGET FELSZÁMÍTJUK.

▌JÚL-AUGUST/2020 ▌ VYDÁVA „SPOLOK MADÁCH – MADÁCH EGYESÜLET" ▌(EV 153/08). ▌ŠÉFREDAKTOR: ATTILA MIZSER ▌REDAKTOR: CSILLA NAGY, ZOLTÁN NÉMETH ▌ GRAFICKÁ ÚPRAVA A OBÁLKA: GABRIEL GYENES, KINGA VÁCLAVOVÁ ▌VÝTVARNÝ REDAKTOR: GABRIEL GYENES ▌JAZYKOVÝ REDAKTOR: TIBOR SZANISZLÓ ▌ADRESA REDAKCIE: MADÁCH EGYESÜLET, P.O.BOX 7, 820 11 BRATISLAVA. ▌ISSN 1336-5088. ▌ WEB: HTTP://WWW.IRODALMISZEMLE.SK ▌ ADRESA VYDAVATEĽSTVA: SPOLOK MADÁCH, MIEROVÁ 16, 821 05 BRATISLAVA 2. ▌ IČO VYDAVATEĽSTVA: 30807719. ▌ REALIZOVANÉ S FINANČNOU PODPOROU FONDU NA PODPORU KULTÚRY NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN ▌TLAČ: VALEUR, S.R.O., DUNAJSKÁ STREDA. ▌ ROZŠIRUJE VYDAVATEĽSTVO A SLOVENSKÁ POŠTA, A. S. OBJEDNÁVKY NA PREDPLATNÉ PRIJÍMA REDAKCIA A KAŽDÁ POŠTA SLOVENSKEJ POŠTY. OBJEDNÁVKY DO ZAHRANIČIA VYBAVUJE SLOVENSKÁ POŠTA, A. S. STREDISKO PREDPLATNÉHO TLAČE, UZBECKÁ 4. P. O. BOX 164, 820 14 BRATISLAVA 214., ▌ E-MAIL: ZAHRANICNA.TLAC@SLPOSTA.SK. ▌VYCHÁDZA MESAČNE (10 RIADNYCH A 1 SPOJENÉ ČÍSLO ROČNE). ▌NÁKLAD: 300. ▌CENA JEDNÉHO ČÍSLA: 1,80 €. PREDPLATNÉ ZA POLROK: 9,- €, NA ROK: 18,- €.

BOSKAGES C, RÉZKARC, AKVATINTA 15x15 cm

BARTÓK IMRE

MAJMOM, VERGILIUS

(RÉSZLET)

de látom, menni készültél, Augustus, már úton is vagy, temetésemről rendelkezel, amiért nem hibáztatlak, minthogy senkit sem hibáztatok az élők közül, és egy másik, korábbi pillanatban talán hálás is volnék érte, ahogyan hálás vagyok nem szűnő figyelmedért, melyre a meddő epe és a meztelen gyomor csalitjában, a tágra nyílt szem és az alvó szemhéj közös énekeként, a tövist viselő szív és a koronában tündöklő fej utolsó, egyetlen momentumaként találtam rá egy leendő sírbolt felé irányítva tekintetem, melynek falain már látszanak a becsvágy első rovátkái, a magukra ismerő évezredek váratlan öröme, a gyökerek kapaszkodása valami magasabb, süllyedése valami mélyebb felé, a kilátók kosarában áll talán egy őrszem, nem is a határt kémlelve, inkább Antarest az égen, egy másik, talán a tiédnél is hatalmasabb birodalom nyomait kutatva, mikor csődíti ránk görögjeit, mikor ismétli meg Tróját az ég, és miféle tűzszekereken száll le körünkbe Akhillész és vadhússal befont földije, a nagy Agamemnón,

a görögök félték, mi azonban magunkévá tettük a halált, és az oszlopfők, melyek között szorongva kóválygotak, minekünk a sors lassú, mégis tetterős szoborkertjei,

minthogy ők, akik előttünk jártak a telt karú tenger öblös partjainál, nevek csupán, emléked futásának kósza fordulótüskéi egy időtlen arénában, császárom, miközben neved ízlelgetem felhevült ajkam zátonyán, szavad hallom fülem vattával tömött, oidipuszi kagylóházában, tudom rólad, mesterem, alkotóm, parancsolóm és gyermekem, tudom, hogy e görög nevek számodra egy tengeribetegség, egy immár feleslegessé vált utazás hasonlatai, feleslegessé lett, mert megtörtént, az emlékezet háborúja dombormű csupán a legtávolabbi domb hátoldalának bronzfalán, mert uralkodásod művészet, a művészet pedig pulpitus, ahonnan valaki egykor hosszan beszélt az istenek távozásáról és visszatéréséről,

egy napfogyatkozás csöndes visszhangjai, parancsaid vad klausztrofóbiája, ahogy kényszeríteni akartál valamire, amire úgysem kényszeríthetsz, részben a téma

öröktől való kidolgozatlansága, egyúttal túlzott magától értetődősége miatt, a delírium siralmai között, az egyre csavarosabb ész vályogházában, asszonyok között, akik levendula olajával kenegetik a combomat, várva, hogy elmondják énekük, amelyhez hiába vártak dallamot máshonnan, azt nem adhatja meg más, csakis a szív utolsó sófárhangja, az utolsó szöveg és szó, mely még kiröppenni kész az agy hüvelyéből, ez a szöveg és szó lesz, nem az a másik, amelyért a birodalom császárának fohásza szól,

és ahogy ezt belátva inkább kértél valamit, amit kérned talán igen, megkapnod azonban sosem lehetett, ahogy parancsolni is hiábavaló lett volna, mert magát Rómát kérted, de nem mint tulajdont, hiszen születésed óta csak a tiéd, hanem mint a múlt jelenbe csillogó ékkövét, és hogy a papír és a leírt szó ne legyen más, mint a csillogás íve, az abszolút gőg mint a gőg aszkézise, lombkristályos timpanon, amely alatt sétálva magadévá teheted végre, amitől a görögök irtóztak, de amit én megszelídítettem a birodalom számára és annak császára kedvéért, láthatóvá téve az anyagtalanság vonzóan rostos, növényi közegét, egy új világfát, kérge alatt mitológiai alakok tevékeny csődületével,

mint egy repeszgránát, a változó légnyomás ürügyén elszökő levegő, egy vállról indítható rakéta ballisztikája Iszfahánban, romok szédületes romjai között, azon a helyen, amelyről nem tudsz, mert nem akarsz tudni, ahogy az asszírok és a föníciaiak is elkerülik homlokod sávszélességét, talán egy másik hajón kellene utaznod, császárom, ha még mindig úgy véled, hogy a halál megismerés, és az ión balusztrádokban látod a kései órák meddő tudásának zamatát, akkor az nem kevesebbet jelent, minthogy akaratod szerint másik hajóra kívánkozol, mint amelyik engem hozott idáig, és amely majd értem érkezik a harangzúgás és a szótlan siratóének után, és ahol nem egy, de három révész szolgál, tűvel, cérnával és gézgombolyaggal csontos és fáradt kezében, hogy elvigyenek abba a másik városba, mely Brundisiumból nyílik Iszfahánba, és azon is túl, az egyetlen helyre,

ahol az Egyetlen egy szót rejtegetett, egy törött, nyolc karjától megfosztott szót, amely a költészeté, a szellem építőművészetének fátyolvirágához, a követelmények utolsó törzséhez, a vallomások halált imitáló, halálig sorvadó, hűs architrávjához tartozott, csakhogy ezen a helyen, császárom, Augustus, nem a szavakat vártad, vagyis nemcsak a szavakat, hanem a szavakból és a szavak helyén égbe szökkenő kupolákat, pillérek csavarmenetét, mestergerendákat a toszkán nyírfaligetekből, átjárókat messinai márványból, a nemesség göndörfehér köntöseinek suhogását, egy birodalmat a birodalom belsejében és azon túl, miként virágkelyhében kinyílni, a tér új eljövetelét vártad, császárom, a benyílókból és a népkonyhák zárványának mélyéből, hiszen nem ismerted még, mert nem ismerhetted, a gyermek könyörtelenségét, de láttad már, mivé lesznek parancsaid, ha zászlóra tűzik őket, mert jól tudtad kezdettől fogva, hogy egyetlen idézet Anchises sorsáról, a beteglábútól, aki megjárta az utat a történelem előttitől a jelen viharban álló pompájáig, egyetlen szó a vénektől többet ér, mint tízezer magtár Giza napsugaraktól ostromolt, baljós öröklétének mezején, inkább egy öregember néhány panasszal teli, sajgó lépése a megfelelő irányba, menekülésével átellenben, mint irdatlan szfinxektől és gazdátlan vértektől roskadozó harcmezők, csak egyetlen lépés, mintsem tartós talapzat, a fáraók üres kesztyűje, amely a porban hever, skorpiók lakhelyeként,

és ahol már nincs miről szólni, mert a szó megérinti a mondatot, hogy a mondat megérintse a könyvet, de a könyv ismét csak egyetlen mondat, és egy mondat nyaldossa a szó száját, akkor Damaszkuszban egyként kérdik a papok és a váteszek, vajon hiába volt minden könyörgés, hiába varrtuk össze szemhéjunkat orrunk sovány hajlékával, hiába téptük le körmünk és szemérmünk, sirattunk meg gyermekeink közül minden másodszülöttet, mert a papok sejtik, hogy még az Egyetlen sem elegendő ahhoz, hogy néven nevezzék, akiről töprengeni adatik majd, és akinek áldozni kívánnak, és mikor nehéz viharban sodorja partjaikra a keleti szél az idegeneket, ők csak ülnek a kihűlt kőrakások rekeszeiben, fáklyák pettyes fénye alatt dideregve, és két villám cikázik át az égen, akár a denevér röpte, a dögöt kémlelő keselyű röpte, születőben már a holttest is hozzá, mikor az egyik, tanult atya azt kérdezi, mi volna hát beszédünk végül, mint teljes hallgatás, *pantalei szigé*, mi volna hát több, mit tehetnénk az idegen istenért, semmint, hogy a szó után hallgatást fogadunk, *hészukhian agein,* mit tehetnénk mi, akik onnan kezdtük, amit mindenki ismer, de oda tartunk, amiről nem tudnak azok sem, akik a legkülönbek közülünk,

ragyogj át testünk fodrain, hallgatag éj, énekelj múzsám, Polüphémosz, gombákkal teli földekről, ahol hatalmas szarvasok kölykeznek, és hó hull a bocsok izzadt pihéire

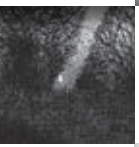

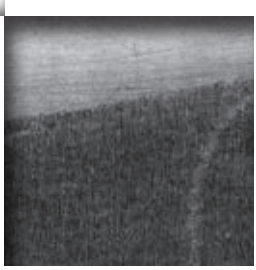

KATONA ÁGOTA

HERMÉSZ, EGYENSÚLY

A homlokzatok után a tetőket, illetéktelen
tekintet felfelé. Lábujjhegyen, egy torony
csúcsán a fiúszerelmet éltető Hermész
áll. Az arany jutott neki Prágából,
nem a hajnali füst, amely eltakarta
előlem a Moldva vágyott üvegtestét.
A hírnök lába alatt szabad épület,
lépcsőkkel tele. A megszakadt fokok
közötti mélyből hiányzik az ég.
Lélekvezető segít beljebb, fekete
köpenyben mutatkozik és beszél,
mint a hullámok az Akherónban,
melybe vizeletet hoznak a látható folyók.

A fogadalom, hogy többé nem utazok,
kinyílik, üvegházi rózsa. Hajnalban
vágják és viszik csábításnak. Képekből
sem kell több, a legközelebbi folyó
legyen elég, vetíthetem bele a vallás-
háborúm. Aki sokszor néz a felszín alá,
lányává fogadja a fogalmakban utazó
Hermész. Lányai érinthetetlenek.
A szobrász uralja a férfit, szabályos
hasizmait, karját, ahogy a kígyós botot
tartja. Az orsó- és a singcsont között
katartikus zóna, a feltárulás izgalma.

A csaló istenség helye képtelen, szent hely, tele beszéddel és vég nélküli írással. Az írások elől utaztam el, utolér a sola scriptura parancsa, szűk kapualj, egy süket és vak, ereklyék és purgatórium nélküli világ kapuja. Megérintem a vértanú szobrát, szerencsét hoz a babonás Európa közepén. A híd közepén, a harmadik szent után ér el hozzám a halotti lepelbe burkolt nagy anyák tanítása. Túlmenni a képhatáron. Hegyes tévedés. Fejkendőjük alatt az öt sola, a legfényesebb, hogy sola gratia. Elfordítom az arcom.

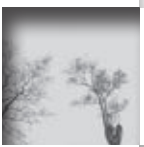

HELYVÁLTOZÓK

Ha hozzáérek magamhoz, sosincs elég
meleg. A kabát utolsó igazítása a tükör
színe előtt, törődök még a meglazult
gombokkal. A korai mínuszokban nehéz
a légzés. Zongoraversenyt eresztek
a füstködös térbe, a tiszta hang gyors,
sötét, kitölti az ívjáratokat. Nincs időm
meglátni a geológia mögött a hegyeket,
mind triász kori mészkő, dolomit,
ismeretlen névvel. Félek, hogy felgyullad
a legmagasabban fekvő kerület, a szélétől
befelé ég el, amíg nem vagyok itthon.

A busz műszerfala mögött erős ellen-
állások sora, rézhuzalok közt felvillanó
relék, ezen kívül sűrű tér, ahol elkap
a légszomj. A biztos lábakon álló utasok
között a saját eredetemre gondolok, a kézre,
melyet egy másik kéz érint. Nem veszíthetem
el a belső égés hevét. Járhatnék temetőben,
kifehéredett végtagokkal, felmondani
számtól számig a református parcellákat.

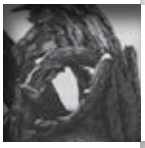

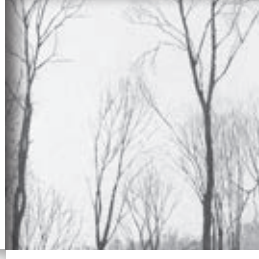

Néha a történelem, néha a sejtek lázadása az, amit nem kellene meglátnom. Eltávolodni a könyvektől, ahogy a legbutább zenét hallgatók teszik körülöttem. Belefeledkezni a kereskedelem által kisajátított tájba, együtt mozdulni minden fékezéssel. A kimondás huszadik századi mágiáját megtöri a torz ritmus. Csakazértis rosszul érzem magam, mintha nem volna jogom feljebb élni annál, ahová születtem. Jóval a tengerszint alatt vérköröket irányítok öntudatlanul. Hiányzik a metronóm, az átfogó térkép, ahol van helyem. A légzés pedig lehetne lágy.

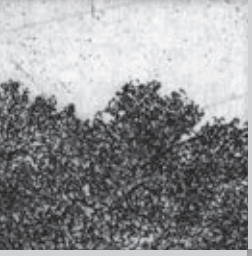

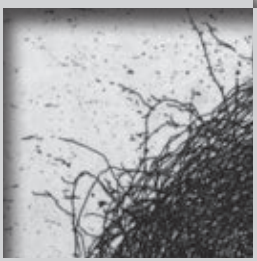

TÉRKEZELÉS

Átlátszó a magamra csukott ajtó, nem vágom oda senki ujját. Reggelente sorsszimfónia, botlás a lépcsőn, a sietség miatt, vagy a közeledő felhőszakadás elé, érjen el, mosson agyon.

Beszéltek már a monotóniáról, azalatt megszerettem, a hullámzó napokra alig emlékszem. Alá kell írnom a szerződéseket, tudomásul veszek mindent, ez lehet a győzelem jele. Mégis aláásom a szabályos sorokat, egyre kevésbé hasonlítanak fő-utakra, aknamezőre annál inkább.

A nevemet elrontják, menetrendszerűen cserélnek egy betűt. Ne ismerjenek fel, akik az arcom rombolják. Átfestem a hajam, őrt állítok az ajtó elé. Ha egyedül akarok lenni, azonnal kulcsra zár.

TESTIMONY OF MINIMALISM MAN TOUCHED LAND II

TESTIMONY OF MINIMALISM MAN TOUCHED LAND III

SZALAY ZOLTÁN

VISSZA ÉSZAKRA*

1.

Az egész őrület akkor kezdődött, amikor megkaptam anyám levelét, hogy maradjak még néhány napig R.-ben. Persze nem ekkor kezdődött, ez csak egy meghunyászkodó fordulat, amit azért használok, mert homályos dolgokról kell beszélnem. A levél – anyám első levele azon a nyáron, én már kettőt írtam haza addigra, holott egyáltalán nem hiányoztak az otthoniak – kedden érkezett meg, és én kedd este csókoltam meg először Rózát, az unokatestvéremet, akitől el akartam menekülni, vissza, északra, ahogy ő mondogatta, ez volt a szavajárása, hogy én vagyok az északi ember, de képtelen voltam itthagyni, mert meg akartam végre csókolni, de úgy, hogy lehetőleg mindketten roppanjunk szét abban a csókban, és rokkanjunk bele egy életre, és amikor anyám levelét olvastam, arra gondoltam, hogy ezt én váltottam ki anyámból, valami beteges telepátiával, amiben, mármint a telepátiában, egy pillanatig sem hittem, most viszont be kellett vetnem, hogy elvezessen ehhez a csókhoz. Megkapni egy csókot, ez persze hülyeség, a csók kapott meg engem, kedd este, huszadikán, vacsora után, a ház mellett, az udvaron, a kutya épp elrohant, a benti hangok elcsendesedtek, és tétován lappangott a levegőben a sötétség, amikor magamhoz vontam őt, remegve, és végre elértem azt az állapotot, amikor nem kell gondolkodni, mindent a nyelv és a nyál ural és tölt ki, és a csend megfojtja az idő otromba kígyóját.

Kedd este volt, amikor belebotlottam Sanyi bácsiba, az apám bátyjába, a néma emberbe, aki egész nyáron nem beszélt hozzám két mondatnál többet, és talán senki máshoz sem, és én úgy képzeltem, a szája belseje tele van fekélyekkel, a nyelvével simogatja egész nap ezeket a fekélyeket, ami talán még kellemes érzést is nyújthat neki, de semmiképp nem engedi megszólalni. Belebotlottam Sanyi bácsiba, az előszoba és a konyha között, és Sanyi bácsi szólásra nyitotta az ajkát, és röviden elmondta, hogy másnap hajnalban el kell mennem. Nem részletezte, hogy miért, és én hiába dadogtam valamit az anyám leveléről. Bajok voltak, Angéla néni eltünedezett otthonról, és Sanyi bácsi napról napra mogorvább lett, de nem tudtam, mi történik, mert engem csak Róza irányába húzott a nehézkedés. Róza miatt mondta, gondoltam, amikor már gondolkodni tudtam, hiszen azt a csókot a világegyetem minden pontján kellett hogy érezzék. Felszikrázott az

* A szöveg megírása idején a szerző a Kisebbségi Kulturális Alap alkotói ösztöndíjában részesült. / Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

egész kiégett bolygó. Sanyi bácsi szemében nem haragot láttam, hanem taszítást. Valami vész közeleg, és ha nem teszem azt, amit mond, le fog csapni rám. Már szerda hajnalban. Nem bűnökről és bűnhődésekről közvetített Sanyi bácsi éjfekete pillantása, hanem a szenvtelen végítéletről.

Egy szemhunyásnyit sem aludtam aznap éjjel, izzadtan fetrengtem, és szívtam magamba a ház addig olyan idegennek tűnő szagait. Sokféle szaga volt ennek a kis vidéki háznak. Megvolt az r.-i szaga, a faluszag, amiben benne volt egy csomó gyötrelem, de a tunya parasztlét lomhasága is. Augusztusszag is volt, a túlérett, repedezett héjú gyümölcsök erőteljes rothadásszaga. A legáthatóbb azonban a család szaga volt, az öregeké. Angéla nénié felkavaró volt, mint egy menekülő állaté. Sanyi bácsié irtóztató: a fekélyek szaga, a láthatatlan dolgok iszonyatának szaga.

És persze Rózáé, amely beterített engem is. Nem mosakodtam aznap este.

Szerdán hajnalban el kellett hagynom a házat, és utána el kellett hagynom az országot. Miközben szerény csomagomat pakoltam, az járt a fejemben, ez az utolsó nyaralás.

Hajnalban indult egy busz R.-ből, ami bevitt Szombathelyre, onnan egy másik járattal kellett eljutnom Komáromba, ahol majd átsétálok az Erzsébet hídon, és egy harmadik busszal utazom tovább. Az utat a teljes önkívület állapotában fogom eltölteni, hiszen még mindig futkos bennem az áram, amit a csók gerjesztett. Már régen pirkadt, amikor kiléptem a házból, egy pillanatra még megálltam a küszöbön, és hallgatóztam. Halk, állati nyögéseket hallottam odabentről, nyögéseket és pihegést, mintha mindeddig láthatatlan nyestek és pelék váltak volna láthatóvá és másztak volna elő búvóhelyeikről, és dörgölőztek volna egymáshoz a maszatos hajnali félsötétben. Talán épp Angéla néni lábához bújtak hozzá, és ő szuszogott fel álmában. Vagy Róza álmaiba osontak be puha talpukon. Köhögések és csattogások zavartak fel, és löktek rajtam egyet, a kapuig, és tovább. A kapu megadóan nyikorgott – az apám azt mondta, Sanyi bácsi azóta képtelen rendesen beszélni, amióta először meghallotta ennek a kapunak a nyikorgását húsz évvel ezelőtt. Húsz éve hozták őket ide. Azóta már kicsinosították ezt a házat, ahol azelőtt semmirekellő emberek laktak, apám szerint rácok voltak, de ki tudja, ez valójában mit jelentett. Sanyi bácsi akkor huszonöt volt, és földműves, az utolsó porcikájáig. Itt nem volt föld, illetve őt nem engedték a közelébe. Évekig tartott, amíg valamennyire magához tért. Aztán megszületett Róza. Róza azt mondta magáról, ő már délinek született. Engem néha tótocskának szólított. Másképp beszélt, mint mi, más volt a hanglejtése. Néha azt mondta, nekem az orromból jön a hangom. És néha kérdezgetett, milyen ott fent északon. Egyszer, amikor kiszöktünk az r.-i régi templomhoz, ami egy erdei tisztáson állt, és a kom-

munisták két évvel korábban megengedték, hogy helyreállítsák, mert már majdnem összedőlt, pedig káprázatos középkori freskókkal volt telefestve a belseje, azon a július végi estén Róza azt mondta, szerinte neki ott északon kellene meghalnia. Amikor kérdeztem, miért, azt válaszolta, szerinte a lelke őt is oda húzza. A negyvenes évekről mi már nem tudtunk semmit, és az apámék nem sok mindent meséltek. Az apámékat nem vitték el, valami isteni csoda folytán. Sanyi bácsi évekig nem válaszolt apám leveleire, haragudott, mert neki mennie kellett, és nem értette, hogyan történhet meg, hogy az embert egyszer csak felrakják a vonatra, és elviszik, egy huszonötéves, bivalyerős férfit. Nem beszéltek erről, és csak a hosszú hallgatás oldott fel valamit közöttük, amíg aztán az apám egyszer, már sok évvel később meglátogatta őket R.-ben. Akkor mondta neki Sanyi bácsi, hogy ez a kapu akkor is ugyanígy nyikorgott, amikor megérkeztek ide.

Ezen az augusztus végi hajnalon is ugyanúgy nyikorgott.

Akkor, ott, a régi r.-i templom mellett, a tisztáson, amelyet kozmikus sötétségbe vontak a mély hangon suttogó tölgyfák, jutott eszembe először, hogy egyetlen bizonyosság létezik számomra, mégpedig hogy meg kell csókolnom Rózát, ezt a teljesen valószerűtlen tündér-unokatestvért, még ezen a nyáron.

A buszsofőr riadtan meredt rám, amikor közöltem vele, hogy Szombathelyre kérek egy jegyet. A szemében olyan ősrégi félelmet láttam, mint a rettegő vadállatok tekintetében. Olyan gyorsan, hogy senki észre se vehesse, végigpillantottam magamon, vajon mi lehet rajtam ilyen ijesztő. A buszsofőr előrenézett, a lámpája fényébe, amely bágyadtan törte meg a hajnal mély derengését. Egyetlen szót sem szólt, résnyire nyitotta a száját, beláthattam a fogai rozsdabarna közébe, a szája sarkába fehéres csomócskák tapadtak, amelyek a kiszáradt ondóra emlékeztettek. Kiadta a jegyet, elvette a pénzemet, és a markomba csúsztatta a visszajárót, már-már bensőséges mozdulatokkal, és még egyszer az arcomba nézett, mintha figyelmeztetni akarna, de az elnyílt szájból csak alig hallható, szűkölésre emlékeztető lihegésféle szűrődött ki.

Elaludhattam az úton, mert semmi nem maradt meg belőle, csak az egész bensőmet átjáró rázkódás, és Szombathelyen ugyanabban a görcsben szálltam le, amely még az utazás elején fogott satuba. A Halkan Szuszogó Emberek Városának neveztem el akkor Szombathelyet, amelyre szerettem úgy gondolni, mintha tudnék róla bármit is, csak mert néhányszor beugrottunk Rózával és Angéla nénivel afféle igazi gyermekded

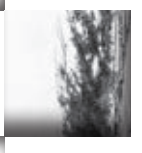

kirándulásokra. Fojtott levegőjűnek éreztem a várost, miközben az elhallgatásaiban mintha nagyszerű, elfelejtett történetek emlékei derengtek volna. A Szombat városának egyszerre volt kabbalai hangulata és szabadságízű lendülete, és mindez annál jobban izgatott, hogy láttam, a Halkan Szuszogó Emberek mindezt mennyire le akarják tagadni. Róza azt mondta egyszer, az egyik ilyen kirándulásunk után, vasárnap este, az udvarukon, tikkadt forróság volt, és nedves hajjal jött ki hozzám, egyenesen hozzám, aki egymagamban dohányoztam a kiszáradt körtefákat nézegetve, miközben az öregek odabent vacsoráztak vagy talán csak rádiót hallgattak, kábultan a dögmelegtől, és Róza azzal jött oda hozzám, hogy ma kiabálni szeretett volna, rohanni és kiabálni, belekiabálni a Halkan Szuszogó Emberek képébe, nem így mondta, de most már így emlékszem rá, belekiabálni, hogy őt akkor sem foghatják le, az ő torkára akkor sem kulcsolhatják rá azt a mocskos, büdös kezüket.

Láttad őket, ugye, kérdezte Róza, láttad, mennyire nem szeretik ezt a gyönyörű várost.

Annyira nem szeretik, hogy nem is látják, mondtam egyszerre a körtefáknak és Rózának, könnyedséget színlelve. Ekkor még tudtam könnyedséget színlelni, hiszen az előtt az éjszaka előtt voltunk, amikor az r.-i templom tisztásán megvilágosodtam.

Kellene nekem valaki, mondta Róza, akiben megbízhatok, hogy egyszer visszarángat, ha én is belecsúsznék ebbe a furcsa kábulatba, amiben ezek az emberek élnek.

Olyan őrangyalféle, kérdeztem.

Nem igazán, mondta Róza, inkább olyasvalaki, aki ébren tart. Már ha ez az éberség, amikor ezeket a szagokat érzem, ezeket a hangokat hallom, amiket most.

Elkérte a cigarettámat, beleszívott, és közelebb húzódott hozzám, és beletúrt a kezével a nedves hajába, miközben valahova a távolba nézett a szomjas körtefák között, pedig csak a szomszéd portára láthatott át.

Amire megérkezett a komáromi járat, közönséges reggel lett, és minden elviselhetetlenül felgyorsult. Dübörgött a föld, a Halkan Szuszogó Emberek Városa monoton lüktetéssel mondott búcsút. Kevesen voltak a buszon, a legtöbben gondosan kivasalt öltönyben, mint akik sorsdöntő tárgyalásra készülnek az Úr Ítélőszéke elé.

Végig magam elé bámultam, és egyre csak szivárgott belém valami meghatározhatatlan, émelyítő, gyomorsavízű bénultság. Aminek nincs tárgya, az a szorongás, és az a leggyilkosabb. Nem tudtam, merre tartok: véget ért az utolsó nyaralás, és én csak annyit tudtam, soha többé nem térhetek vissza ugyanebbe az R.-be, ugyanezek alatt a csillagok alatt.

2.

Komárom szélén egy katonai járőr állította meg a buszt, az utasok maguk elé néztek, és némán lekászálódtak. A sofőr bizalmasan váltott néhány szót a katonákkal. Egyszeriben valahonnan még több katona termett ott. Nem tudtam pontosan, hol vagyunk, úgy rémlett, láttam már a helységnévtáblát, falusias jellegű házak álltak az út mentén, hűvösnek éreztem a reggelt, és épp elhatároztam, hogy előkotrom a dzsekimet a csomagomból, amikor valahonnan felbukkant az első tank, amelyet újabbak és újabbak követtek. Egyszeriben mindenki hadonászni és kiabálni kezdett, és csak centiken múlt, hogy az egyik tank nem sodorta el az egyik utast, aki a jegyét lobogtatta a dzsipen érkezett katonák felé, neki oda kell érni a fiához, magyarázta kétségbeesetten, és én sejtettem, a fia, ugyanúgy, ahogy az én szüleim, odaát van, a határ túloldalán, és az jutott eszembe, egyáltalán nem biztos, hogy még láthatja valaha.

Amikor elindultam R.-be, az apám egy furcsa, ideges félmosollyal azt kérdezte, biztos vagyok-e benne, hogy a határ oda-vissza átjárható.

Szerda reggel volt, az egyik utastársam karórája 8:35-öt mutatott.

Percek alatt rengetegen gyűltek össze a hevenyészett ellenőrzőpontnál, autók dudáltak, emberek kiabáltak, tankok dübörögtek. Az autókat a katonák elterelték, a tankok elállták az utat a csehszlovák határ felé, az okvetetlenkedő embereket pedig úgy csendesítették le, hogy nagyon közel tolták az arcukhoz a géppuskájuk csövét.

Az egyik utas arról beszélt valakinek, most végre visszaszerzünk mindent. Fanyar volt az arca, és gyors egymásutánban maga mellé köpködött. Most visszaszerezzük a földjeinket, ezt nagyon sokszor elmondta. Tököt és mákot termesztettek, mesélte, és sehol akkora mákfejeket nem látott azóta sem. És akkora tököket. Újra akkora tökeink lesznek, mint azelőtt, bizonygatta. Ezért kellenek a tankok.

Egy fiatal férfi azt magyarázta a katonáknak, meglepően józan hangon, hogy nincs szükség vérontásra, azok az idők már lejártak, és jó lenne, ha ők is belátnák, hogy mik azok az emberi jogok, és hogy senkire nem foghatnak fegyvert. Mindenki ráfogta a fegyverét, aki csak hallotta. Kamaszos bajusza volt a fiúnak és sűrű, fekete haja, mint egy beatle-nek, de semmi vad nem volt benne, a katonák sem tartottak tőle, egykedvűen fogták rá a puskájukat.

Magyarokat öltek, sugdolóztak a férfiak körülöttem, a tankok magyarokat tapostak szét odaát. Mások azt sugdozták, végre kinyomják a csehszlovákok belét ezekkel a kurva tankokkal. Ellenforradalom, az kellett ezeknek a kisfaszúaknak, suttogták. Soha nem fogunk hazajutni, pusmogták, de azt nem tették hozzá, hova tartanak.

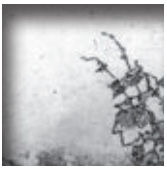

Hosszú idő telt el, amire észrevettek engem is. Két fiatal katona jött oda, és a karomnál fogva elrángattak, egyenesen behúztak az egyik katonai dzsipbe, és már robogtunk valamerre, nem közölték, hova.

Beültettek egy irodába, és amikor megkérdeztem, mit követtem el, úgy néztek rám, mint aki elkövetett valamit.

Mit keresett itt, kérdezte az idősebb férfi, aki belépett, és leült az íróasztal mögé. Már majdnem válaszoltam, de az egyik fiatal katona megelőzött. Át akart menni. Csehszlovák.

Kezdtem megérteni, hogy ez valami olyasmi, amiről nem akartam tudni. Mint az apámék története. Csak a gyűlöletet nem láttam ezeknek a katonáknak a szemében, meg az elszántságot. Inkább unalmat láttam rajtuk, meg némi kötelező távolságtartást. Ilyen tehát, amikor egy hűvös szerda reggel az ember belezötyög a háborúba egy hangos, büdös autóbusszal.

Náluk voltak a papírjaim, talán én adtam át nekik. A fiatal katona hanyag tartással állt az ajtó mellett, a kezét a hasa előtt fonta össze, mint egy unott ministránsfiú. Az idősebb – ő se lehetett sokkal több negyvennél – a papírjaimat nézegette, mintha olyan sok nézegetnivaló lett volna rajtuk. Mindketten frissen borotváltak voltak, mintha templomba készülnének. Az idősebb nem pillantott rám egyetlen egyszer sem, nem kérdezett semmit.

Szerezzen egy tolmácsot, mondta a fiatalnak.

A töredéknyi csendben röviden felnyögtem, és bátortalanul olyasmit mondtam, beszélem a nyelvet.

Ne de ugye melyiket, ez talán nem derült ki. Az idősebb elismételte, hogy szerezni kell egy tolmácsot, mire a másik bólintott, és kiment, nagyot reccsent utána a faajtó. Hihetetlen gyorsan visszatért egy ötvenes, görnyedt, nagyorrú, ballonkabátos fazonnal, akit leültettek mellém. Motyogott valamit, százados elvtársnak nevezte az idősebb katonát, és a macskáiról beszélt, hogy jó lenne hamar végezni, de persze megérti, ha nem. A százados elvtárs komoran nézegette a tolmácsot, a vizenyős, bánatos szemét, a száraz, kipirosodott, hámló arcbőrét, az orrából előkandikáló vastag szőrszálakat.

Maga tud csehül, kérdezte a százados elvtárs, de meg sem várta, míg a tolmács válaszol, rárivallt, kérdezze meg tőle, mit keresett itt.

A tolmács nem nagyon tudott csehül, szlovákul sem, kotyvalékszláv nyelven beszélt, érthetetlenül, talán az oroszhoz volt a legtöbb köze.

Érti, kérdezte aztán magyarul, nem derült ki, kitől.

Én a rokonaimnál nyaraltam, mondtam kiszáradt szájjal. A százados elvtárs maga elé nézett, várt. A tolmács nyeldesett, majd kissé bizonytalanul elismételte, amit mondtam, ugyanúgy, magyarul. Azt mondja, a rokonainál nyaralt. A tolmácsra és a százados elvtársra pillantgattam felváltva, ők nem akartak észrevenni engem, a százados elvtárs a papírjaimat gyűrögette a kezében. Mondja meg neki, mondta a százados elvtárs erélyes hangon, hogy itt katonai hadművelet van folyamatban. Baráti segítséget nyújtunk a népének az ellenforradalmárok ellen. Nem mehet át a határon. A tolmács hevesen bólogatott, és röviden, zavarosan összefoglalta a százados elvtárs mondatait az önmaga kreált korcsszláv nyelven. Rábízom őt az egyik kocsira, folytatta a százados elvtárs, Párkánynál kelnek át a határon, velük mehet, de ő nem lépheti át a határt. A tolmács dünnyögve mondta a magáét, granyica, nyemózses, igyi sznámu. Szóval átvisznek, szaladt ki a számon, mire a százados elvtárs azonnal felcsattant, nem lépheti át a határt. Aztán észbe kapott, és a tolmács felé bólintott, hogy fordítsa le, amit mondtam. Azt kérdezi, átviszik-e, motyogta a tolmács. A százados elvtárs rácsapott az asztalra, most sokkal idősebbnek nézett ki, egy igazi háborús veteránnak, de a haragját nem lehetett elhinni. Végeztem, mondta, Szentpéteri, vigyék magukkal. Felállt, mire a tolmács is felállt, és a százados elvtárs elindult volna kifelé, de megtorpant, és rászólt a tolmácsra, hogy fordítsa le. A tolmács nyeldesett, és mondott néhány szlávos hangzású szót.

Szentpéteri megvárt egy másik fiatal katonát, Irinyit (barátian kiabált neki a dzsip mellől, hogy gyere már, Irinyi, gyere már), és szóltak, hogy üljek be közéjük, és közben hadonásztak a kezükkel, mint egy süketnémának. Bólogattam, mint aki tényleg nem beszél magyarul. Por kavargott mindenhol, és civileket már nem láttam, csak tankokat és katonai járműveket. Kérdeztem Szentpéterit, hogy hazatelefonálhatok-e, amire ő nagyon összezavarodott, összenézett Irinyivel, mint akik szellemet látnak. Nem válaszoltak, robogtunk az úton, kelet felé, elhagytuk Komáromot, azt csak később tudtam meg, hogy Párkánynál húzódott a hadművelet fő vonala, arra keltek át a magyar csapatok, hogy megszállják Érsekújvárt, az egykori erődvárost. Senki nem sejtette, hogy jönnek, úgy érkeztek, mint egy, az augusztusi hajnalból sután előmászó, homályos látomás.

Szentpéteri és Irinyi különváltak a hadtestektől, talán valami üzenetet vittek, senki nem kötötte az orromra. Irinyi pocakos volt, sokat dohányzott, és néha mutatott ezt-azt Szentpéterinek

az út mentén, amire összeröhögtek. Egy bámuló öregasszony. Egy riadtan menekülő kóborkutya. A porban hempergő cigány gyerekek. Egy vizes vödröt cipelő fiatal lány, akinek becsorgott az izzadság a melle közé. Egy féllábú öreg, aki egykedvűen botorkált az út szélén. Az egyik ilyen után megszólaltam, hogy még sosem voltam Párkányban. Állítólag ott van az a nagy templom, a bazilika, amire a párkányiaknak van kilátásuk, nem az esztergomiaknak. Irinyi váratlanul megszólalt, hogy ha még nem rombolták le a komcsik. Szentpéteri kinézett az ablakon, és felröhögött. Most a komcsik harcolnak a komcsik ellen, kérdeztem. Anyád a komcsi, hurrogott le Irinyi. Szentpéteri ugyanúgy oldalra nézett, és kacagott egyet. Rövidebbet, mint korábban. Hátranéztem, a kocsi a közúton is olyan port vert fel, mintha földúton haladtunk volna. A százados elvtárs azt mondta, átvisztek a határon, de nem léphetem át a határt, mit jelent ez, kérdeztem, és nyíltan belenéztem Irinyi arcába. Pontosan azt jelenti, amit jelent, vágta rá hangosan Szentpéteri. Amúgy meg mikor tanultál meg így magyarul, morogta Irinyi, a cigisdobozában kotorászva. Elővettem a saját dobozomat a farzsebemből, és megkínáltam. Kicsit szétnyomódott, de szívható volt. Irinyi ekkor nézett először a szemembe. Nem volt semmi az arcán, talán csak némi elmosódott unalom.

Komppal keltünk át Párkánynál, csak én bámultam a bazilikát, a többiek úgy tettek, mintha ott sem lenne. Tucatjával álltak a tankok a Duna mindkét partján. Irinyi azt kérdezgette, miért indultam most vissza. Mondtam neki, hogy a nagybátyám bekattant, és elküldött, szerintem Róza miatt. Ki az a Róza, kérdezte kelletlenül Irinyi, mint akinek nincs ideje ilyen gyermekded sztorikra. Az unokatestvérem. Megkúrtad, kérdezte, a cigi lógott ki a szájából, és a komp vetette aprócska hullámokat bámulta. Nem az a fajta, mondtam. Szentpéteri ekkor rám nézett a szokásos félmosolyával, és mintha érdeklődést láttam volna a szemében. Vannak szép lányok erre felétek, kérdezte. Kissé összezavarodtam, hogy ilyen jámboran fogalmazott. Én itthagytam egyet, válaszoltam, Leának hívják, tizennyolc éves, barna és nagyon türelmetlen. Irinyi erre felröhögött. A bazilikát néztem, ahogy szépen beteríti a délelőtti fénypokróc. Nem volt hova mennünk, az utolsó este, mielőtt eljöttem volna, a jéerdé udvarán ujjaztam meg, és úgy sikított, hogy az összes kutya vonyítani kezdett a környéken. Irinyi visítva röhögött, Szentpéteri mosolyogva megkérdezte, mi az a jéerdé. Egy döccenés jelezte, hogy kikötöttünk a csehszlovák parton.

A hódítók hazahoztak, de nem léphettem át a határt.

Nyugodt volt a táj, helyenként fel-feltűntek a tankok, egy-egy öregember megfordult utánunk az út mentén, néhol csődületeket is láttunk, egy fejkendős néni egyedül állt Muzsla közepén, az ég felé nézett, és könnyek csorogtak lefelé az arcán. Most ez vajon békeidő-e még. Ezt nem kérdezhettem meg, Szentpéteri és Irinyi nem mondott semmit arról, mit keresnek itt. Főleg a helyi lányok érdekelték őket. Hogy tudnak-e magyarul, mint én (Szentpéteri), hogyan mondják tótul, hogy szopjál le (Irinyi), tényleg utálják-e erre a magyarokat (Szentpéteri), én is utálom-e a ma-

gyarokat (Irinyi), Lea mindenkinek olyan könnyen adja-e magát (Irinyi), ismerek-e lányokat, akik szeretik az egyenruhát (Szentpéteri), na és a csaj, akitől most jövök, ő legalább hagyta-e magát megcsöcsörészni (Irinyi). Izsánál már úgy mutogattam ki a kocsiból, ahogy korábban ők, fejkendős fiatal anyukák sétáltak a gyerekeikkel az úton, megálltunk cigit venni, és az egyik bácsi kiabálni kezdett a boltnál, hogy jöjjenek már ide a többiek is, mert itt vannak a mieink. Lapogatta a vállamat, hogy mennyire örül nekünk, végre itt vannak a derék magyar fiúk, mire egy magas, szikár férfi lépett oda, és azt mondta, ezek nem magyarok, ezek oroszok, és a bácsira kiabált, hogy menjen inkább haza, ezek itt oroszok, és a bácsi egyre csak a vállamat markolászta, hogy ugyan már, magyar gyerekek, visszajöttek, mint annak idején Horthyval, ezek a mieink. Szentpéteri és Irinyi eltűntek a boltban, és még néhány bámészkodó odajött, nézegették a dzsipet meg engem, és valakik azt mondták, ezek azokkal vannak, Nyárasdon kinyírtak egy magyart, elgázolta a tank, ezek az oroszokkal vannak, hiába beszélnek magyarul. Mit akarnak itt ezek a tótok, hajolt hozzám Irinyi, sörszagú volt, a pultnál benyomhatott egy gyorssört. Szentpéteri kedélyesen biccentgetett és integetett az összecsődült embereknek, megkerülte a kocsit, és még rájuk is dudált, amikor indultunk, amire mindenki, még a lelkes idős bácsi is rémülten rezzent össze.

És ti hagytatok-e valakit otthon, kérdeztem őket, és Szentpéterire néztem, aki nyugodtan vezetett, mintha csak épp ebédelni menne valahova, vagy a gyerekért az iskolába. Az anyámat, mondta mosolyogva, és nincs sok kedvem visszamenni hozzá, szóval remélem, akad itt némi muri. Irinyi röhögött, de hát ez itt csak pusztaság, mutatott körbe, elhagytuk Komáromot, tarlók mindenfelé, erre tankok sem mutatkoztak, és Irinyi hozzátette, szerintem az öcsifej simán kitalálta ezt a Lea nevű ribancot is, a vonyító kutyáival együtt. Habár, talán a kutyákat nem, göcögött Irinyi, amire Szentpéteri is felnevetett. Na és szerintetek én hazajutok, kérdeztem. Vagy hadifogoly lettem, vagy mi. A százados elvtárs nem adta vissza az útlevelemet, tettem hozzá. Akkor reklamálj nála, mondta Irinyi. Vagy inkább a Brezsnyevnél, tette hozzá Szentpéteri. De akkor én ezt most nem értem, mondta Szentpéteri, te tényleg csehszlovák vagy. Azt még nem mondtad, kérdezte Irinyi, hogy a Lea beszél-e magyarul. Nem mindegy, már tudod, mi az, hogy szopjál le szlovákul, válaszoltam. És a Lea ezt megérti, kérdezte Irinyi.

Végül kinyögték, hogy Pozsonyba mennek. Soha nem jártam még Pozsonyban, mondtam. Olyan, mintha nyaralnál, vágta rá Irinyi. Ingyen nyaralás a magyar néphadsereg jóvoltából. Szentpéteri azt mondta, az egyik nagyapja Pozsonyból származott. Kitelepítették, vagy mi, tette hozzá. Az egész családdal együtt. És elvettek tőle mindent. Szőlői voltak Pozsonyban. Ő már nem ismerte, azt beszélték, összeroppant bele, hogy el kellett mennie Pozsonyból. Biztos szép város lehetett ez a Pozsony. Nem tudok róla semmit, mondtam. Mi csak Szencre szoktunk bejárni. Az

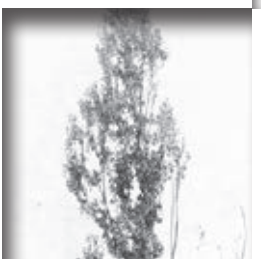

meg elég semmilyen. Nem olyan, mint mondjuk Szombathely. Irinyi erre felröhögött, Szombathely egy lepratelep. Szentpéteri azt mondta, ő fel fog költözni Pestre, ha innen hazajut. Miért ne jutna haza, kérdeztem. Erre nem válaszoltak. A tótok békés népség, mondta végül Irinyi, és hozzátette, hogy ő nem akar semmi balhét. Szentpéteri azt mondta, hogy bérel egy kis lakást Békásmegyeren, és hétvégente bejár majd a Margitszigetre. Békásmegyert nagyon szépen ki fogják építeni, mondta. Vajon ha találok magamnak egy jóravaló tót lánykát, kérdezte Szentpéteri, eljön-e velem a Margitszigetre sétálni az őszi avarban?

Jócskán benne jártunk a délutánban, mire Pozsonyba értünk. Rengeteg tank és sok dühös, szép ember. Ezek itt végre gyűlöltek, nyílt arccal, ökölbe szorított kézzel. Alig értettem, mit kiabálnak, Szentpéteri és Irinyi nem hagyott békén, hogy fordítsam nekik. Lehúzott ablakokkal mentünk, pedig kérdezgettem, nem fognak-e ezek bedobni valamit. Hömpölyögtek mindenfelé. Szépen felöltöztek, mintha vásárba indultak volna. Rózsaszín volt az arcuk, a hajuk összekócolódott, mintha átjárta volna őket az áram. Szentpéterire átragadt valami ebből a forró hangulatból, Irinyi hűvös maradt. Azt hitte, a komcsik jobban szétlövik ezt a porfészket, morogta. Szentpéteri úgy nézegetett kifelé, mintha a nagyapja otthonát keresné. Megállították őket az oroszok, hosszan tanácskoztak, egyik fiú sem beszélt rendesen oroszul, kérték, hogy segítsek nekik, én semmit nem értettem abból a gagyogásból. Azt sem mondták meg, hova akarnak eljutni, bár úgysem tudtam volna segíteni. A belvárosi épületek elhanyagoltak voltak, mint az idős, betegeskedő hölgyek, akiknek már nincs erejük kipúderezni az arcukat. Ruszki kurvák, kiabálták ránk a rózsaszín arcú fiatal férfiak, és a nagy kavarodásban nekem is kiabálni támadt kedvem, de nem tudtam, mit kellene. Mikor szállhatok ki, kérdeztem Szentpéterit és Irinyit, akik tanácstalanul keringtek a városban. Végül eljutottunk egy helyre, villamosok álltak mellettünk, és a pozsonyiak haragosan álldogáltak a peronokon, és Szentpéteri és Irinyi idegesen szedelőzködött, mint akiknek nincs kedvük kilépni a valóságba. És velem mi lesz, kiáltottam rájuk. Újra és újra rájuk kellett kiáltanom, mire Szentpéteri kinyögte, hogy maradjak kussban, ha kijutunk innen, akkor hazavisznek.

Nem fogtam fel, hol vagyok valójában, csak a rettegést fogtam fel. Hallottam a lövéseket, és egyfolytában ropogtak a lánctalpak. A férfiak rekedtre kiabálták magukat,

és amikor meglátták, hogy nézem őket, haragos pillantásokat vetettek felém és futni kezdtek, menekülni. Szentpéteriék csak nem akartak kijönni, egy nagyobb csoport vette körül a kocsit, és hangosan tanakodtak, az ablakokat már felhúztam, de olyasmit hallottam, nem biztosak benne, hogy velük vagyok-e. Nem néz ki ruszkinak, mondta az egyik. Egy nő is volt velük, fiatal nő, divatos kendővel a fején, melegen mosolygott rám, melegen és elszántan. Ki fognak rángatni, ki fognak cibálni ebből a kurva autóból, aminek a fanyar bűze már úgy beleitta magát a bőrömbe, hogy soha többé nem vakarhatom le magamról. Hagyjatok békén, rebegtem feléjük, fogalmam sincs, mi ez itt, én csak Róza miatt vagyok itt, egy csók miatt, az eszelős Sanyi bácsi miatt, az anyám értelmetlen levele miatt, és ez csak egy nyaralás, még ha az utolsó is, de velem aztán nem sokra mentek, nem fogjátok megérteni egyetlen nyögésemet sem. Csattant az ajtó, na hol az a kurva porfészek, ahol a te Leácskád vár rád, kérdezte Irinyi, némi remegéssel a hangjában.

Néztem vissza a fényekre, izzott a város, és nem tudtam eldönteni, vajon minden augusztus végi délutánon ugyanígy izzhat-e. Megtépázott egy hely, mondta Szentpéteri, mire Irinyi felhorkant, de nem mondott semmit. Nem úgy néztek ki, mint akik elhinnék, hogy ez az én fővárosom. Szentpéteri Budapestről mesélt, hogy mennyire szép, amikor kigyúlnak az esti fények, ilyenkor, augusztusban, meg nézni a hullócsillagokat a Duna-parton, egy nevetős lánykával, egy viceházmesterrel a kézben, nem kell annál több. Irinyi bólogatott, csak keveredjünk ki innen, meg sem állunk a hullócsillagokig, ott fogunk koccintani a Lánchidat bámulva, és koccintás közben diszkréten kilöttyen egy félkortynyi fröccs a forró kövezetre, amit majd a nyelvünkkel elégedetten csettintve nyugtázunk. És csettintett egyet a nyelvével. Profi módon tudott csettintgetni a nyelvével.

Messze van nektek Budapest, ugye jól gondolom, mondtam nekik, amikor már kirázta belőlem a kocsi az utolsó tapintatot. Ti is olyan vidéki suttyók vagytok, mint én, tettem hozzá. Irinyi mindjárt felcsattant, tudod, kibaszhatunk itt helyben a kocsiból, hogy keresztülmenjen rajtad az első tank, mondta, és kiköpött az ablakon. Persze nem volt erre már egy szem tank sem. Szentpéteri csak annyit mondott, fogalma sincs, merre kell mennie tovább. Mondtam, hogy szerintem jó az irány. Ezek a színek ismerősek. És az illatok. Csak mifelénk van ilyen köhögtető szaga az elszáradt napraforgónak augusz-

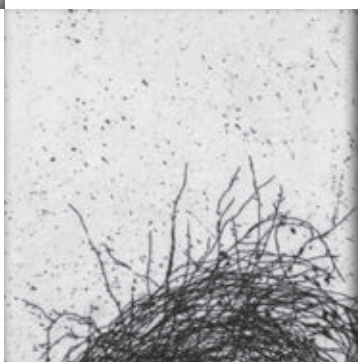

tus végén. Ezen a komcsik háborúja sem tudott változtatni, úgy tűnik. Kurva nagy szerencsétek van, mondta erre Irinyi, hogy a komcsik nem lőtték ripityára az egész nyomorult Felvidéket. Felvidék, mondtam, de régen hallottam már ezt a szót, olyan az íze a számban, mint a nagyanyám avas ízű rétesének. Szentpéteri kissé zavartan pillantott Irinyi felé. És veletek mi lesz, kérdeztem, ha már egyszer elfoglaltatok minket. Elkaptok egy-két tót lánykát, kérdeztem, aztán visszamentek, mintha egy nyaraláson lennétek. Ingyen nyaralás, a magyar néphadsereg jóvoltából. A Leácskát leteszteljük, ne aggódj, mondta Irinyi. Szép a táj erre, mondta csendben Szentpéteri, és kibetűzte Diószeg szlovák nevét az egyik tábláról, Sládkovicovó, csak ez a nyelv ne lenne ilyen kibaszottul nyakatekert.

Hozzánk nem jutott el a háború. A falu szélén mindhárman kiszálltunk, Irinyi a kocsi oldalának dőlve cigizett, Szentpéteri a homlokához tartott tenyérrel nézett bele a naplementébe. Vonyítottak a kutyák a jéerdé felől, mondtam nekik, hogy ezekről beszéltem. Itt vannak az öregeid, kérdezte Szentpéteri, egyre fáradtabb félmosollyal. Vállat vontam. Azt sem tudom, mit keresek itt, mondtam halkan. Irinyi felnyögött, ahogy ellökte magát a kocsitól, mennünk kéne, mondta el többször is, de Szentpéteri csak álldogált a kocsi előtt, és nézegetett szerteszét. Végül elhallgattunk, és irtóztató csend ereszkedett a tájra. Füleltünk, hátha felcsendülnek az ismerős zajok, de mindent bevont a tompaság. Akkor menjünk, talán akad két szabad fekvőhely a házban, mondtam, és szótlanul visszaszálltunk az autóba.

FIRST DAY, RÉZKARC, AKVATINTA, 14x21 cm

MARIA KOMORNICKA / PIOTR ODMIENIEC WŁAST (1876–1949)

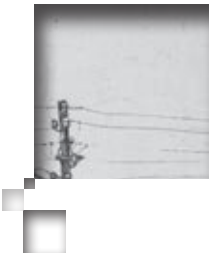

MARIA KOMORNICKA

AZ IFJÚSÁG MENNYORSZÁGA (CAMBRIDGE-I EMLÉKEK)[1]

(...) Micsoda iróniája a sorsnak: az ember elhagyja Varsót, mert agyát köddel vonja be a város szegényes légköre, hogy aztán Cambridge-ben ugyanazt a szűkös – sőt, még szűkösebb életteret, ugyanazt a fojtó erkölcsi levegőt, ugyanazt az élmények utáni sóvár kapkodást találja.

Itt csak az utcák, a boltok és a templomok állnak nyitva (azok sem mind, és nem is egészen: férfikíséret nélkül nő nem léphet be a professzori és diáktógák hajlékának számító főhajóba), meg a múzeum, amely még szegényes és csaknem üres. Cambridge-nek van ugyan színháza, ám egy „rendes" nő a közvélemény fenyegetése miatt nem mutatkozhat benne. Van egy kölcsönkönyvtára – de a használatához a város valamelyik polgárának aláírása kell. A kisebbek mellett van egy gazdag egyetemi könyvtára – de oda is protekció kell, mint mindenhová. Ezért csak ott-tartózkodásom utolsó napjaiban tudtam használni.

(...)

A női kollégiumok – az emancipáció ezen kolostorai – fentebb említett elzártsága az Angliában különösen nagy szerénységben és önmérsékletben keresendő. Albion viruló, világos bőrű, vastag csontú leányainak emberi elvárásai közt annyi prűdség, annyi elmondhatatlanul nőies „báj" – értsd: félénkség és szégyenlősség – szerepel, és olyannyira törekednek jó hírnevük megőrzésére, hogy úgy tűnik, emancipációjuk egy John Bull javította, szögletes Medici Vénusz megható pózának zugaiban bujkál. Ez az emancipáció szégyelli követeléseit, mintha valamiféle bűnös vágyak lennének, megrémül saját vakmerőségétől, és azt kívánja csupán, hogy eltűnhessen szem elől, és kiengesztelhesse a bibliaolvasók körét.

1 Megjelent rendszertelen folytatásokban a *Przegląd Pedagogiczny* (Neveléstudományi Szemle) c. kéthetilapban. Az itt közölt részletek az 1896-os évfolyam 11. és 14. számából származnak. A lapszámok digitális változatban elérhetők a https://fbc.pionier.net.pl adatbázisban a címre és az évszámra történő keresés után. (Hozzáférés: 2020. 03. 17.)

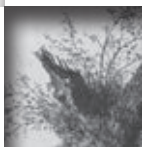

Magatartásukat bizonyos mértékben megmagyarázza a környezetükhöz való alkalmazkodás. Ennek mindenható ura a közvélemény „íratlan törvénye", amelynek alapján minden reformtörekvésnek a múlt mázolmányait kell magára tetoválnia, hogy meghallgatásra találjon és megvalósulhasson, így akárcsak Fredrónál a szentimentális fiatal pár,[2] úgy érzik, csókolniuk kell gondviselőik kövér mancsát, és tiszteletet kell adniuk méltóságos hasuknak, hogy engeszteljék szigorúságukat.

Másrészt viszont a közvélemény e mindenható uralma nem más, mint a korlátolt egyéni önfenntartó ösztönök és a csendes elismerésvágy kollektív kifejeződése, amely minden más vágynál erősebb (bár az angolok hazájuk területére korlátozzák korrektségüket. „Erkölcsösségük" tehát inkább az országuk iránti tisztelet egy formája, mint az erény érdek nélküli szeretete. Hasonlóan viselkednek az aranyifjak is a „szalonokban.") Az istenség léte híveitől függ. Az angol nők pedig egyenesen papnői a közvéleménynek.

A kultusz erejét természetesen csak növeli, hogy az istenség szigorúbb hozzájuk. Bármilyen apróság megfosztja őket „becsületüktől", „bukásra" ítéli a „társaság" szemében. A karrieristák, hülyék és automaták[3] tiszteletének elveszítése pedig akkora csapás, hogy ahhoz képest a hóhér skarlátja elhalványul – s a nyaktiló pengéje a „botránnyal" összehasonlítva áldásnak bizonyul. Mivel azonban az emancipációnak akarva-akaratlan élnie kell, és (zárójelben megjegyezzük) van is kedve élni, elkerüli az öngyilkosságot, az istenség haragját pedig a következőképpen csitítja el: sírig tartó hűségének bizonygatásával tömjénez neki, felmutatja rabszolgasága jelvényeit, s félve könyörög elnézéséért.

Amikor az istenség látta, hogy Veszta-szűzei némileg szórakozottak, először haragosan összevonta szemöldökét, megvádolta őket, hogy titkos kapcsolatokat tartanak fenn az ország, a vallás és a család ellenségeivel, és megparancsolta, hogy élve ássák földbe a hűtleneket. Ekkor a legidősebb papnők az istenség köszvénytől elgyötört szent lába elé csúsztak, és imígyen szólottak:

2 Aleksander Fredro (1793–1876) lengyel költő legismertebb vígjátékában, *A bosszú*ban (bem. 1834, kiad. 1838) két ellenséges család gyermekei szeretnek egymásba. A cselekmény tetőpontján térden állva esedeznek apáik bocsánatáért (a ford.).

3 Vö. Wacław Nałkowski, Maria Komornicka, Cezary Jellenta: *Forpoczty ewolucji psychicznej i troglodyci (A lelki fejlődés előfutárai és a barlanglakók*, Lwów 1895 – ld. az utószót). Nałkowski szerint a haladást előidéző „egyének" szembenállnak a többiekkel, a „tömeggel". A „tömeg" három kategóriára oszlik, ezek: a bikaemberek, a sertésemberek és a faemberek avagy automaták (a ford.).

– Britek Zeusza!... Te, aki előtt egész országunk reszket, mi pedig, szerencsétlenek, a félelemtől csaknem elpusztulunk... hallgass meg bennünket! Isteni ajkaid vegyék le rabszolgáidról a haladás és erkölcstelenség megszégyenítő bélyegét... Dédanyáink, nagyanyáink és anyáink példáját kívánjuk követni, s hogy hasonlóvá váljunk hozzájuk, engedd, ó, hogy tanulhassunk, gondolkodhassunk magunkról és gondolhassunk magunkra... Egyetlen kívánságunk, hogy férjhez mehessünk, gyerekeket szülhessünk és szent félelmedre nevelhessük őket.... mert ez a nő egyetlen és magasztos hivatása. De honnan vegyünk férjet? Azoknak, akiktől az ég megtagadta a férjhezmenetel és az anyaság gyönyöreit, engedd meg, hogy tanulhassanak – majd később gyermekeket taníthassanak, és így legalább részben anyák lehessenek... engedd meg azoknak, akik soha nem ismerhetik meg a szerelmet, hogy a tudományt szeressék és vele élhessenek holtig tartó tisztaságban, a sátán kísértéseitől távol. És vannak közöttünk ezrek, akiknek nincs kenyerük: engedd meg nekik, hogy véres verejtékkel dolgozhassanak, hogy meghosszabbíthassák éhező, fájdalmas és nyomorúságos életüket. Mindnyájan áldani fogunk, és nemzedékről nemzedékre dicsőítjük majd nevedet. Ó, érts meg bennünket!... Nem akarunk szabadságot, mert a szabadság bujaság. Mi csupán mélyebben magunkévá szeretnénk tenni a nő hivatását; és nincs bennünk semmi közös tengerentúli nőtestvéreinkkel, a velejéig romlott mai Babilonnal...

Az istenség visszavonta átkát, és kegyelmesen megengedte, hogy tovább élhessenek.

Ám az emancipáció úttörői túlzó meghunyászkodásukkal maguk vették nyakukra a szkeptikus és féltékeny istenség szüntelen, kényelmetlen kontrolljának láncát. Megkapták a képmutató gyávaság méltó büntetését. Hiába töltik a városon kívül az életüket, mint a leprások, hiába szabadulnak a „kétértelműség" minden látszatától, állandóan rajtuk van az ellenséges közvélemény kémkedő, cinikus, *saját erkölcsi fölényéről meggyőződött* szeme.

Az emancipáció kapott Angliában bizonyos engedményeket: így az angol nők nemrég már majdnem megszerezték választási jogukat, ami cáfolni látszik állításaimat. Mindez azonban csak arra bizonyíték, hogy a képmutatás kifizetődő, s nem az itteni haladó nő erejéről és lelki méltóságáról tesz tanúságot. A nő szerény követelései, hagyományhűsége és alakoskodása révén kerül be a parlamentbe, vagyis az teszi állampolgárrá, ami nem-állampolgári benne, ami a legsilányabb és megvetésre méltó. Csodálhatjuk ezt a *par excellence* angol diplomáciai érzéket, de nem rokonszenvezhetünk vele.

Korunk végtelen hitványsága minden bizonnyal felmenthet az eszmei természetű skrupulusok alól, a céllal szentesíti az eszközt, és már-már kényszerít arra, hogy megragadjuk az egyetlen hatásos, ám aljas fegyvert a létért való szörnyű, állatiasan cinikus küzdelem során. Vagyis… boldogok, akiket a gyógyíthatatlan rossz tudata megszabadít idegeinek finomságától, amely a ma durvaságával összemérhetetlen, akik képesek mimikrit hordani a parttalan, zsíros sárban. És jaj azoknak, akik hűek maradnak nemes ösztöneikhez, akik nem képesek erkölcsi összeomláshoz vezető, ám hasznos kompromisszumokat kötni a közönséges, arrogáns aljassággal – mert el kell bukniuk: a győztes konda csülkei tiporják el őket.

(...)

Nő és férfi között sehol nem nagyobb a szakadék, mint Angliában; sehol nem állítottak közéjük több szokásjogi és társasági falat, sehol nem annyira „külön világ" a világuk. Az eredmény: a férfi sehol sem viszonyul annyi brutalitással és rejtett megvetéssel a második nemhez; a nő pedig sehol nem tiszteli annyira a férfi „hatalmát", *par excellence* „férfias" tulajdonságait, vagyis testi erejét, önzését, despotikus uralomvágyát, és sehol máshol nem zárják be ilyen mértékben a ház falai, a pletyka vályogtéglái, az erényes romantika émelyítő felhői közé. A „flört" angol találmány.

A kollégiumok nagyon jó példák erre. Ahogy fentebb említettem, mindent megtettek itt annak érdekében, hogy a férfi és női hallgatók ne érintkezhessenek

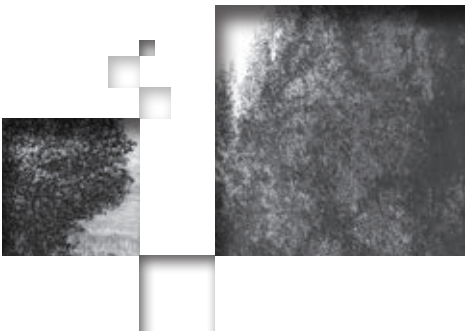

egymással. Közös lelki vagy szellemi életről szó sem lehet, már csak azért sem, mivel az egészséges angol ifjúság nem betege az ilyesminek. Az előadásokon sem találkoznak, mert ezeket minden kollégiumban külön tartják az adott intézmény növendékeinek. Newhamben a tanári kar és a kísérleti laboratóriumok személyzete némileg hiányos, ezért a női hallgatók kénytelenek a férfi egyetem előadásait és laboratóriumait látogatni, ám itt is ügyes megoldást találtak arra, hogy elkerüljék a két nem találkozásának „veszélyét": az általában csak „férfiaknak" (*men*) nevezett hallgatók nincsenek jelen a „leányoknak" tartott előadásokon. A női kollégiumok falai közé pedig szinte tilos belépniük; ez alól csak a „fiútestvérek" képeznek kivételt.

Ez utóbbi jelenség mulatságos, de korántsem új következményekkel jár: a női hallgatók jelentős része „fiútestvért" szerez magának, a többiek pedig háromféleképpen próbálják jutalmazni magukat a sors vagy a körülmények ezen igazságtalanságáért: vagy összebarátkoznak szerencsésebb társnőikkel és velük együtt élvezik az ötórai tea és az ismert vendég társaságát – vagy a városi családokkal igyekszenek összeismerkedni, amelyek „zsúrokat" rendeznek a fiataloknak, vagy pedig valamelyik csoporttársukkal kötnek életre szóló, egzaltált barátságot. Ez utóbbi már-már kötelező ebben a „szabad" női társaságban. Akinek nincs „barátnője", az bizonyosan szívtelen és rideg teremtés. A női kollégiumok hallgatósága tehát rendszerint párokra oszlik, így tesz eleget az erkölcs kívánalmainak és szíve szükségleteinek.

Soha nem felejtem el, hogyan reagált Newham két lakója, amikor feltettem nekik azt a látszólag teljesen természetes kérdést, hogy sok diákot ismernek-e Cambridge-ben, és hogyan viszonyulnak hozzájuk. Először furcsán néztek rám, azután jelentőségteljes szikrák villantak a szemükben, sokatmondó mosollyal oldalba bökték egymást, végül a megbotránkozás, az izgalom és a gonoszkodás kellemetlen keverékével mértek végig, és kijelentették:

– Nem ismerjük a férfi hallgatókat. Mi közünk hozzájuk!

Azt hiszem, ehhez nem is kell kommentár...

MESÉK. ZSOLTÁROK (1899/1900)

ANDRONIKÉ

Eropolisz városa az egész világon híressé vált pompájáról és bujaságáról. Nem volt olyan lakója, akinek betevő falatja hiányzott volna, de hajléktalan vagy rongyos sem volt senki: csupa gazdag lakta, és rabszolgáik tömkelege.

Senki nem dolgozott keményen, és senki nem szomorkodott Eropoliszban. Minden lakosa boldog volt, és egészen átadta magát a szerelemnek, a művészetnek és a bölcsességnek. Olyan volt ez a város, mint a leggyönyörűbb kert, s a fák sűrűjében, az örök tavaszban úgy bujkáltak a könnyű paloták fehér oszlopai, mint a kacér leányok. A palotákban pedig a gazdagok laktak ágyasaik és rabszolgáik seregei közt.

Eropolisz városát mindennap betöltötte a félmeztelen, koszorúdíszes tömegek éneke. Csodaszép szégyentelenségükben vonultak végig a napfényben. Amikor pedig leszállt az éj, színes tüzek gyúltak, szivárványos szökőkutak szökelltek, és az egész város úgy festett, mint egy nagyszerű és valótlan álom.

Amikor pedig éjfélt ütött az óra, minden gazdag kardal kíséretében a királyi palotába vonult, amely egy lankás domb tetején állt a város közepén, s mind közül a legszebb volt és a legnagyobb.

Ott aztán királyi asztalhoz ültek a virágillatú kertben, ettek-ittak, énekeltek és játszadozták a szerelem játékait.

Eropolisz királya, akit Günaikophilosznak hívtak, szép volt, mint egy isten, és rettenetesen kicsapongó volt. Minden udvaronca utánozta, de egyikük sem volt olyan pompakedvelő, olyan ékesszóló, olyan minden téren kifinomult, mint ő. Günaikophilosz király népe bálványa volt.

Ezernyi tündöklő ruhája és öltözete volt, palotájának ezer bűvös terme, annyi gazdagsága, amennyit csak ember álmodhat magának, és ágyasa annyi, amennyit csak megkívánni képes. Szerelemmel jöttek hozzá az egész világ asszonyai: az északiak neki adták arany hajfonataikat és tejfehér bőrüket; a déliek tüzes szemüket és élveteg

ajkukat; a keletiek aléló gyönyörükkel ajándékozták meg, a nyugatiak pedig szeszélyes becézésükkel és gyerekes ürességükkel. Jöttek és szították rafinált vágyait a sötét és duzzadt ajkú néger szépségek, foguk baljósan villogott arcuk ébenében; és jöttek az indiai királyleányok, hogy szenvedélyes szavaikkal és vad, elnyújtott énekükkel imádják; és jöttek a halántékukon krizantémot viselő japán nők, hogy kellemes táncukkal felvidítsák a király szemét. Ő pedig mezítelenül ült teljes szépségében az aranyhímzésű párnákon, bölcsei körében, élvezte az asszonyok látványát, s udvaroncaival a nőkről és a szerelemről beszélgetett, meg azokról a percekről, amikor a szív már nem kívánja őket, s mindjárt belelopja magát a kínzó unalom fátylas arcú, fehérlő kísértete.

Mert úgy történt, hogy Günaikophilosz királyt egyre gyakrabban hagyta el a szerelem, és unatkozott – minden gyönyörrel eltelt már, újakat pedig nem tudott kieszelni. Ilyenkor egyetlen öröme az volt, ha összehívhatta bölcseit, s csömöre okairól és keserűségéről értekezhetett velük.

A király példája nyomán a város összes gazdag embere érezni kezdte az unalmat és a csömört. Aki a legjobban örült a szerelemnek, az kiabálta a leghangosabban, hogy kihunyt belőle mindenféle szenvedély. Az udvaroncok tökélyre fejlesztették azt a szokásukat, hogy a királyhoz hasonlóan szép és megvető arccal jártak-keltek, hanyagul elterpeszkedtek kereveteiken, és szájukból méregfullánkos, ámbár könnyed és finom szavak röppentek elő. Így lett úrrá a bölcselkedés egész Eropoliszon.

Egy nap aztán megtörtént, hogy a király a lakomán az élet hiábavalóságáról kezdett beszélni, s mindenki versengve helyeselte szavát. Az asztalt körülülték a bölcsek és a legkülönbözőbb asszonyok seregei.

A király pedig így szólt:

– Hiúságok hiúsága minden. Csupán a szerelem tölti el örömmel szívünket, de az is hiúság. A szem egy percre felizzik, a kéz a megkívánt asszony után nyúl, és magunkévá tesszük, hogy örökre boldogok legyünk, hiszen erre vágyik az em-

beri szív. Ám az ölelésben a végtelen gyönyör helyett hirtelen hűvösséget és csömört érzünk. És a legerősebb vágy sem áll ellen ennek az árulásnak.

Amikor az udvaroncok hangos helyeslése elcsitult, a király folytatta:

– Hiúságok hiúsága minden. Csupán az asszony örvendezteti meg szemünket, de az is hiúság. Mert nem azt adja, amire vágyunk, és nem annak bizonyul, amit róla gondolunk, amíg kívánjuk. Szerelme mindig ugyanolyan, akár fehér az asszony, akár barnára égette a nap, akár karcsú, mint az oszlopok, akár alacsony, kerekded és olyan édes, hogy egészen elfér a karunkban, amikor csókoljuk; akár beszédes, akár hallgat; akár vidám, akár meddő szomorúság árnyékolja be arcát. Mindegyik számos különböző kísértéssel csábít, valójában viszont mindegyik egyszerű és mindegyik ugyanolyan.

Amikor pedig a lakomázók hangos tetszése elcsendesült, és elhalkultak az asszonyok szomorú sóhajai, a király tovább beszélt:

– Hiúságok hiúsága minden. Egy dolog van csupán, amely minden hiúságnak ragyogást, bájt és életet kölcsönöz – és az is hiúság. A neve pedig: vágy. Ez ihleti meg a híres mestereket: azokat, akik néhány összeeszkábált deszkából fájdalmas hangokat és szívderítő dalokat csalnak ki; és azokat, akik titokzatos szófüzérekbe bűvölik az emberi lélek álmait és gyötrelmét. A vágy az, amely az állatias megkívánást a legcsodálatosabb virágok halmában rejti el. Ámde hiúság a vágy, mert nincs egyensúlyban azzal, amit az ember elérni képes. És szent hiúság az, mert általa ismerjük meg minden más dolog hiúságát. És földöntúli hiúság, mert az, ami után sóvárog, nem e földről való.

Így beszélt Günaikophilosz király, udvari emberei pedig hangos imádattal imádták bölcsességét. Ám amikor még a levegőben lebegtek a dicsérő szavak, az asztal legvégéről ijesztő-ezüstös női nevetés hangzott fel. Kettétépte a csodálat egyhangú hullámát – s a hirtelen beállt csend döbbenetében ez az ezüstös nevetés hallatszott egyedül – gúnyosan, kéjesen.

Elfordultak az udvaroncok és a király szemei a nevetés irányába – s a király vidáman megkérdezte:

– Melyik asszony az, aki nevet a bölcsességen?

Fiatal és gyönyörűszép asszony volt, nem ismerte itt senki. Hátradőlve, kéjesen végignyújtózkodott nevettében. Amikor a király megszólalt, elhallgatott, a szemében azonban még tovább sziporkázott a kacagás, ajka pedig gonoszkodó bölcsességtől remegett. Egy asszony sem merte volna megtenni ugyanezt.

A király az asszonyhoz fordult:

– Te vagy-e az, aki nevetsz a bölcsességen?

Amaz így válaszolt:

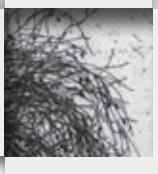

– Lelki szegénységemben nem tudtam, uram, hogy ez bölcsesség. Azt hittem, szántszándékkal félre akarod vezetni embereidet – sajnáltam őket és kikacagtam őket, hogy jó szívvel mennek utánad bárhová.

Egymásra néztek az udvaroncok, a király pedig az ajkába harapott, de mindjárt fel is vidult, mert első ízben történt meg vele ilyesmi. Megkérdezte hát:

– Tehát nincs igazság abban, amit mondtam?

Az asszony így felelt:

– Az igazság az, amiről senki sem tud, mégis ott van mindenütt. Amiről senki nem beszél, mégis egyfolytában hirdetik az emberek ajkai, de nem hallja senki. Az igazság egy és ismeretlen – minden más pedig hiúságok hiúsága.

A király erre felkiáltott:

– Tehát tagadod azt, amit a szerelemről, az asszonyról és a vágyról mondtam?

Az asszony elmosolyodott és tettetett alázattal felelte:

– A király tévedhetetlen…

Azt gondolta magában a király:

„Túlságosan merésznek tűnik nekem ez a fehérnép. Büntessük meg, de nagylelkűen, ahogy az bölcs és kegyelmes királyhoz illik."

– Tehát azt állítod – szólt –, hogy létezhet megunhatatlan szerelem, létezhet asszony, aki nem szedi rá a vágyat, és létezhet vágy, amely örökös gyönyört hordoz?

A nő a királyra nézett, de úgy, hogy tekintete erejébe mindketten belesápadtak. Azután így szólt:

– Hiszem, hogy így van.

A király ismét megkérdezte:

– Te vagy-e az az asszony, aki örök szerelmet és végtelen vágyat ébreszt?

Amaz így válaszolt:

– Én vagyok.

Elmosolyodott a király, mert az asszony szép volt ugyan, de nem a legszebb azok közül, akiket életében látott, sőt, még azok közül sem, akik asztala körül ültek. Elmosolyodott a király, nevetésben törtek ki az udvari emberek. Az asszony megvetően tekintett körül.

A király jelt adott udvaroncainak, hogy elhallgassanak, majd az asszonyhoz fordult:

– Ha igaz, amit mondasz, neked adom királyságomat, és a rabszolgád leszek. Próbáld meg hát felkelteni bennem a szerelmet, mert meg akarom tapasztalni azt.

– Nem vágyom én a te királyságodra – felelte a nő –, mert az én hatalmam nagyobb, mint a tiéd. Nem telik el sok idő, s úgy fogsz majd könyörögni, hogy vegyem el királyságodat, de nem fogom elvenni. Drágább nekem unott királyi szíved, mint összes gazdagságod.

Összerezzent a király, bár már rég nem történt vele ilyesmi. Azután elváltozott hangon szólalt meg:

– Hogy hívnak téged, aki tagadod az emberi igazságokat? Hadd tudjam, hogy nevezzelek.

Az asszony így válaszolt:

– A nevem Androniké – a házam pedig a város szélén fehérlik.

Szólt, s felkelt az asztal mellől, majd fürge-szép mozdulattal eltűnt a kert sűrűjében. Közepes termetű volt, a haja mint a kalászba szökkent búza, zöldesarany és ragyogó – a teste pedig karcsú és erős, mint egy vadásznőé. Régóta szerette már a királyt, és megesküdött, hogy megszerzi szerelmét, és a vesztére tör. Mert olyan volt, mint a skorpiók: ölt, amikor szeretett.

*

A király pedig így szólt udvari embereihez:

– Íme már harmadik éjszaka fojtjuk kupáinkba az unalmat, amióta Androniké félbeszakította gondolataim folyását – és azóta nem került a szemünk elé. Talán bizony meggondolta magát, és rájött, hogy badarságokat beszélt?

Az udvaroncok kórusban helyeseltek, a király pedig elgondolkozott.

– Bizony nem úgy van, ahogy gondoljátok – mondta. – Magabízó ám az az asszony, azért nem jön el hozzánk. Úgy tesz, mint a vadász: csalit szór a vadaknak, és kivárja, amíg lőtávolságra kerülnek, ő maga pedig nyugodtan vár a sűrűben. Androniké is ott vár fehér falai közt, ül az ablakban és énekel – a szeme pedig nevet, mert tudja, hogy meglátja a királyt. A király azonban nem jön el.

Így beszélt Günaikophilosz király, mert kedvét lelte unalmában; ám amikor a föld alól előkúszott az éj, s a király kertjét betöltötték a lakoma hangjai, ő maga nem ült asztalhoz: vendégei között keringett, s nézte, nincs-e közöttük amaz asszony. De nem volt ott. Elkomorodott a király és azon az éjjelen nem mulatott, és bölcsességével sem örvendeztette meg a lakomázók füleit.

Amikor eljött a hajnal, elküldte legelőkelőbb embereit Andronikéhez, és ezt üzente velük:

– Urunk kérdez téged, asszonyom, hogy miért hagytál fel szándékoddal – miért nem viszel vidámságot lakomáiba és nem örvendezteted meg szemeit?

Az asszony arca örömre gyúlt és így felelt:

– Nem illik a fehérnépnek mennie a férfi elé. Menjetek és mondjátok meg a királynak, hogy otthonomban várom.

Amikor a király meghallotta a válaszát, igen megörült, mert hozzászokott ahhoz, hogy a nők mindig készen állnak a szerelmére, s bár maga sem tudta, tiszteletet és illedelmet várt tőle.

Azt mondta hát:

– Eleget teszünk az asszony kérésének, mivel helyes és minden tekintetben dicséretes.

Azzal bezárkózott fürdőhelyiségeibe, és mosakodott, kenőcsökkel kenekedett, fésülködött és öltözködött hat álló órán keresztül. Ezután néhány udvaronca kíséretében elindult Andronikéhez, ragyogva és illatozva, mint valami virág. Androniké már messziről meglátta, de nem szaladt elébe, hanem oszlopcsarnoka lépcsőjén várta. Homloka felett aranykorong ragyogott, aranyöves ruhája fehér volt és olyan áttetsző, hogy egész teste hajnala átsütött rajta. A királynak egy percre le kellett hunynia szemét, olyan kéjes remegés futott át a testén.

Fellépdelt a lépcsőn, ám az asszony ekkor sem omlott lábai elé, mint a rabszolganők szokták, hanem nyugodtan várt, és mosolyogva nézte, ahogyan Günaikophilosz feje ring a lábai alatt. És tetszett a királynak, hogy Androniké királynő módjára üdvözli, hiszen minden asszony királynő kell hogy legyen. Ezt gondolta ugyanis magában.

Amikor pedig megállt mellette, Androniké nem mondott köszönetet, és nem is alázkodott meg, hanem behívta házába, ahol lakoma várta a királyt és udvaroncait. A király ekkor így szólt:

– Mindannyian együtt fogunk lakomázni?

– Az én szememben – felelte Androniké – minden vendég egyformán kedves – te éppen annyira, mint az embereid.

Megdöbbentette a királyt ez a merészség, de örült is neki, mert már rég elfelejtette, mi is a döbbenet. És így szólt:

– Egyedül akarok maradni veled, hogy kedvemre élvezhessem szépségedet.

Androniké titokzatos mosollyal felelte:

– Engedd meg, uram, hogy embereid velünk mulassanak. Mert félek én veled egyedül maradni.

Engedte a király, mert édes büszkeséggel töltötte el ez a szemérmes félelem. És csodálatosnak tűnt előtte az asszony romlatlansága.

Leült hát a király a kicsiny, de annál fenségesebb lakomaasztalhoz, a remegő függönyök mögül pedig zenészek csaltak elő szenvedélyes hangokat. Andronikéra is hatott a zene, az ital és a király csodálata: egyre szebb lett és úgy ragyogott, mint a legderültebb májusi nap; de egy szóval sem szólt a mellette ülő királyhoz, aki belemerítette tekintete fullánkját, és itta minden szavát, minden mozdulatát. Közben végig hallgatott, mert elnémította az elragadtatás – és valamilyen fájdalom. Ám a világért sem adta volna ezt a fájdalmat, semmiféle gyönyörűségért, mert először érezte és gyönyört jelentett a számára.

Androniké az egyik udvaronchoz fordult, aki fiatal volt és angyalarcú. Saját serlegéből töltött bort a serlegébe, és édesen szólt hozzá:

– Igyál és a szíved legyen vidám, mert nagy örömöt szerzel nekem.

Ivott az ifjú, és bámulta Andronikét, a király pedig hol elpirult, hol elsápadt, mert vetélytársa szeméből ugyanazt az elragadtatást és vágyat olvasta ki, amelyet ő is érzett. Androniké viszont úgy itta magába az ifjú vágyát, ahogy a virág a nap forróságát – ragyogott a szeme és csókot dobott a mosolya. Így ismerte meg a király a féltékenység kínjait.

Az asszony észrevette, mi bántja, és így szólt hozzá:

– Nem szép-e ez a fiú? Nem szerelemre termett-e egészen?

A király felkiáltott:

– Nem méltó arra, hogy veled egy levegőt szívjon; ostoba és bujaságban fetreng.

Az asszony erre így válaszolt:

– Az én színem előtt valamennyien ostobák és bujasággal fertőzöttek vagytok – te éppúgy, mint az utolsó alattvalód. Ez az ifjú azonban élete virágjában van, az arca sima és üde, te pedig fehérítőkenőcs alá rejted a ráncaidat.

Harag villant a király szemében, de mindjárt el is hallgatott szomorúan. Tudta, hogy az asszonynak igaza van, és mivel soha nem hallott másféle szót a dicséreten kívül, Androniké sértései gyönyörűségesek voltak számára. Dicsősége szomjazta a megvetést, arca az arculcsapást, térde az imára hajlást. És mivel igen kedvére volt az asszony büszkesége, így szólt:

– Csókolj meg a te szádnak csókjaival, mert különös vágy kerített hatalmába engem, és elepedek érted.

Az asszony felnevetett:

– A nő szerelmét pecsételi meg csókjával, a szerelemtelen csók pedig bűn. Igyál és száműzd vétkes gondolataidat.

Amikor pedig a király nem szelídült meg szavaitól és tovább könyörgött, hogy legalább a kezét hadd csókolhassa meg, így szólt:

– Fogd ezt a lantot, és játszd el rajta lelked énekét. Ha szép lesz és hatalmas, és füleim nem ismerik, engedek neked.

A király felsóhajtott.

– Hogy is muzsikálhatnék és énekelhetnék neked, hiszen azt sem tudom, hogy kell a lantot tartani. Parancsolj valami mást, és megteszem.

Az asszony elgondolkozott, majd ezt mondta:

– Látod a függöny lepkéit? Mondd meg nekik, hogy szakadjanak ki az anyag szövedékéből és repkedjenek itt az asztal felett, igyanak nektárt a virágok kelyhéből, és szárnyukkal csapdossák a gyertyatartókat.

A király még jobban elbúsult és így felelt:

– Vajon varázsló vagyok én, hogy csodákat tegyek? Hát azt nem tudod, hogy amit a csodákról mondanak, csupán mesebeszéd? Parancsolj valami mást, és megteszem.

Androniké egy vékony pengéjű, remekmívű tőrt adott a király kezébe.

– Szúrd magadba – mondta. – Mérgezett az éle. Ám mielőtt meghalsz, megismered csókom édességét. És megsiratlak, ha halva fogsz feküdni.

Ránézett a király az okosan-kéjesen nevető asszonyra; remegés fogta el, és letette a tőrt. Androniké látta ezt, és így szólt:

– Ki vagy te, aki az én szerelmemre törsz? A lelked elszáradt, mint a lekaszált fű, s nyomásra szétmállik, miként a férges fatörzs. Mivel jössz hozzám, hogy elbűvöld és elvedd az én lényemet?

A király a nő lábai elé omlott és felkiáltott:

– Íme, nyomorult halandó vagyok, és nem teljesíthetem, amit kívánsz: nem lakathatlak jól hangokkal, nem parancsolok láthatatlan szellemeknek, hogy csodákat te-

gyenek, és nincs annyi bátorságom, hogy meghaljak anélkül, hogy megismerjem szerelmedet. De mindaz, ami az enyém, legyen a tiéd ezentúl – és testem-lelkem legyen a rabszolgád. Tégy velük, amit akarsz.

Androniké nevetve válaszolt:

– Az én szememben semmiség a te királyságod, mert minden, ami létezik, az enyém. Rabszolgának pedig hitvány volnál, mert nem szoktál a szolgálathoz – és bizonyosan gyenge is vagy és ügyetlen. Térj vissza hajlékodba, és öleld a rabszolganőidet.

Szólt, s felkelt az asztal mellől, majd eltűnt a remegő függönyök mögött. A király pedig, amikor magához tért, nagy dérrel-dúrral ment haza. Éjjel pedig megparancsolta a rabszolgáinak, hogy fojtsák meg ágyukban azokat az embereit, akik ott voltak vele a lakomán, és tanúi voltak megaláztatásának.

Ez volt Günaikophilosz király első gyilkossága.

*

Felkorbácsolódott a király haragja, lelke szörnyen megneheztelt – ám a harag árnyékában ott nőtt benne a szerelem. Így növekszik a tengeri hidra is, amikor a hullámok dühe tépi-rázza.

Büszkesége nem engedte meg, hogy elmenjen Androniké hez, de nélküle már nem élhetett, ezért hívatta kedvenc apródját, és így szólt hozzá:

– Menj el ahhoz az asszonyhoz, aki egyedül él a város végén, és mondd meg neki: „Urunk parancsolja, hogy jöjj velem hozzá."

*

Amikor Androniké ezt meghallotta, így felelt:

– Mondd meg uradnak, hogy nem értem ezeket a szavakat.

Minthogy azonban az apród szép volt és igen fiatal, megszánta és még hozzátette:

– Félek, hogy téged ér majd a király haragja, mint azokat, akiket megöletett. Ezért ha mérgében tombolni kezdene, mondd meg neki, hogy szívélyes üdvözletemet küldöm.

Visszatért az apród az asszony szavaival, és amikor meglátta, hogy a király arca eltorzul a dühtől, átadta Androniké üdvözletét.

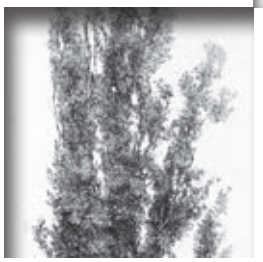

A király pedig úgy vágyott arra, hogy viszontlássa és szép szavakat halljon tőle, hogy azonnal lecsillapodtak az indulatai.

Bezárkózott fürdőhelyiségeibe, és mosakodott, kenőcsökkel kenekedett, fésülködött és öltözködött hat álló órán keresztül, míg szép lett és illatos, mint valami virág. Egy árva szót sem szólt senkinek, lóra ült és egymagában vágtatott el bálványához.

Androniké ezúttal nem ment ki oszlopcsarnokába, és a királynak hosszasan kellett kérdezősködnie utána rabszolganőinél. Kereste sokáig a ház termeiben és a kertben, végül a vízparton talált rá. Puha szőnyegen feküdt a sás között, és a vizet nézte. Belesápadt az elmélkedésbe, fehér arca remegve tükröződött a hullámokon.

Amikor megpillantotta a királyt, haragra gyulladt, felkelt, szeme bosszús villámokat szórt, a hangja pedig olyan volt, mint a sziszegő viperáé:

– Azért jössz, hogy megölj, ahogy az udvaroncaidat is megöletted – te, aki magad félsz a haláltól?

A király elsápadt a haragtól, és felkiáltott:

– Vigyázz, nehogy megparancsoljam saját rabszolgáidnak, hogy megkötözzenek, és akaratod ellenére vágyam eszközévé tegyelek. Ez volt az utolsó csepp türelmem poharában.

Androniké kéjes és gúnyos kacajjal felelt:

– Próbáld csak meg! Nem kényszeríted kezeimet, hogy becézzenek, sem a számat, hogy rád tapadjon, sem a szememet, hogy szerelmesen pillantson rád. Nem ismered meg az én szerelmemet, mert a test, még ha csodaszép is, halott a lélek bűvös tüze nélkül.

Felkiáltott a király:

– Bölcs vagy és tiszta, és félelmetes, mint az istennők, én pedig nyomorult és hitvány vagyok hozzád képest. Vakmerőség az is, hogy egyáltalán szerelmedre gondoljak. Mégis kérlek, könyörülj rajtam és ne taszíts el magadtól. Legyek az ebed, hogy mindenüvé kövesselek, téged szolgáljalak, közben pedig nézhesselek és a te sugaras, szent és titokzatos életedet éljem.

Imára kulcsolta a kezét, úgy közelített az asszonyhoz. Az megjegyezte:

– Az emberek járnak felegyenesedve – az állatok négy lábon. Ha megfogadtad, hogy a kutyám leszel, az lesz a helyes, ha te is úgy kúszol a földön, akár az ebek.

A király nyomban megtette, amit mondott. Androniké pedig nevetve nyakörvet kötött a nyakára, és láncon vezette. Így haladtak végig a városon, mindenki nagy megdöbbenésére és megrökönyödésére, hiszen mindenki ismerte a király büszkeségét. Sokan azt hitték, hogy Günaikophilosz elveszítette az eszét.

Ekkor odaléptek a királyhoz leghűbb udvaroncai, és így szóltak:

– Urunk, miért botránkoztatod meg néped, és miért okozol neki fájdalmat? Illő-e, hogy alattvalód kutyájává válj? Parancsodra azonnal elfogjuk azt a nőt, és még ma ágyasoddá teheted.

Felelt a király:

– Menjetek békességgel. Nebukadneccár vajon nem evett-e füvet, valamint a barmok? Pedig hatalmas király volt, és erős harcos. Bizony jobb, ha kutyaként szolgálom ezt az asszonyt, minthogy a ti unatkozó, önhitt és üreslelkű uralkodótok legyek. Mostantól ő lesz a királynőtök, hiszen bölcsebb és hatalmasabb nálam, és örül, ha hatalma van mások felett. Hallgassátok minden szavát, és ügyeljetek, hogy haja szála se görbüljön. Az ágyasommá pedig nem kívánom tenni, mert gonosz bujasággal fertőzném meg az ágyamat. Testi kielégülésre sem törekszem, csupán szeretni akarom testét és lelkét, mivel mindkettő egy és megismételhetetlen, és bűn lenne őket szétválasztani.

Erre eltávoztak a király barátai. Androniké pedig, aki hallotta Günaikophilosz válaszát, leoldozta a királyt láncáról, és megengedte, hogy csókolja lábait.

*

Így élt a király istennője mellett, és lelkét szüntelenül égette a szerelem. Az asszony kegyetlensége azonban nem szűnt meg iránta. Tudta ugyanis, hogy csak a pokoli tűz és a hosszú, rettenetes vágy tisztíthatja meg a kéjelgő lelkét bűnös szenvedélyeitől. Be akart lépni választottja szívébe, de nem akarta, hogy ott bármi is bemocskolja. Azt kívánta, hogy az őrző éberség során kinyíljon a király szeme és teljes dicsőségében lássa őt, és mindene gyönyörűséggé váljon őelőtte. Ezért válogatott kínzásokat talált ki számára, hogy szerelemmé változtassa vérét és velejét.

A király pedig olyan szörnyű szerelemmel szerette, ahogy a pogányok szeretik az ő Baáljukat.

*

Történt egyszer, hogy amikor egyedül voltak a hegyekben, hirtelen egy tigris állta útjukat, és már-már Andronikére rontott. A király saját testével fedezte úrnőjét, és amikor a vadállat kar-

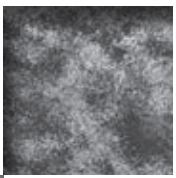

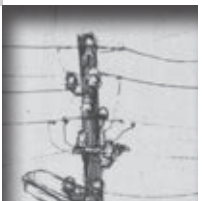

mai közé kapta, birokra kelt vele; a szerelem adott neki erőt. És széttépte a tigris pofáját, ahogy Sámson az oroszlánét, majd ájultan, véresen zuhant zsákmányával asszonya lábai elé. Az pedig örvendezett, lemosta a királyt a patak vizében, felélesztette, házába vitte és ott ápolta. Boldog volt Günaikophilosz, és örült sebeinek, mert általuk ismerte meg az áldozat gyönyörűségét.

Így szólt a király Androniké hez, miközben a lába köré tekeredett, mint a kígyó:

– Nem létezem többé. Lelkem nélkül maradtam, mert a lelkem beléd veszett. Csak melletted érzem úgy, hogy élek, és ha eltávolodsz, meghalok. Kérlek, ne űzz el magadtól, add, hogy így heverhessek a lábaidnál.

Azután így beszélt:

– Íme, megöl engem az én szerelmem, mert az ember nem képes élni, ha ennyire szeret. De pusztuljak el, ha ezzel örömet szerzek neked.

Azután így beszélt:

– Ó, milyen különös vagy te, Andronikém, milyen gyönyörű és felfoghatatlan. Érzem benned a lángot, szavaid mégis jeget lehelnek. Érzem jóságodat, mégis kegyetlenségeddel ölsz meg engem. Megaláztál és megsemmisítettél, elvetted mindenemet, mégsem érzek haragot irántad, csak határtalan szerelmet és hálát.

Így beszélt a király, és még sok hasonló dolgot mondott őrületében. Androniké pedig fölébajolt, ujjait haja csigáiba merítette, szemével falta vágyát, és piros szájával szinte kereste szája remegését. És úgy érezte Androniké, hogy földöntúli, hazug álmot lát – és megsemmisül álmában.

A király hatalmas szenvedélyétől lobogva kérdezte:

– Hát soha nem csókolsz meg engem? Éjszakánként ajkad tüzéről álmodom. Nem kérek tőled más gyönyört.

Androniké pedig így felelt:

– A nő szerelmét pecsételi meg csókjával, a szerelemtelen csók pedig bűn. Ne kísérts hát engem.

Megvigasztalódva tért meg tőle a király, mert Androniké bevallotta, hogy kísértésbe esett.

Nem volt már más gondja Günaikophilosznak, csak az, hogy örömöt okozzon úrnőjének. Ám a gazdagság nem vidította fel Androniké t, sem a király győzelmei az ellenséges népek felett. Szomorkodott is a király, mert semmivel nem kelthette fel háláját és csodálatát.

Elérkezett a május, virágba borultak a fák, a bokrok, a füvek. Egyszer a király kertje rétjein sétált, és a virágok illata egészen elbódította. Hajnalodott. Amióta ugyanis ezt a különös asszonyt szerette, nem volt sem éjjele, se nappala, egész ideje boldog és kínzó álomképekben telt. És amikor így bolyongott éber álmában a virágok között, felébredt benne a fiú, aki mezei virágokat szed kedvesének. Összehívta rabszolgáit, és megparancsolta nekik, hogy vágják le az összes virágot,

és ő is velük együtt végezte az aratást. Több szekér virágot gyűjtöttek így össze; az első szekérbe saját magát fogta be a király, úgy húzta úrnőjéhez, a többi szekér pedig színes kígyóként haladt utána. Belépett a király Androniké hálótermébe, és megtöltötte az egész termet a legszebb virágokkal. Ezután ugyanúgy tett a többi teremmel. A legfehérebb rózsákból koszorút font, és az alvó homlokára helyezte. Megtelt az egész ház a bodza, a rózsa és a többi virág fojtó illatával. Nemsokára felkelt a nap, és a fel nem száradt harmatcseppeken szivárvány csillogott.

Amikor Androniké felébredt és meglátta a rengeteg virágot, a szivárványszín harmatot és a napot, nagyon megörült. Meztelenül ugrott ki ágyából, rávetette magát az illatos virághalmokra, meghempergett bennük, sorra csókolta a virágokat, kebléhez és arcához szorította, hullámzó hajával és kezével simogatta őket. Közben úgy kacagott, mint egy gyerek, és alig kapott levegőt a boldogságtól. Azután megkérdezte, ki tette mindezt, és magához hívatta a királyt. Amikor az megjelent színe előtt, a nyakába ugrott és csókolni kezdte – mert bár nem volt sem dalnok, sem varázsló, szép tettével bűvölte el őt.

*

Ekkor ezt gondolta az asszony magában:

„Szeretem őt, és méltó szerelmemre. Vigyázzunk azért, és maradjunk urai önmagunknak. Mert csak akkor engedhetek neki, ha szerelmi gyötrelmében halálát kívánja. Csak akkor lehetek biztos benne, hogy örökre megértett engem a lelke. Maradjunk meg a kísértésben."

Ezután nagy lakomát rendezett, amelyre meghívta Eropolisz összes asszonyát és férfiemberét. Fényűző és féktelen volt a mulatság. Ám a király semmit nem látott Andronikén kívül, és semmit nem érzett, csak gyötrődést, amikor eltűnt a lakomázók között. A lába elé vetette magát, úgy könyörgött, hogy távozzon vele, mert amit látott, nem volt méltó tekintetéhez.

Az asszony azonban nem hallgatott rá. Kitartott bolondozása mellett, mert fiatal volt, kívánta az örömöket, és vidáman forrt a vére. Nem volt nála jókedvűbb lény a földön, mert soha nem mulatott jobban, mint amikor mindenkinek gyönyört szerzett, csak egyvalakit kínzott ezzel.

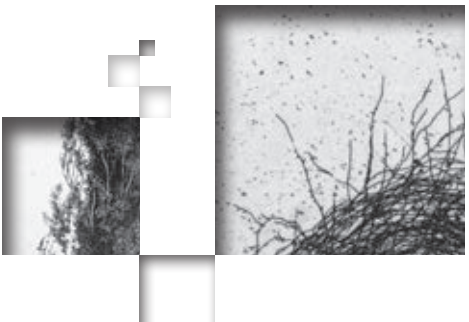

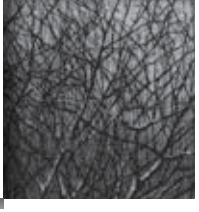

A király elmenekült a sötétben, a nedves fűre vetette magát, jajgatott és hívta a halált, mert azt hitte, Androniké már soha nem fogja szeretni. És senki nem kereste őt. Nyomorúságosan és elhagyatva feküdt, mint a forróságtól elszáradt kóró. Ott maradt elgémberedve, félholtan, amíg rá nem találtak. Akkor Androniké az ágyába vitette, s amikor visszatért belé az élet, a szeretője lett.

*

Elnyerte a király boldogságát, ám annak tüze tovább égette. Vágya egy percre sem csillapult, és józanságát sem nyerte vissza többé. Kevés volt neki Androniké teste, és kevés a kimondhatatlan szerelmi játék. Mert szüntelenül érezte kedvese testében és ölelésében a lelkét – titokzatos és hátborzongatóan gyönyörű lelkét, amelynek rabszolgája és áldozata volt. És elég volt Androniké különös szemébe és még különösebb ajkaira néznie, hogy tüzet fogjon.

Ezért így szólott hozzá:

– Őrületesen és halálosan szeretlek, és nem bírom tovább a parttalan vágy gyötrelmét. Az enyém vagy, de mégsem vagy az enyém, és soha nem is leszel az, míg élek, mert szememmel nem látom, kezemmel nem érzem, ajkammal nem csókolom lelkedet és annak minden rezdülését. Add nekem mérgezett tőrödet, és amikor haldoklom, csókolj meg és nézz a szemembe – tekinteteddel húzd ki lelkemet. És ha akarod, lelkem a szemeden át beléd költözik, és vágyam örökre és teljesen magáévá tesz.

Androniké átnyújtotta a tőrt. A király a vérébe mártotta. Amikor pedig meghalt, vágyával átkerült az asszonyba.

VÁGYAKOZÁS
(RÖVID RÉSZLET)

Skarlátvörös rózsák illatoznak sötét barlangomban – minden reggel friss illattal telnek.
Barlangom bodzával és rózsával ékes – beragyogják arcod sötét csillagai.
Enyém a rózsa, a bodza bódító illata. Enyém a szerelmed sok csodája.
Virágok homályán enyém tested éje – enyém a különös szemű, fekete fantom.
Virágnyoszolyán, szerelemben ébredek és alszom el – fantomom feketén őrködik felettem.
Gyöngykagylóként élek a szívedben – szíved forró, sötét tengerében.
Olyan jó így... semmire nem emlékszem...

AZ ÚRHOZ
(RÉSZLET)

Nem hallod meg, Uram, az én szám kiáltozását, nem kérek mindennapi kenyeret, nyugodt álmot, sem ruhát mezítelen testemre, sem földi gazdagságot, sem emberi boldogságot. Mert undorodom én a földi nyomorúság szemétdombjától.

Nem adtál nekem, Uram, olyan földet, amilyet kértem. Ezért megvetem mindazt, ami földi.

Nem vágyom kenyérre, sem ruhára, ahogyan Te sem; nem vágyom aranyra, sem ideig tartó gyönyörre.

Te nem vágyol kenyérre, mert a világok összessége táplál Téged; sem ruhára, mert beborít dicsőséged; sem aranyra, mert minden csillag Neked ragyog; sem ideig tartó gyönyörre, mert magad vagy az örök mámor.

Megtestesülésed nem kívánja a kenyeret és a ruhát, az aranyat és a gyönyört, ahogyan Te sem. Hiszen mindez nem Te vagy.

Nem vágyom én semmire, ami nem Te vagy, Uram – mert Te vagy minden.

Nem kényszerítesz, Uram, arra, hogy hitvány szenvedést vegyek magamra, mert határtalan vágyakozás emelt magasra, s Veled egyenlő vagyok.

*

Te vagyok én, Uram, mert határtalanul megszerettem teremtett világod.

Vágytam, Uram, teremtett világodra. Vágytam minden létező lényére.

Megszerettem az egész élő és élettelen világot – határtalanul vágytam mindenre, ami csak benne volt.

Testtel és lélekkel sóvárogtam, Uram, teremtett világod. Irigykedtem és féltékeny voltam rá. És ismeretlen gyönyörrel csábított minden élet.

Irigyeltem a kősziklát, amelyre moha kúszik; irigyeltem az égbe fúródó hegyeket, irigyeltem a földet, amelybe titkos források hatolnak.

Irigyeltem a folyókat, hogy napfényben fürödve a tenger felé folynak szüntelen... irigyeltem a tengert, hogy feneketlen, végtelen medencében pihenhet örökké. Irigyeltem partszaggató viharait, irigyeltem bűvös belső csöndjét...

Irigyeltem a madarakat, mert napfényben fürdő szárnyaikon egyensúlyoznak – és a földről az életet elsöprő orkánokat; irigyeltem a fellegek villámló ütközéseit, és téli estéken az őserdő nyögéseit.

Irigyeltem a virágokat, amint a forróságban pihegnek; irigyeltem gyökereiktől a friss föld nedveit, leveleiktől az esti harmatot, s a közöttük susogó szelet, mely csókolja, rángatja, letépi őket.

Párnás mohákon feküdtem órák hosszat, hallgattam a vízesések ezüstharangját, gyöngyözött rajtam széphangú permetük. És megáldottam volna a földet, ha úgy tudtam volna folyton folyni, ezüstszalagként patakzani, akárcsak ők.

Őszi alkonyokon, mikor megnyílik a víz zöld végtelenje, vágyam kristálytiszta hullámaihoz tapadt; siklani akartam rajtuk, mint a naplemente fényes csíkjai, véres és arany csíkjai.

Lemeztelenítettem az én orcámat, hogy szabadon érhessék a hópelyhek; forró bőrömre tették szelíd, apró, hideg kezeiket... a hópihék kezecskéi elolvadtak arcpírom lángjában. Hullott a könnyem a némán heverő hóra, az örvénylő, a susogó, a csilingelő hóba...

Minden tavasz mardosta keblemet. Haldokoltam a kimondhatatlan kéjtől és kíntól. Irigyeltem a földet, hogy szülhetett – irigyeltem a napot, hogy megtermékenyíthetett…

Megszerettem egész teremtett világodat, Uram. Minden porszemed léte gyönyörével csábított. Minden porszem az enyém lett, mert akkora volt a vágyam.
Így lettem a Te teremtményed. Így aztán az egész világon, az egész végtelen világon nem volt már semmi, csak Te –
meg én, a Te teremtményed.
Csak Te. Mert a Tiéd a Te teremtményed.

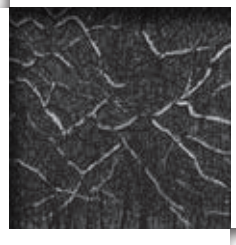

FOLYÓIRATOKBAN MEGJELENT MŰVEK

TELE VAGYOK SZOMORÚSÁGGAL

ó alkony, mikor a korai téli hold bepillant üres szobámba – és lábamnál, a földön sápadt ajtót
nyit, mint titkos börtönöket,
mikor a néma, homályos szobában hervadt virágok szürke csokrai illatoznak – s az ablak
mögött, a szélvihar jeges lehelletében a fák reszkető vállukról rázzák a havat,
mikor senki nem kopog elfelejtett ajtómon, mikor csak a fal mögött felhangzó ének sír velem
– –
Kérdi a fal mögül síró ének, velem kérdi a gyászos ének – miért?
Miért nincs ma, ami tegnap volt? Miért telik, miért folyik el életemmel az idő?
Miért nem ugorhatom az idő feltartóztathatatlan hullámaiba,
hogy felfelé ússzam az ár ellen oda, hol a megölt lélek hullája maradt –

TITOK

Nem árulom el titkomat, nem mondom meg senkinek.

Azt, amire szüntelenül gondolok, amivel éjjeleim és nappalaim telve vannak.

Nem mondom meg, hogy hang-e az én fülemnek, vagy kép csukott szemem előtt, vagy láthatatlan gondolat.

Hogy magányos sírás-e az, vagy mosoly gyönyöre a sötétben, avagy bölcsesség.

Káprázat-e vagy csalódás, vágy-e vagy érlődő szándék, szerelem-e vagy annak orvossága; avagy gyűlölet-e az.

Nem árulom el titkomat, nem mondom meg, élek-e általa, vagy tőle halok-e meg.

A fűbe fekszem, a boglárkavirágok közé, hogy elmélkedhessem titkomon; kékjével az ég takarja be arcomat.

VÁLASZÚTON

– Hová mész, meztelen? – Csillagkabátot veszek.
– Egyedül? – Oszlanak már az utolsó holtak.
– Honnan? – Hol mocsárvirág dalol, s halál neszez.
– Éhes vagy. – A vágy keselyűi marcangoltak.

– Menekülsz? – Szakadékból néznek hideg szemek.
– Nem bánod? – A gyerekek rég nem hiányoltak.
– Visszajössz? – Szíved rémítő villáma leszek,
s lelked rengetegén én leszek a holdad.

– Maradj! – Az őszi tarló égeti lábamat.
– Fogom a kezed! – Szemed kígyóként rám tapad.
– Szép vagy! – Szép az, min a pusztulás fénye ragyog.

– Jöjj vissza régi otthonodba, tüzet rakok.
– Füstös tüzed, s közel tanyáznak a farkasok.
– Miénk vagy! – Magam vagyok, senkié, már szabad.

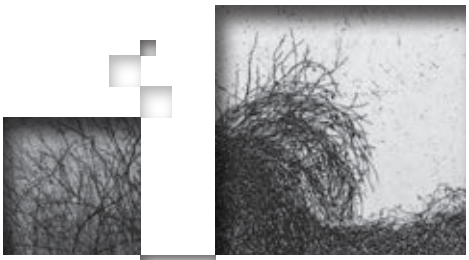

***

Komor, felleges éjjelen feküdtem
Mint ledőlt kereszt,
Szellemek viaskodtak felettem,
Értem –

Egyik parancsolón néz és kimérten
Hallgat, buzogányra támaszkodva
Mutatja: felfelé ereszt.

A másik néz rám véres láng-szemével,
S lázasan suttogja, fogvacogva:
„Érted olthatatlan tűz emészt el”,
„Fejed hajtsd ide” (nagy szemet mereszt),
„Jöjj hozzám, már régen kértem...”

Komor, felleges éjjelen feküdtem
Mint ledőlt kereszt,
Szellemek viaskodtak felettem,
Értem –

INTERMEZZO
(RÉSZLET)

(…) Hirtelen megrezzen, kiegyenesedik, kipislogja a szeméből az álmot. Két kövér árnyék emelkedik denevér módjára a napon. Járőrök.

– Nincs alvás! – utasítja az idősebbik.

– Eszemben sincs…

– Mire vársz? – Okoskodva rámosolyog:

– Talán épp magukra…

Az őrök csípőre tett kézzel egymásra néznek: – Részeg… – Az idősebbik vállon ragadja, talpraállítja.

– Ránk? Jól van, viszünk. Indulás.

A hajléktalan lány ravaszul mosolyog. Új kenyér, új fedél csillan meg előtte. Ám a szerepe szerint tiltakoznia kell.

– Ezt azért ne – (lerázza a válláról az ujjakat). – Megyek egyedül.

– Egyedül? Hát persze. Na, mozgás. (A tiszttársához fordul.) – Majd magunk közé vesszük.

Hármasban masíroznak az őrsre.

Hangosan nyílnak az üzletek. Az építkezéseken a sok mész között vájdlingban mosakszanak a kőművesek. A kocsmák elé kihozzák az udvarias kis székeket. A házak fekete mélyén nagy tüzek lángolnak, bizseregve pattog a pörkölt kávé, aranysárgára sülnek a csirkék. Istenem, mennyi boldogság van ezen a világon…

Iskolába szaladó lurkócsapat bukkan ki a sarok mögül. Vidám lárma:

– Tolvajt visznek! Cafkát! – És máris kergetik, szemből csúfolják, hátulról belecsípnek…

A fogoly furcsán picivé válik. Meg-megbotlik. A huncut szemek raja elbátortalanítja, fellöki, keresztülfúrja. Nem szállhat szembe velük. Ó, már megint, megint ugyanaz. Éjszaka kifújta magából az egész komolyságát. Most összecsuklik, mint a rugó nélküli bicska. Nem tehet semmit…

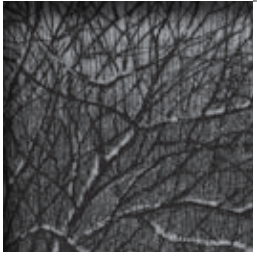

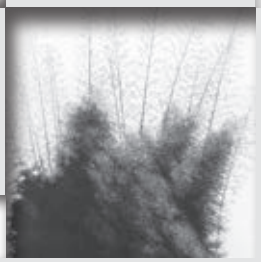

– Félre! – kiáltja az őr. A gyerekek visongva szétszaladnak. Messziről még viszszakiabálnak:

– Tol-vaj! Tol-vaj!

Talán az is vagyok… – a gondolatai egyre ködösebbek. Végig kell gondolni…

Kő süvített a levegőben. Fejen ütötte, továbbrepült… Összegörnyedt tőle, jó alacsonyra. Elsüvített a másik: sarkon találta… megsebezte… Megremegett, aztán kiegyenesedett. Most már jobb. Igen… erre van szükség… Ó, a világ bölcs, tudja, mire van szüksége… kedves kis ördögfiókák!

Rendőrőrs. Csupasz falak. Hullaszállító hordágyak. Dominójátszma egyenruhában. A végét köpés jelzi. Rács elé vezetik. Egy ősz férfi a pápaszemén keresztül vizsgálja.

– Kicsoda?

– Magyar.

– Foglalkozása?

– Jósolok az udvarokon.

A férfi szánakozva rázza a fejét.

– Lakhelye?

– Ahol akad.

– Ma éjszaka?

– A szabad ég alatt.

– Rendben. Megélhetési forrása?

– Hát ez az, remélem…

– Elég. Itt a pad, majd szólítjuk.

A fogoly leül, mindjárt el is alszik, álomképek gyötrik. Világ, világ, hogy össze vagy te gabalyodva! Hogy ez előbb nem jutott eszembe… Szeretem a rendőrségeidet és a szitkaidat és a felügyelőidet… Szeretem, bármi is lesz…

Csengőhang. Bejön az ügyeletes strázsa. A felügyelő rövid parancsot ad. Az őr az álmos lányhoz lép.

– Gyere utánam.

Felpattan. Jaj, végre… kezdik. Hála a jó égnek!

Sötét folyosókon haladnak végig, a cellák mentén. A rácsok közül átmeneti utazók fejei bukkannak ki, üdvözlik barátsággal. Gyere vissza! – mondják. – Jobb lesz a muri…

Tejüveg ajtó nyílik. Mi ez? Műtő... A karbolszagtól rettegni kezd.

Csíptetős vámpíralak fogadja. Vékony karmok fogdossák végig a vállát. Azt kérdezi:

Szűz vagy?

Felhajtja a szoknyáját, belecsíp a combjába.

A bugyogód hol van?

A gyanúsított vállat von. Küzd az arcizmaival, nehogy bámészan megnyúljanak.

Feküdj le.

Letaszítja a kínzópadra. Lemezteleníti, vizsgálja.

Felkelhetsz.

Feláll, az arca bíborvörös, sírásra vagy nevetésre torzul-e, nem tudni. A szeme még mindig jólelkű vidámsággal villog –

Gyere utánam.

Visszaérnek a rács túloldalán álló tiszthez.

Vizsgálat megvolt?

Igen. Elmehet.

Nem makrancoskodott? Nem átkozódott? Nem harapott?

Engedelmes volt.

Á.

A cigánylány elsápad. Veszített. Csapdába esett. Megint nem tudta, mibe került bele...

Csengőhang, jön a strázsa.

Vezesse ki.

A cigánylányhoz fordul:

Mehetsz.

A lány remegő hangon kérdi:

A... börtönbe?

Az öregúr gúnyosan végigméri.

Most még nem. Arra jobban rá kell szolgálni.

A lány alázatosan lecsüggeszti a fejét.

Köszönöm.

Isten áldjon.

A strázsa kilöki az utcára.

K...! – sziszegi búcsúzásképpen.

Kék-zöld foltosra fogdosták, átkutatták, összeszidták és most elengedik... semmivel, semmiért... Hová, hová menjen most?... Elszakadt a fonál, mindenhonnan rádől a labirintus.

Hirtelen minden izma megremeg, a vér a fejébe tolul.

Mi volt ez az egész?

Hűvös hullám ütközik a forróságéval:

Minden rendben. Semmi sincs ingyen. Fizetnie kellett volna a szállásért... Kilopta a sorstól az éjszakát... az meg bosszút állt rajta a nappallal. A kecske is jóllakott, a káposzta is megmaradt.

Megbecstelenítették, elárulták, becsapták... – csikorogja a foga.

Ki csapta be? Ő maga engedte... – magyarázza az esze. – Mindig ugyanaz, körbe-körbe jár – az ámítás.

A kebléből hirtelen heves sírás szakad fel –

A föld, az ég hallgatja hidegen, türelmesen.

PIOTR ODMIENIEC WŁAST

AZ IDILLI KÖLTÉSZET KÖNYVE (1917–1927)

ELŐSZÓ

Zavaros világunk káosza,
Örvényes ingoványai
Nem zengetik lírám húrjait.
Kerüli azt versem sora,
S az Új barnálló hajnala.

Csatákról Homérosz zengjen,
Shakespeare a szív pokláról.
Őrjöngve zokogjon Byron
Múzsája… nem vonz engem.
Más forrás ihleti lelkem.

Ha alélva pillantásomat
Az égre emelem, s így figyelek,
Leszállnak a mennyei Szellemek,
S csillagról hull a harmat –
Ez az ihlet ad hatalmat.

TESTIMONY OF MINIMALISM MAN TOUCHED LAND IV

TESTIMONY OF MINIMALISM MAN TOUCHED LAND V,
RÉZKARC, AKVATINTA, MEZZOTINTA, 80x80 cm

„Amit szem nem láthat soha,
S nem hallhatnak világi fülek.”
S nem álmodtak meg a Szellemek…
Az az én ihletem hona,
A Szépség-Örökös otthona.

Rázzák csak az Ősök pajzsukat:
Övék az erő s a fájdalom.
Más az én fénylő csillagom.
Elhagyom a kín- s könnypartokat,
Én, a Mennybelépő Lovag!

Ha nyílnak a Mennyek titkai,
Nem fáj már vérző lábam.
Dévacsán íze a számban,
S a Chiméra, az arkangyali,[4]
Lovasára néz, kész szállani.

4 Nem a mitológiai Khimaira, inkább utalás az elitszerű, ám nagyhatású Chimera folyóiratra, amelynek címe „hibrid” (irodalmi, művészeti, sőt tudományos) voltát tanúsítja, ill. a tömegek fölé emelkedő (össz)művészet szimbóluma volt. Komornicka a Chimera folyóiratban publikálta legjobbnak tartott műveit, a lap szerkesztője, Zenon Przesmycki „Miriam” pedig élete végéig példaképe, mintegy lelki vezetője maradt annak ellenére, hogy Miriam elzárkózott tőle transzgressziója után. Itt ezenfelül minden „fel nem címkézhető” hibrid lét jelképe is lehet. (A ford.)

MEGTALÁLTALAK

Kerestelek, Létem Gyöngye, hitem,
Kerestelek a csillagok rajában,
De nem találtalak meg a Zeniten.

Kerestelek a városok zajában,
Sziporkázva rám nevetett
A főváros, az újjászületett –
De nem voltál a városok zajában,
De nem voltál a csillagok rajában,
De nem találtalak meg a Zeniten.

A szellem ellankadt bennem,
Bolyongtam célomvesztetten.
A kétségbeesés vezetett
Néma menedékhelyére.
Leszálltam a végtelen Mélybe –

S ott voltál, Létem elveszett
Gyöngye, hitem.
Csillagseregekből a Zeniten
Keresztülhullva hogyan szálltál
A mélységekbe, hogyan vártál
Gránitszurdokok mélyeiben!

S hogy eltitkoltad – köddé váltál,
S nem leltelek a csillagok rajában,
Tengerviharban, nagyváros dalában –

Mert Létem mélyén pihentél szelíden!

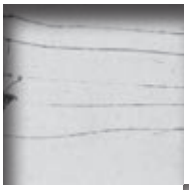

SPLENDID ISOLATION

Magányos a szívem – mert olyan nagy,
Hogy toronyként mindenhonnan látni.
Miért is közelítsen hozzá bárki?

Magányos a szívem – mert oly erős,
Hogy messziről hallani, mint a harangszót.
Közelről már túl erős a hangja.

Magányos a szívem – mert olyan szép,
Hogy azonnal mindenkit eltelít.
Ki kérne még, ha egyszer jóllakott?

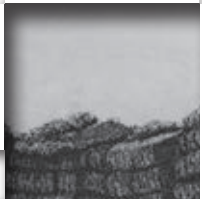

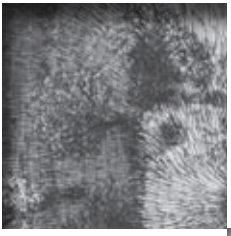

NOSZTALGIA

Tornázom és kertészkedem serényen,
A Természet titkát kutatja lelkem.
Körülvesz mindig hű, kicsinyke népem,
Őriz a Hold és int a Nap, ha felkel.
Ám olykor régi illat csapja orrom,
Az elmúlt éjek, napok levegője,
Midőn a vérem himnuszt zengett forrón,
S a föld új vágyaktól kapott erőre!
Mikor Merkúrként mindent berepültem,
S e szent csavargásnál csak egyet tudtam,
Mi jobb lehet: ha ihletbe merültem,
Vagy régi könyvek bűvkörébe bújtam.
A rendszerek béklyója nem kötött meg,
Csodálatos, határozatlan térben
Csapongtam és megérzések vezettek:
Varázsvilág volt, mint gyermekmesében.
Mikor zafírkék hajnal tárta szárnyát,
S az ihlettől türelmetlenné váltam,
S őrülten téptem rőt sörényem lángját,
Mert e csodákra jó szót nem találtam!
S a harmatgyönge, pirkadattól rózsás
Tavaszi reggel gerlehangon búgta,
Hogy kit kalandvágy fűt és tettel óriás,
A Földet szebben, jobban versbe fogja!
Ó, de egyszer megvalósul álmom!
S a Meg-Nem-Lelt még megpihen kezemben!
Nem kell csupán a képzelettel szállnom:
Elér mindent Lélek-hatalmu Testem!

A REMÉNY HIMNUSZAI

MA VAN A LEGSZEBB NAP (RÉSZLET)

[…] Növünk, növekszünk minden áldott nap; egyre nagyobb, egyre nagyobb múlt halad velünk a jövőbe, az egyre nagyobba.

Istenségek, Példaképek, Hősök vannak velünk, előttünk, közöttünk – velünk nőnek, cselekszenek – olyannyira, hogy nem is érezzük már tetteiket, ahogy a Csillagok láthatárát sem!

Nő, cselekszik, hatalmasodik az Isteni Szellemek, az egykor emberi Szellemek, a még emberi Szellemek egész serege; velünk, közöttünk előttünk, körülöttünk – a legnagyobb Csillagtávolság sugarában.

Nő, cselekszik, hatalmasodik Ádám, Ráma, Orpheusz, Zeusz, Prométheusz, Lech!

Nő, cselekszik, hatalmasodik PARABRÁHMA, AHURA MAZDÁ, JAHVE, KRISZTUS, OM!

Nő, cselekszik, hatalmasodik minden, amit tisztelünk, ami bennünket teremtett, szeret és tovább teremt.

Nő, cselekszik, hatalmasodik minden Szellem, minden Én.

Növök, cselekszem, hatalmasodom ÉN!

Ó, örvendjünk, örvendjen mindenki és minden!

Korunk kicsinyessége, korlátoltsága, hanyatlása csupán illúzió, látszat, gyerekes előtér; komoran megfestett díszlet választja el a mélytől.

A mélyben a végtelen! a mélyben a hatalmas! A mélyben a növekvő csillagképek és Istenek!

(GYEREKEK, GYEREKEK...)

Gyerekek, gyerekek,
nincs bennetek szeretet.
Szátok mérges,
a hasatok férges.
Ördög vesz, üstbe tesz,
Akit kifőz, angyal lesz.

TESTIMONY OF MINIMALISM MAN TOUCHED LAND X,
RÉZKARC, AKVATINTA, 64x64 cm

TESTIMONY OF MINIMALISM MAN TOUCHED LAND VII,
RÉZKARC, AKVATINTA, MEZZOTINTA, 80x80 cm

TESTIMONY OF MINIMALISM MAN TOUCHED LAND VI,
RÉZKARC, AKVATINTA, MEZZOTINTA, 80x80 cm

BARBARA STELINGOWSKA

TESTTAPASZTALAT MARIA KOMORNICKA KÖLTÉSZETÉBEN[1]

Maria Komornicka író, költő, irodalomkritikus korának kiemelkedő egyénisége volt. Pályája a századfordulón kezdődött, és a két világháború közti időszakra is kiterjedt. Ami kortársaitól megkülönbözteti, az egyrészt különleges és egyben rendkívül tragikus életútja, másrészt az a tény, hogy életművének jelentős része máig kiadatlan és kevéssé ismert. Életrajzának összefüggései az utóbbi években a gender studies és a feminizmus érdeklődési körébe kerültek. Ezek az irányzatok elsősorban a szerző megalkuvásra képtelen bátorságát hangsúlyozzák ki, amely arra sarkallta, hogy új és új irodalmi utakat és viselkedésformákat keressen. Pályája derékba tört, amit általában azzal magyaráznak, hogy környezete és a társadalmi meggyőződés kikezdhette mentális egészségét; mások a túlzásba vitt szellemi erőfeszítése, lelki és érzelmi kimerültsége és rendkívüli érzékenysége számlájára írják tragédiáját. A remekül induló szerző ugyanis mentális betegség és kirekesztettség áldozata lett, s a társadalmi, irodalmi és családi élet perifériájára került.

Maria Jakubina Komornicka 1876-ban született a mazóviai Grabów nad Pilicą településen, Augustyn Komornicki és Anna Komornicka, született Dunin-Wąsowicz második gyermekeként (összesen heten voltak testvérek). A Wąsowicz család Ferdeszájú Boleszláv fejedelem (1107–1138) nádoráig, Piotr Włastig vezette vissza a családfáját. Ez a középkorba visszanyúló családtörténet nagy szerepet játszott a költő későbbi metamorfózisában. Maria kiváló neveltetésben részesült, először Grabówban, később Varsóban. Érett nézetei, tűpontos fogalmazása és kimagasló kritikai-művészi érzéke miatt hamar a figyelem középpontjába került. Tizenhat évesen publikált először – elbeszélését a *Gazeta Warszawska* hozta le. Két évvel később jelent meg *Szkice* (Vázlatok) című kötete. 1894-ben apja nyomására Cambridge-be utazott, ám fél év után félbeszakította tanulmányait, mivel a nőket diszkrimináló angol életvitel foko-

1 Megjelent: *W kręgu problemów antropologii literatury (Świat człowieka w literaturze: metodologiczne aspekty badań problematyki antropologicznej)*, red. Wanda Supa, Białystok, 2013. Online elérhető: https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/6057/1/B_Stelingowska_Doswiadczenie_ciala_w_tekstach_poetyckich_Marii_Komornickiej.pdf (Hozzáférés: 2020. 03. 23.). A szöveget a szerzővel egyeztetett kisebb rövidítésekkel közöljük.

zódó ellenállást keltett benne. Hazatérése után közelebbről is megismerkedett a kor két kiváló kritikusával, Cezary Jellentával és Wacław Nałkowskival. Közös munkájuk gyümölcse a *Forpoczty ewolucji psychicznej i troglodyci* (A lelki fejlődés előfutárai és a barlanglakók) című programszerű könyv, egyben művészi kiáltvány volt, amely egy új irodalmi lelkület eljövetelét hirdette és előlegezte meg.

Komornicka legismertebb művei a *Baśnie. Psalmodie* (Mesék. Zsoltárok, 1900) kötet, a *Biesy* (Ördögök, 1902), valamint azok a versek, prózai művek és kritikák, amelyeket a kor neves folyóirataiban (Głos, Strumień, Życie) és mindenekelőtt a nagyhatású Chimerában publikált. Életművének két legfontosabb kiadása egy 1996-as válogatás,[2] valamint azoknak a francia, német és orosz nyelven írt költeményeinek fordítása, amelyeket a transzgressziója követő egyetlen, kéziratos kötetébe (*Xięga poezji idyllicznej* – Az idilli költészet könyve) emelt be.[3] A csaknem ötszáz oldalas kötet többi darabja máig kéziratban maradt, és csak a Varsói Irodalmi Múzeumban (Muzeum Literatury w Warszawie), helyben olvasható.

1898-ban a költőnő feleségül ment Jan Lemański irodalomkritikushoz. Férje betegesen féltékeny volt – nem sokkal házasságkötésük után rálőtt Komornickára, amikor az unokatestvérével, Juliusz Oszackival együtt mutatkozott a krakkói Planty sétányon. Az eset hangos sajtóvisszhangot váltott ki, Lemańskit mégis felmentették, elsősorban azért, mert sebesült felesége ekkor még kiállt mellette. Hosszabb európai utazásaik viharosra sikerültek, mivel Lemański hazárdjátékos is volt. Egy idő után a fiatalasszony már szabadulni akart férje személyétől és a házasság, a feleség sztereotip kötelezettségeitől is. A pár végül közösen a különélés mellett döntött, ami akkoriban botrányosnak számított.

2 M. Komornicka: *Utwory poetyckie prozą i wierszem*, oprac. M. Podraza-Kwiatkowska, Kraków, 1996.

3 P. Odmieniec Właśt, M. Komornicka: *Xięga poezji idyllicznej. Rzeczy francuskie*, oprac. B. Stelingowska, Warszawa, 2011.

1903-ban Komornickát Párizsban idegösszeomlás érte, amelynek következtében az arcueili szanatóriumba került. Hazatérése után belevetette magát az 1905-ös forradalom eseményeibe. Második idegösszeomlására 1907-ben került sor a poznański Bazar szállóban. Ekkor érezte úgy, hogy nemet vált. Elégette női ruháit, férfiruhát és férfinevet vett fel: Piotr Włastnak, ill. Piotr Odmieniec Włastnak nevezte magát. [Az *odmieniec* kifejezésnek számos jelentése van: a néphitben: „váltott gyermek", ill. alakváltozásra képes ördög; később: furcsa szerzet, valaki, aki más, mint a többiek; a mai nyelv a *queer* szó honi változataként próbálja alkalmazni – a ford.] Jerzy Sosnowski író, irodalomkritikus szerint „Piotr Odmieniec Włastot az összhang hiánya szülte",[4] vagyis a világ és az egyén közötti konfliktus, a társadalom nyújtotta életpéldák és -minták el nem fogadása hozta létre. A költőnő különböző szerepeket, maszkokat próbált magára ölteni, volt apja lánya, férje hitvese, Nietzsche követője és a végzet asszonya, de egyik szerepe sem illett kompromisszumokra képtelen lényéhez, az álca soha nem volt tökéletes. „Életútja kettéhasadt – írja Maria Janion –, egyik része »valótlan« lett, a másik »valós«, de ez a két fél nem volt egymással egyenértékű. És bár paradoxonnak hangzik, Komornicka az előbbit titkolta el, és az utóbbit vállalta fel nyíltan."[5]

Komornicka kórházak és elmegyógyintézetek sorát járta végig, vagyis teljesen kiszorult a korabeli irodalmi életből. Az első világháború kitörése után családi birtokára, Grabówba vitték. Itt keletkezett *Az idilli költészet könyve*, amelyet hosszú éveken át írt és szerkesztett. Utolsó éveit a Varsó melletti Izabelin szeretetotthonában töltötte, amelyet egy lengyel alapítású női betegápoló rend, a Mária Családja Ferences Nővérek Rendje tartott fenn. Itt érte a halál 1949. március 8-án.

Maria Komornicka lebilincselő személyisége ma számos kutató érdeklődésének középpontjában áll.[6] A vele foglalkozó munkák zöme továbbra is nemvál-

4 J. Sosnowski: *Śmierć czarownicy*, Warszawa, 1993, 83.

5 M. Janion: *Gdzie jest Lemańska?!*, in uő: *Kobiety i duch inności*, Warszawa, 1996, 197.

6 Ld. többek között.: M. Komornicka i. m..; M. Dernałowicz: *Piotr Odmieniec Włast*, Twórczość 1977/3; R. Zimand: *Klucze do Marii P.O.W.*, in uő: *Wojna i spokój. Szkice trzecie*, Polonia, 1984; E. Boniecki: *Modernistyczny obraz ciała. Maria Komornicka*, Warszawa, 1998; M. Janion: *Kobiety i duch inności*...; *Poetki przełomu XIX i XX wieku. Antologia*, red. J. Zacharska, Białystok, 2000; *Nowa świadomość płci w modernizmie. Studia spod znaku „gender" w kulturze polskiej i rosyjskiej u schyłku stulecia*, red. G. Ritz i in., Kraków, 2000; K. Kotlińska: *Drugie narodziny Marii*, in uő: *Parnas w Oborach*, Warszawa, 2000; K. Kralkowska-Gątkowska: *Cień twarzy. Szkice o twórczości Marii Komornickiej*, Katowice, 2002; K. E. Zdanowicz: *Kto się boi Marii K.? Sztuka i wykluczenie*, Katowice, 2004; I. Filipiak: *Obszary odmienności. Rzecz o Marii Komornickiej*, Gdańsk, 2006; B. Helbig-Mischewski: *Strącona bogini. Rzecz o Marii Komornickiej*, Kraków, 2010; M. Komornicka, P. Odmieniec Włast: *Xięga poezji idyllicznej*…; M. Komornicka: *Listy*, oprac. E. Boniecki, Warszawa, 2011.

tásának fő okát keresi, és a költő öntapasztalását és másságérzetét, elidegenedését és kirekesztettségét, feminista irányultságát, az egyén szabadságáért és a nő mint író és ember jogaiért folytatott harcát, a női nemet deprecionáló és a patriarchális alá-fölé rendeltségen alapuló társadalmi rendszer elutasítását veszi górcső alá.

Komornicka életútjának ismeretében rendkívül izgalmasnak ígérkezik, hogy műveit a testtudat, testiség, a különállóság/másság viszonylatában vizsgáljuk. Ezek a kategóriák költői műveiben is visszaköszönnek, témái általában az újdonság/más keresése, a változás, átalakulás, az összekapcsolódás, a testen keresztül történő önmegtapasztalás. A költőnő nemi identitásváltásának tragikus folyamatát azokban a műveiben is nyomon követhetjük, amelyekben felváltva használja a hím- és nőnemű nyelvtani alakokat,[7] ezért soha nem tudhatjuk, férfi vagy nő-e a lírai alany.[8] Jól kivehető habozása és következetlensége (vagy talán a végleges döntés képtelensége) lehet énalkotás, irodalmi kamuflázs, el nem fogadott nemi identitás vagy pszichés személyiségzavar eredménye. Az egyértelmű identitás hiánya miatt a társadalom „őrült költőnőnek", „betegnek" tekintette Komornickát.

A szerző testtudatának kérdését vizsgálva különösen figyelemreméltóak lehetnek azok a források, amelyek Komornicka külsejét írják le. Aleksander Oszacki visszaemlékezésében így szerepel:

> Maria Komornickára még gyermek- vagy ifjúkoromból emlékszem: alacsony volt, karcsú, szinte filigrán, nagyon élénk, megállás nélkül mozgott; ma úgy látom, hogy testfelépítése és temperamentuma is infantilis volt. Hihetetlen és az átlagos infantilizmusra egyáltalán nem jellemző nyugtalanság áradt belőle, de volt benne valami báj, valami igazi puhaság vagy jóság. Akkor még nagyon fiatal volt, de mindig feketében járt; szerény, visszafogott ruhája valami titkot rejtett, a beavatatlanok számára viszont csak elérhetetlenül jó ízlése tűnt fel.[9]

Másik rokona, Maria Dernałowicz, aki az első világháború után Grabówban lakott vele egy házban, a következőképpen festi le alakját:

7 Komornicka 1907-ig elkészült szövegei különösen erőteljes módon mutatják az önkeresés folyamatát. *Az idilli költészet könyvé*t már teljes egészében Piotr Odmieniec Włast férfi irodalmi énje fémjelzi.

8 Vö. többek között: M. Podraza-Kwiatkowska: *O powrotach poetów na ziemię (wokół wiersza Marii Komornickiej „Pragnienie")*, in *Modernizm. Zapowiedzi. Krystalizacje. Kontynuacje*, red. A. Grzelak, M. Kurkiewicz, P. Siemaszko, Bydgoszcz, 2009, 190; *Komornicka Maria*, in *Poetki przełomu XIX i XX wieku. Antologia*, oprac. J. Zacharska, Białystok, 2000, 80.

9 Aleksander Oszacki, Maria Komornicka unokatestvére a krakkói Jagelló Egyetem Orvostudományi Karának professzora volt. Visszaemlékezéseit ld. *Miscellanea z pogranicza XIX i XX wieku, Archiwum Literackie*, Wrocław, 1964, t. VIII, 344.

> …alacsony volt és sovány, hatalmas és nagyon távol ülő szemekkel, ősz haját férfiasan rövidre nyírta. Kihúzatta az összes fogát, de nem hordott műfogsort, úgyhogy az orra és az álla kicsit összecsúszott. Öltönyszerűségeket viselt, vagyis nadrágot és hosszú, övvel összefogott zubbonyt, a téli ruhái, azt hiszem, pamutbársonyból készültek, a nyáriak pedig cserkészegyenruhára emlékeztető anyagból.[10]

Katarzyna Ewa Zdanowicz interjújában Dernałowicz ehhez még hozzáfűzi:

> Nagyon erős megvetés élt benne a test és minden testi dolog iránt. Félt és undorodott a testiségtől. A legalacsonyabbrendűnek a női létet tartotta, értékrendjében ez foglalta el a legalsó helyet. Ezért nem is értem, miért érzik magukhoz olyan közel a feministák. Hiszen a nemiségtől mint olyantól – és elsősorban annak női aspektusától – akart elmenekülni. Csodálta a testiség bilincseiből kiszabadult öregeket.[11]

A nőiség iránti megvetését Komornicka maga is kifejezte, többek között *Az ideiglenes bölcsesség könyve*ben: „A legelőkelőbb, legbüszkébb nőben is van valamiféle kerítőnői udvariasság, éber szolgálatkészség, szolgalelkű buzgóság, amely nyugtalanító fényt vet alacsonyabbrendűségére."[12]

Egyetlen fennmaradt „női" fényképe profilból mutatja Komornickát. A kor divatjának megfelelő, állig begombolt galléros ruhát és sötét kontyfrizurát visel; arcának kontúrjai élesen kirajzolódnak, ajkán finom mosoly játszik. Ez az egyedülálló fénykép ellentétben áll Jan Lorentowicz leírásával:

> Nem volt szépnek mondható. Apró termetű volt, szerényen öltözött, és inkább fiatal fiúnak tűnt, mint nőnek, főleg, hogy a haját fiúsan rövidre nyírta, ami akkor a nőknél még ritkaságszámba ment.[13]

Ha egymás mellé rendezzük ezeket a Komornicka-portrékat, két domináns elemre lehetünk figyelmesek, amelyek a költő életében és alkotásaiban is összefonódtak, sőt át- meg átjárták egymást: a férfi és a női princípiumra. A testen túli dimenzióban ez

10 *Dziadzio Piotr. Rozmowa z dr Marią Dernałowicz*, in K. E. Zdanowicz, i. m. 91.
11 Uo.
12 *Księgi mądrości tymczasowej*. In M. Komornicka: *Utwory poetyckie prozą i wierszem…*, 268.
13 A szerző „női" fényképe az alábbi kötetben jelent meg: M. Komornicka: *Pisanka*, red. J. Jankowski, Warszawa 1900, 50. Van még egy valószínűleg 1943-ban készült fotó, amely már Piotr Odmieniec Własttként örökítette meg, amint a kép hátterében, alig láthatóan a kastélypark zöldje előtt halad végig, ld. M. Janion: „*Gdzie jest Lemańska?!…*", 238.

az apró női test igen nagy szerepet játszott Komornicka életében, aki tüntetően elégette női ruháit, férfiruhát öltött, rövidre vágta haját, és „új" személyiségének középkori férfiőse, Piotr Włast nevét adta[14] – vagyis belső, lelki átalakulását külső, szimbolikus jegyekkel nyilvánította ki. A test és a testiség elutasítása, félelme valószínűleg több tényező miatt alakulhatott ki nála. Lehetett lelki oka (félénkség, félelem, szégyenérzet), amelynek hátterében rossz nevelés, negatív családmodell állhatott (a férfiak iránti bizalmatlanság, traumatikus élmények, rossz apa-lány viszony), de lehetett fizikai körülmény (nem kifejezetten jó külső megjelenés, nem elfogadó környezet és család), lehetett társadalmi helyzete (a nevetségességtől való félelem, a megfelelni akarás, a feleség- és anyaszerep elutasítása) vagy szexuális diszfunkció is.[15]

Negatív testképének kialakulására minden bizonnyal hatással (ha nem döntő hatással) volt a tizenéves Maria kapcsolata apjával. Anyja hagyományos gyermeknevelési modellt alkalmazott, Augustyn Komornicki pedig szigorú figyelemmel követte lépéseit, és feltétlen engedelmességet követelt. Nem csoda, hogy a későbbiekben Komornicka házassága zátonyra futott, és gyermeket sem vállalt, sőt: általában véve nem szerette a gyerekeket, amit többek között *Az idilli költészet könyvé*nek lírája is tükröz (jó példa rá a *Gyerekek, gyerekek…* című vers). A legkisebbek iránti ellenszenvéről Aniela Komornicka is megemlékezik, amikor nővére grabówi életét írja le:

> Maria szabad, de magányos életet élt, családjától és az emberektől elhatárolta saját szokásrendszere, amely különccé tette környezete szemében. Továbbra is hitt abban, hogy jó úton van a férfivá válás felé, és hamarosan szárnyai nőnek – s hogy ezt a célját elérje, rendszeresen és kitartóan tornázott.

Anielánál azt is olvashatjuk, hogy Mariát „öltözködése és életmódja miatt sok kellemetlenség érte",[16] főleg a gyerekek részéről, akik furcsa, számukra érthetet-

14 Az Odmieniec melléknevet a költő saját maga adta őse nevéhez, így próbálta meghatározni másságát.

15 Komornicka negatív testtapasztalatáról Edward Boniecki is említést tesz, amikor arról ír, mennyire elutasította a költő a szcientista világnézetet. Vö. E. Boniecki, i. m. 26.

16 A. Komornicka: *Maria Komornicka w swych listach i mojej pamięci*, in *Miscellanea…* i.m., 332.

len viselkedése miatt csúfolták.[17] Úgy tűnik, egy tragikusan végződött kapcsolata is kihatott rá: a nála jóval fiatalabb Gustaw („Gucio") Walewski tüdőgyulladást kapott és meghalt. „Maria megváltozott" – idézi ezzel kapcsolatban Anielát Maria Podraza-Kwiatkowska. – „Elegáns ruhák helyett (…) a kor ízlésével ellenkező, furcsa göncöket hord."[18] Test és lélek kapcsolatát taglalja Komornicka-Włast egyik anyjának írt levelében:
Mindent, amit teszek, a lehető legtisztább szándékkal teszem, mindig annak a gondolatnak a jegyében, hogy Csodálatos módon megszabadulok a test bilincseitől, ami nem jelenti azt, hogy a test lehull rólam, hanem hogy a Szellem lesz úrrá rajta angyali Szabadságban. A testemet – másokéval együtt – *donum charitatis*-nak, „az Isteni irgalmasság ajándékának" tartom, ezért sem beszennyezni, sem üldözni nem szabad.[19]

Az idézett részből egyértelműen érezhető, hogy Komornicka a „szellemet" magasabbrendűnek ítélte a testnél. Ezért vágyott arra, hogy Istenben fejlődjön tovább, szárnyakat növesszen, nemnélküli, gyermeki lénnyé válhasson. Egyfajta köztes állapotot mutat be „a tragikus tudat remekműve",[20] az *Ördögök*, amelyben a test eszköz, átmeneti forma:

> E káosz uralta szervezetben az agy a vérrel keringett az erekben, – a tüdő átcsapott a torkon és hatalmas, kékeslila fújtatóvá lett a levegőben, – a szív beszívta magát a többi szervbe, a haj kezekké változott, – a vállakból fejek nőttek.[21]

A tudatos, értő újjászületés fokozatosan ment végbe, a soron következő változások „csodálatosan, borzalmasan, titokzatosan vagy közönségesen"[22] adtak hírt magukról. A testiség lassanként átadta helyét a szellemnek, börtönné vált, amelyet a halandó lét („halálfej", „csontvázak"), a bomlás („rothadástól kékülő sebek"), a nyomorúság és a meztelenség jellemzett. A „nem teljesen született" alany, a „sikertelen kísérlet", „elvetélt magzat" életgyónásra emlékeztető belső monológgal próbál menekülni „a magány őrülete" elől, testét-lelkét nem kímélve.

A költő munkásságában a fizikai és lelki testtapasztalat jelképesen értelmezett „nem teljes születés"/„félreszületés" (*niedorodzenie*), testi fogyaték, transzgresszió az írói én nemének (női, androgün, férfi) keresésében és elfogadásában nyilvánul meg, hogy végül a himnemben találja meg végre (valószínűleg) önkifejezését.

17 Maria Dernałowicz írja a következőket: „Egyszer a húgomat meg az unokatestvérünket bilire ültették, aztán megfeledkeztek róluk. Egy idő után felálltak, és a lábacskáik közt lógó bugyival bevonultak az étkezőbe. Ott találták Piotr bácsit, akit eléntött a pulykaméreg, bottal kergette őket, a gyerekek meg csupasz popsival, harsányan üvöltve menekültek előle." Vö. *Dziadzio Piotr...* 91.

18 M. Podraza-Kwiatkowska: *„Dałeś mi dziwną duszę i dziwne ciało"*, in M. Komornicka: *Utwory poetyckie prozą i wierszem…*, 7.

19 Uo. 12. (kiemelés tőlem – a szerző).

20 M. Janion: *„Gdzie jest Lemańska?!…"*, 195.

21 M. Komornicka: *Biesy*, in uő: *Utwory poetyckie prozą i wierszem…*, 341.

22 Uo.

A „nem teljes születés” problémája *Az idilli költészet könyvé*nek egy darabjában, az *Ima a beteg Żeniáért* (*Modlitwa za chorą Żenię*) című versben is megjelenik. A „szerencsétlen”, „titokzatos”, „alázatos”, „szerető”, „beteg” Żeniát különös, csúcsos formájú fejjel áldotta meg a sors. Külseje miatt lelkifurdalás gyötri, ezért egy orvost kér felkorrekciós műtétre. A hímnemben megszólaló lírai alany azonban kijelenti, hogy Żenia nem beteg, hanem „NEM TELJESRE TEREMTETT” (*niedotworzona*), „a hiba pedig, melyet kutacsában látnak, / Nagy erények szorosan bimbózó koronája.” Testének tökéletlenségét lelki tulajdonságai kompenzálják: a bátorság, a bizalom, a jóság, a bölcsesség. A hímnemű megfigyelő a „háborús forrongás” idején rendíthetetlenségét, áldozatkészségét és győzedelmes voltát emeli ki.

Tryumfowałaś, BOŻA Męczennico!
Nad pospolitych złości drżeniem trwogi –
I bladły przed tą świętą Tajemnicą,
Spotkawszy wzrok twój niewzruszenie błogi.

(„Győzelmet arattál, ISTENI vértanú! A közönséges rosszindulat rettegő remegése felett, / Amely elsápadt e szent Titok előtt, / Amikor rendíthetetlenül boldog tekinteteddel találkozott.”)[23]

A test tökéletlenségét ábrázolja a *Kórházi Tantalusz* című vers – a kórházi fáradtság és unalom leírása. A lírai hős aktív szeretne lenni, utazna, de valójában gyenge és tehetetlen. „Ah, jakżebym użył świata, / Gdybym to słabe ciało / W posłuszne mógł narzędzie / Zamienić wiarą śmiałą, / Aby mię niosło wszędzie, / Jak ptaka moc skrzydlata”. („Ó, hogy élvezhetném az életet, / Ha ezt a gyenge testet / A bátor hit engedelmes eszközzé tenné, / Hogy elvigyen mindenhová, / Mint madarat szárnya ereje.”) „Ciało jednak słucha silniejszej od chęci woli ducha”[24] („A test azonban az akaraterőnél hatalmasabb szellemre hallgat”), míg a narrátor „emlékezetevesztve, az őszi légynél is gyengébben” fekszik. A vers hőse tehát minden olyan ember, akinek akarata és lehetőségei nem egyeznek, fogságban érzi magát, örök szenvedésre ítéltetett. Innen a címbeli utalás a mitikus Tantaluszra.

23 P. Odmieniec Włast: *Modlitwa za Żenię*, in uő: *Xięga poezji idyllicznej* (kézirat a szerzőnél), Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza, Varsó [é. n.]. [A kézirat oldalszámozása annyira esetleges, hogy nem érdemes hivatkozni rá – a ford.]

24 P. Odmieniec Włast: *Tantal szpitalny*, in uő: *Xięga poezji idyllicznej*.

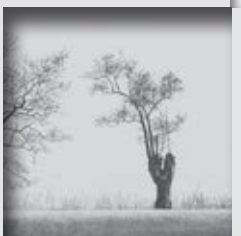

A transzgresszió, a metafizikai átalakulás forrását minden bizonnyal a századforduló korában divatos antropológiai elméletekben, a szcientizmusban és az evolucionizmusban kell keresnünk. Jó példa lehet erre a *Kiáltás* (*Krzyk*) című vers, amely még Komornicka első korszakába[25] tartozik:

Jam dzieckiem ziemi! Jam tworem chwili!
Z życiem się moje wszczęło konanie
Na szczętach ludzi, co dawniej żyli (…),
Krwawe mię matki zrodziło łono! (…)
Tuliła bryłę w ranach zrodzoną –
Bezkształtną, ohydną bryłę!

(„A föld gyermeke vagyok én, a pillanat szülötte!
Életemmel együtt kezdődött haldoklásom
Az előttem éltek csontjain (…),
Anyám véres ágyéka szült a világra! (…)
Sebekben szült tömböt ölelt magához –
Alaktalan, iszonytató tömböt!”)

Ebben a műben szintén szerepel a „nem teljesen születés” motívuma, amelyet a „föld gyermeke”, „a pillanat szülötte”, az „alaktalan, iszonytató tömb” kifejezések ismételnek. A napvilágot meglátó lény nem a növekedés, a fejlődés, a tökéletesedés, hanem a haldoklás útjára lép. Nem teljes értékű ember, hanem valamiféle átmeneti forma, a valóságtól elszakadva alakul át.

A másságérzet, az identitás- és formakeresés, a költői én saját természetének, „szellemének” és végül nemének keresése elveszettségérzethez és egyfajta „szétfolyáshoz” vezet, tragikomikussá és abszurddá válik. Ezekben a művekben a lírai én, akit a szerző szócsöveként foghatunk fel, kétségbeesett harcot vív önmagával. Önkeresésének irodalmi példái az 1907 előtt keletkezett versek – ebben az évben került ugyanis sor a költő második „pszichológiai botlására.”[26] Komornicka különböző

25 Maria Komornicka egész munkássága két részre osztható – a cezúrát 1907-es összeomlása jelenti. Az első szakaszba az 1907 előtti alkotásai tartoznak (többek között a *Szkice Vázlatok* – és a különböző folyóiratok lapjain publikált művek), a másodikba *Az idilli költészet könyve*, amely az „átváltozás éve” után keletkezett.

26 Ezt a kifejezést használta Aniela Komornicka *Az idilli költészet könyvé*ben.

létformáit vetíti át rájuk: a természettől kapott női modellt és a választott, androgün férfilétet. Ezt *Pragnienie* (*Vágy*, *Kívánság*) című fontos versében fejezi ki:

Pragnę z pamięci świata tak doszczętnie
Wymrzeć, by z nazwy nie zostało śladu
Chcę uciec, zniknąć, zginąć – (…)
Przeistoczenia szukać w morzu, w ogniu, w chmurach, w ziemi
Przeistoczony wrócić w głusz mego domu cmentarną (…).
Z twarzy osłupionych czar ustami zdjąć budzącemi…[27]

Teljesen ki akarok halni a világ emlékezetéből,
Hogy nevemnek se maradjon nyoma.
Elmenekülni, eltűnni, odaveszni – (…)
Átváltozást keresni tengerben, tűzben, felhőben, földben,
Átváltozva visszatérni otthonom temetőcsöndjébe (…).
A kővé váltak arcáról ébresztő ajkammal levenni a varázslatot …

Ez a mű az identitáskeresés kiváló példája, tudatos kísérlet arra, hogy a beszélő átlépjen önmagán, „új", véglegesen megformált lénnyé válhasson. Tudatos fogás, hogy a vers alanya nem találja meg önmagát a valóságban, és minden vágya „elmenekülni, eltűnni, odaveszni". Nem az embereket hívja segítségül, hanem a természetben – „tengerben, tűzben, felhőben, földben" – keresi a megoldást. Átváltozásra, metamorfózisra vágyik, hogy más, új, megváltozott alakban térjen vissza. Mindez vallási regisztereket is bekapcsol, a szentmise átváltoztatására utalhat, amikor a katolikusok hite szerint a kenyér Jézus Krisztus testévé, a bor a vérévé válik. Ez az átalakulás az oltáron megy végbe, folyamatának része a Megváltó áldozattá válása, szenvedése, halála és feltámadása.

A vers természetesen a századvég dekadens konvencióján belül is értelmezhető. A valóság tagadása, a változás vágya, a menekülés Komornicka példaképeinél – Baudelaire-nél, Verlaine-nél vagy Kazimierz Przerwa-Tetmajernél is megtalálható.

27 M. Komornicka: *Pragnienie* in *Utwory wierszem i prozą…*, 297.

Hasonló életérzésről tanúskodik Maria Grossek-Korycka *Orgonavirágzás* (*Kwitnienie bzów*) című verse is:

El!… Elhagyni önmagam! veszni! tovatűnni!…
Elvegyülni!… kivonulni!… bárhova.
A szélbe… égkönnyek tűzcseppjeibe…
Hajnalpírba, erdőbe vagy faluba!… (…)
Halálra vágyom…[28]

Az átváltozás és az énkeresés szempontjából érdekesnek tűnhet a *Panie i ja* (*A hölgyek meg én*) című vers.[29] Hímnemű lírai alanya személyes élményeit írja le: a testtapasztalatot, a másság okát és következményeit. A fontos szerepet játszó cím a versben is refrénszerűen ismétlődik, és arra mutat, hogy a pontosan meg nem határozott „én" a többiektől eltérő módon tapasztalja meg a testiséget és önmagát. De kicsoda is ez az én? Mivel a „hölgyektől" kötőszó különíti el, férfinak tűnik, ám a következő strófa: „Chłopcy spoglądali na nas z góry – / A my na nich jak grom z czarnej chmury – / Panie i ja" (A fiúk lenéztek – / Mi meg úgy pillantottunk rájuk, mint fekete felhőből a mennykő – / A hölgyek meg én) vagy nőként határozza meg a vers alanyát (de akkor mire szolgál a „hölgyek" és az „én" megkülönböztetése?), vagy köztes létformaként. Ez esetben a vers alanya se nem férfi, se nem nő, hanem „határeset", androgün forma, a két nem közti kapocs, egyúttal a többiektől eltérő, periférián maradó, kirekesztett, idegen. Komornicka is ilyennek érezte magát Cambridge-ben. Ahogy Izabela Filipiak írja: „Maria felfigyel a színesbőrű diákok magányos alakjára. Hozzá hasonlóan ők is idegenek – és elidegenedettek. (…) Ő is különáll – ők is különállnak."[30] A kutató az identitás kérdése mentén bontja ki Komornicka-képét, a költő nála az Idegen, a kirekesztettség szimbóluma. Maria Janion is a költő nemenkívüliségét hangsúlyozta, amikor úgy fogalmazott, hogy „Piotr Odmieniec Włast alapjában véve aszexuális lény volt."[31]

A vers alanya kezdettől fogva perifériku s helyre kerül, így hangsúlyozza ki mássága: „„Dostaliśmy dziewczęce sukienki, / Rękawiczki, kapelusik w pęki – / Panie i ja" (Lánykaruhákat kaptunk, / Kesztyűt, virágos kalapot / A hölgyek meg én). A szerző tu-

28 „W świat!… wyjść ze siebie! przepaść! zaginąć!… / Zatracić się!… wyjść!… gdzieś. / W ten wiatr… w łzy nieba, ogniokropliste… / W te zorze, las i wieś!… (…) Chcę śmierci…" M. Grossek-Korycka: *Kwitnienie bzów* in *Wybór poezji*, oprac. P. Bukowiec, Kraków 2004, 89.

29 P. Odmieniec Włast: *Panie i ja*, in *Xięga poezji idyllicznej*.

30 I. Filipiak: *Malcontenta w Cambridge. O „Raju młodzieży" Marii Komornickiej*, Katedra 2001/3, 166, 168–169.

31 M. Janion: *„Gdzie jest Lemańska?!…"*, 230.

datosan használja a hímnemű többes számú igealakokat, amivel még jobban kiemeli, hogy a beszélő neme eltér a többiekétől. [A lengyel nyelv múlt időben megkülönbözteti a cselekvő nemét, és ha többes számban egyetlen férfi is van a cselekvők között, az igealakok hímneműek lesznek – a ford.] Gyermekkorában fűzőről, aranyszálas ruhákról álmodozott – álmai valóra váltak, ám az örömteli pillanatokat kétség, majd kétségbeesés követte. „Wprawdzie ja już w spodniach – a zaś one / W kaftanikach cienkich lub z moltonem – / Panie i ja. / Lecz pod jedną wzięci kategorię, / Co się zowie «umysłowo chore» – / Panie i ja". (Igaz, én már nadrágot hordok, ők pedig / Vékony vagy molton blúzokat – / A hölgyek meg én. / Mégis egy kategória alá tartozunk: / az „elmebeteg nőkébe" – / A hölgyek meg én.) Itt ismételten felmerül a kérdés, kicsoda is valójában az elbeszélő. Az „elmebeteg nők" egyértelműen arra utal, hogy az összes szereplő azonos nemű, a folytatás, „A hölgyek meg én" azonban ismét azt jelzi, hogy a lírai én „nem passzol" a többiekhez. Ez az androgün, nemnélküli narrátor a korra jellemző testentúli eszménykép egy formájaként is értelmezhető.

A szerző életrajzának ismerete még egy jelentéssel ruházhatja fel a verset: ebben az esetben a mű nem tényleges betegségről készült feljegyzés, hanem a másságérzetből és a nemi önazonosság hiányából fakadó pszichés szenvedést jeleníti meg. A szerző belső vívódását vetíti ki, amelynek során önmagát és a számára legtökéletesebb (női, férfi vagy androgün) formát keresi.

A fenti példák fényében *Az idilli költészet könyve* a rátalálás helye, a boldogság „idilli" korszaka, amelyben a kereső különböző alakban találja meg önmagát: „engedelmes, szelíd, jó gyermek", „kis Buddha", „Isten képére és hasonlóságára teremtett" lény:

Na obraz Swój stworzyłeś mnie, Boziu drogi
A ja tak lubię siąść spokojnie i gryzmolić,
I być potulnym, cichym, dobrym dzieckiem,
Które Matka, idąc pokojami,
Łagodną ręką po głowinie gładzi,
I które wszystkiemu rade,
I któremu wszyscy radzi.

(Saját képedre teremtettél, drága Istenem,
Én meg úgy szeretek csöndben ülni és firkálni,
Engedelmes, szelíd, jó gyermeknek lenni,
Akinek a feje búbját Anyja a szobákon áthaladva
Szelíd kezével végigcirógatja,
Aki mindennek örül,
Akinek mindenki örül.)[32]

Felveszi többek között a fiúgyermek szerepét is (a *Rekonesans* – Felismerés, *Strzyż* – Nyírás, *Dobry synek* – Jó fiú c. művekben), máskor „Az Atya dicsőségének fénye" (az Atya itt Isten – *Ahnung* c. vers) vagy „öreg gyerek" (*Czyj czar?* – Kinek a varázslata?; *Spleen*). Komornicka azonban minden – tudatosan vagy nem tudatosan felvett – formájában hű maradt önmagához és döntéseihez, melyeket nem fogadott el a társadalom. Piotr Włast ezt az *Ermahnung* (ném. Intés) c. versében fejezte ki:

SAM SOBIE STWÓRZ CZEGO SZUKASZ,
Nie czekaj na Losu łaski.
Żądzą się wtedy nie zabrukasz,
I nie popadniesz w potrzaski.
Jakim chcesz, aby dla ciebie
Był świat – bądź dla niego takim;
Z samego wzór mu daj siebie,
A będzie z tobą jednakim.

32 P. Odmieniec Włast: *Jakie to dziwne! albo Bouddha Bénédictin*, in *Xięga poezji idyllicznej.*

(TE MAGAD HOZD LÉTRE, AMIT KERESEL,
Ne várd a Sors kegyét.
Így nem piszkolod be magad vággyal,
És nem kerülsz kelepcébe.
Olyan légy a világhoz, amilyennek
Szeretnéd, hogy ő legyen hozzád;
Önmagaddal nyújts számára példát,
S ugyanolyan lesz, mint te.)[33]

Maria Komornicka egészen rendkívüli módon járta be test- és testiségtapasztalatának útját. Kezdetben lassan ébredt tudatára annak, hogy más, mint a többiek, egyúttal megpróbálta elfogadni önmagát. Ezután kereste a hozzá illő „formát". Ezt a fázist irodalmi alkotásai tükrözik, melyekben a különböző nyelvtani nemeket próbálgatta. Végül rátalált a megoldásra, és vállalta döntésének következményeit. Útja az ürességtől a teljességig vezetett, hiszen az új Komornicka már a férfi teljességnek, nemzetsége megbékélt tagjának, sőt: fiúsított örökösének tűnik. A „nem teljesen megformálódott" női költő kereste a kiutat, amelyet mentális identitás-váltásban lelt meg, a férfi teljességben lett „igazán-született" Maria. Belső békéjét, új harmóniáját Piotr személyében találta meg. A „két" szerző alkotásai ezt a folyamatot tükrözik.

33 P. Odmieniec Włast: *Ermahnung*, in *Xięga poezji idyllicznej*.

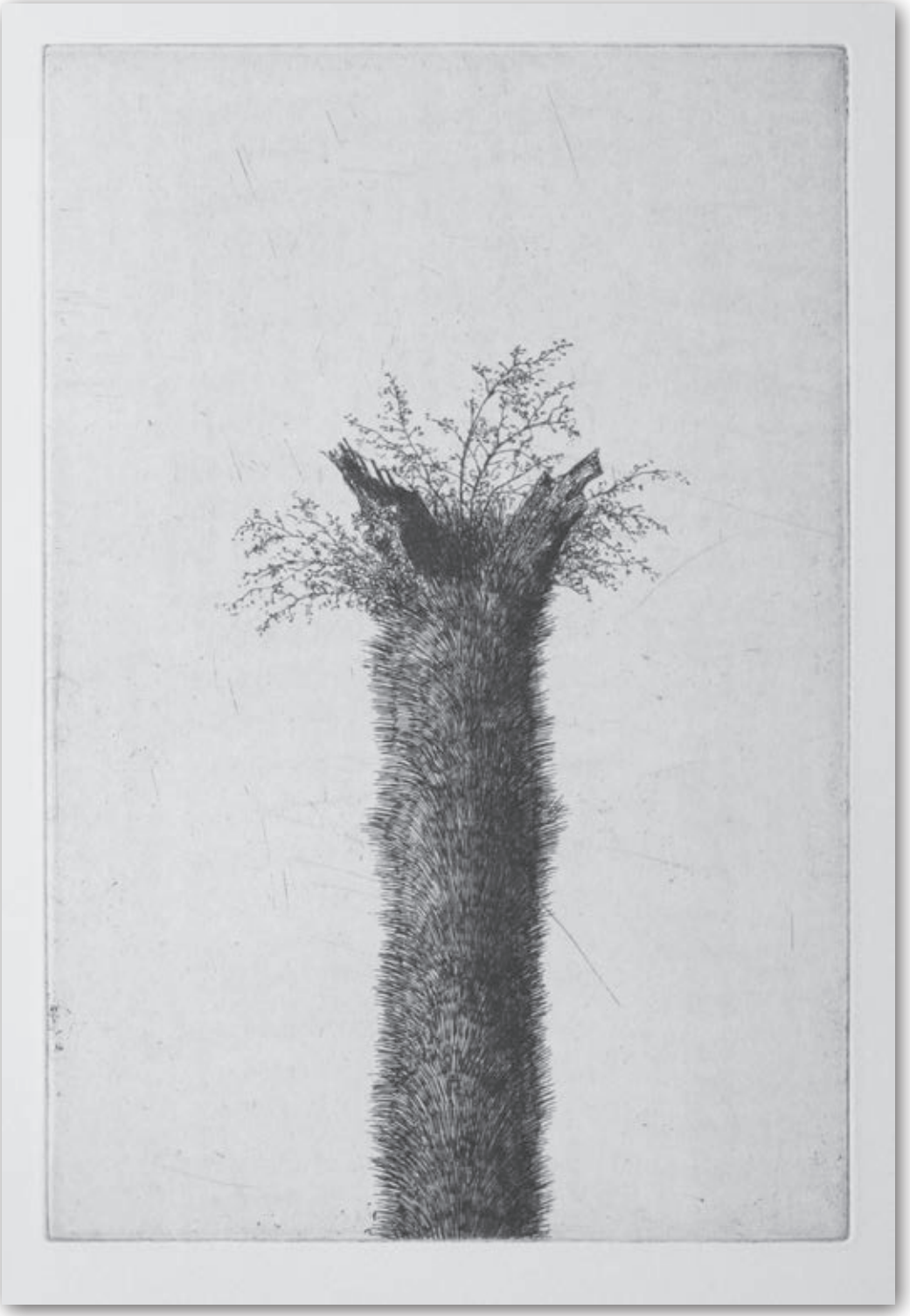

SECOND DAY, ETCHING, AKVATINTA, 14x21 cm

PETNEKI NOÉMI

A FORDÍTÓ UTÓSZAVA

A XIX. században a három részre szakadt Lengyelország nyelvének és kultúrájának megtartásában, valamint a nemzettudat formálásában és ébren tartásában óriási szerep jutott a nőknek. Nem csoda, hogy a lengyel irodalomban már ekkor sok erőteljes női egyéniség akadt. Érdemes figyelmet fordítani arra, hogy szinte mindannyian sutba dobták a konvenciókat, feszegették a társadalmi normák határait. Narcyza Żmichowska, a feminizmus egyik előfutára, aki Petőfi korában vált híressé, tanárként dolgozott, szivarozott és (a cári cenzúra dacára) érzelmektől fűtött levelezést folytatott más női írókkal és aktivistákkal. Később Maria Rodziewiczówna, számos ma is kiadott érzelmes regény szerzője apja halála után nemcsak fokozatosan átvette birtokai irányítását, hanem rövidre vágta a haját, férfiasan öltözködött, és nőkkel élt együtt – ugyanúgy, mint Maria Dulębianka festőnő és publicista, aki a lengyel *Nemzeti Dal/Szózat* emblematikus szerzőjének, Maria Konopnickának volt az élettársa. A helyzet később, a XX. század első felében sem változott sokat. Zofia Nałkowska, a kiváló prózaíró és riporter (akinek az apja egyébként hősünk szerzőtársa volt, némi extrákkal) több zátonyra futott házasság és kapcsolat után szintén női partnert választott magának, ahogyan Maria Dąbrowska is élete vége felé egy másik írónővel, Anna Kowalskával élt együtt. Egyikük sem volt azonban annyira radikális, mint Maria Komornicka, aki tizenéves korától feszegette azokat a magánéleti, társadalmi és irodalmi korlátokat, amelyekkel szembetalálta magát, s ennek közvetkeztében magánéleti, társadalmi és irodalmi botrányokat kavart. Nőként és írónőként nem talált kiutat helyzetéből, ezért nemet és nevet változtatott. Éppen ez a szimbolikus szabaddá válása hozta magával az igazi külső rabságot: büntetése a családból, a társadalomból és az irodalmi körökből történő kirekesztés és a feledés lett. Halála után azonban búvópatakként jelentek meg időről időre szövegeinek kiadásai és

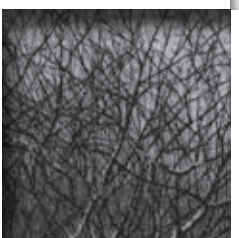

a róla szóló visszaemlékezések. Később a feminista kritika értelmezte újra alakját (Maria Janion), majd ennek közvetítésével a queer theory fedezte fel – így többek között Izabela Filipiak foglalkozott vele, aki a rendszerváltás utáni feminista irodalom egyik meghatározó alakjává vált, és a női írók közül elsőként vállalta fel nyíltan másságát (azóta ő is nevet is váltott: Izabela Morskának hívják). A Komornicka-bibliográfiát 2011-ig összegzi Barbara Stelingowska tanulmánya, amely összeállításunkban is szerepel. A szerzőről szóló irodalom azóta jelentősen bővült. Maga Stelingowska két kötetben jelentette meg *Az idilli költészet könyvé*ben szereplő művek beható elemzését.[1] Komornicka más művei szövegkiadások formájában látnak napvilágot.[2] Az utóbbi években egyre nagyobb fény vetül a transznemű és a nem-bináris identitás kérdéseire, így Komornickát is vizsgálják ebből a szempontból.[3] Brygida Helbig az előző tanulmányban említett monográfiája mellett népszerűsítő kvázi-regényt is írt a költőről (hiszen – indokolja – „ki olvassa a tudományos műveket"), Marta Konarzewska pedig filmforgatókönyvet készített róla.[4] A helyzet azonban korántsem olyan rózsás, amilyennek a felsoroltak alapján tűnik. Film egyelőre nem készült a forgatókönyvből. Mind a szövegkiadások, mind a szerzőről szóló monográfiák a megjelenésük után hamar elfogynak, és a könyvtárakban is nehezen

1 Barbara Stelingowska: *Poezja „idylliczna" Marii Komornickiej. T. 1. Szkic interpretacyjny,* Siedlce, 2017, online: https://repozytorium.uph.edu.pl/bitstream/handle/11331/2088/Stelingowska.Barbara_Poezja%20idylliczna.pdf?sequence=4 (Hozzáférés: 2020. 03. 15.); *T. 2, Dialog, idylla, romans*. Siedlce, 2019.

2 Maria Komornicka: *Baśnie ; Psalmodie*. oprac. i opatrzyła wstępem Katarzyna Turkowska, Łódź, 2013; Maria Komornicka: *Utwory wybrane*, Warszawa, 2016. Ide kapcsolható Edward Bulwer-Lytton angol konzervatív politikus és író okkult-fantasztikus-szerelmi-történelmi kalandregénye, a *Zanoni* is, amelyet Maria Komornicka fordított lengyelre (Edward Bulwer Lytton: *Zanoni. Opowieść o różokrzyżowcu. Romans mistyczny z czasów Rewolucji Francuskiej.* Przekład Marii Komornickiej, Wydawnictwo Armoryka, Sandomierz, 2015 – előszó és magyarázatok nélküli kiadás).

3 Karolina Krasuska: *Płeć i naród : trans/lokacje : Maria Komornicka/ Piotr Odmieniec Włast, Else Lasker-Schüler, Mina Loy*. Warszawa, 2012.

4 Brygida Helbig: *Inna od siebie,* Warszawa, 2016; Marta Konarzewska: Włast – a Lengyel Filmművészeti Intézet (PISF) Script PRO díjának 2018-as nyertese.

hozzáférhetők.[5] A szerző műveiből csak kevés található meg az interneten, és bár pl. a *Chimera* folyóirat összes kötetét digitalizálták, nem kereshető, tehát nem ad találatot a böngészőben. *Az idilli költészet könyve* a mai napig nem jelent meg teljes egészében nyomtatásban, és csak Varsóban, mikrofilmen olvasható; ezenkívül számítógépre átírva, feldolgozva várja, hogy egy kiadó érdeklődése felkeljen iránta. Így Komornicka mind a mai napig főként két csoport: az irodalomtörténészek és (a költő saját terminusait használva) a „mások" (*odmieńcy*), a „nem teljesen születettek" (*niedorodzeni*) érdeklődési körében marad. Helyzetét csak rontja, hogy neve hasonlít a bevezetőben említett Konopnickáéhoz. Már az ő korukban előfordult, hogy összekeverték őket, ma pedig minden vele foglalkozó azt tapasztalja, hogy – ha akár művelt közegben is – szóba hozza, azt hiszik, rosszul ejtette ki Konopnicka nevét. „MK-POW" (ez a monogram szintén a költő saját leleménye) a mai napig vár arra a pillanatra, amelyet ő maga anticipált 1909-ben egy elmegyógyintézetből írt levelében: „Teljesen biztos vagyok abban, hogy előbb-utóbb rehabilitálnak."

A fenti összeállításba Komornicka különböző alkotói korszakaiból, műfajaiból és témáiból válogattunk, hogy az olvasó aránylag hű képet kaphasson munkásságáról. A műveket Barbara Stelingowska tanulmányával egészítettük ki, amely a szerző életrajzának minden fontos elemét tartalmazza, és izgalmas módon követi végig test- és identitásszemléletének változásait.

Az első mű, amelynek részletét közöljük, *Az ifjúság mennyországa* című esszé (1896), amelyet Komornicka cambridge-i egyetemi tapasztalatai alapján írt. A húszéves szerző rendkívüli éleslátással és metsző iróniával írja le a diákéletet és az egész angol társadalmat, különös tekintettel a nők helyzetére (erről szólnak az idézett részletek). Azt, hogy megállapításai mennyire helytállóak, a mai olvasó látja igazán. Mi már tudjuk, hogy az emancipáció hagyománytisztelő válfaja valóban nem vitt sikerre, és a brit nők csak a szüfrazsettek radikális fellépése után, 1918-ban kaptak választójogot. Azt is tudjuk, hogy „Oxbridge" még sokáig nem engedte be a változás szelét. Virginia Woolf ugyanabban a cambridge-i kollégiumban – a Newhamben – tartotta meg a *Saját szoba* alapjául szolgáló előadásait, ahol harminchárom évvel korábban Maria Komornicka ütközött ugyanazokba a falakba.

5 Krakkóban, ebben a papíron hétszázezres, a valóságban milliós egyetemi városban közkönyvtárban nem érhető el sem műveinek kiadása, sem a csak róla szóló irodalom. Műveinek kiadásai a legnagyobb egyetemi gyűjteményben, a Jagelló Könyvtárban is csupán archív példányban szerepelnek, és ott, ill. a lengyel szakon helyben olvashatók.

Komornicka recepciójához és az összeállításunkban szereplő tanulmány kiegészítéseképpen is fontos tudni, hogy a szerzőnek a testiséghez és a női nemhez való viszonya nem konstans. Legalább egy olyan korszak volt az életében, amikor a győztes női szexualitást kívánta megénekelni. Ennek a korszakának termése az 1899-ben írt *Mesék. Zsoltárok* kötet.

A kötet két „mesét" és három zsoltárt tartalmaz. Az első mese (*Apa és lánya – O ojcu i córce*) a fantasztikum eszközeivel mondja el egy mérgező, diszfunkciós család történetét, ahol a zsarnoki apa ellehetetleníti lánya önálló életét és szexualitásának kibontakozását, vagyis a lány abszolút vesztessé válik. Az első mese „párja," az összeállításunkban szereplő *Androniké* (*Andronice*) egzotikus-hellenisztikus környezetbe helyezett történet, amelyben a nő győzedelmeskedik a szerelmes férfi felett. A zsoltárok első darabja, a *Vágyakozás* szintén szerelmes költemény, amely az Énekek Éneke konvenciójában és stílusában íródott, egy különbséggel: nem párbeszédről van szó. A költemény lírai énje ugyanis végig azonos marad, ráadásul rendkívül tudatos és erős testtudattal rendelkező női én. Virágnyelven ugyan, de egyértelműen leírja a női nemi szervet, vágyat és kielégülést – a megszállt Lengyelországban nem volt női író, aki ezt korábban meg merte volna tenni.[6] Összeállításunkban csak egy rövid részletet idéztünk a költeményből; a folytatás a szerelmes elvesztéséről szól, a kielégülés helyébe űr támad. A másik két zsoltár (*Haldoklik az Úr, Az Úrhoz*) vallásos mű. Lírai alanya hímnemben szólal meg; ez azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy Komornicka már itt készült nemi identitása megváltoztatására. Hiszen a hagyomány szerint a bibliai százötven zsoltár szerzője, előadója és alanya Dávid király, és a lengyel zsoltárfordítások is természetesen hímnemet használnak az „én" jelölésére. Ne feledjük azt sem, hogy a lengyel nyelvben az általános alany a mai napig hímnemű (ennek tudatában egyébként Komornicka későbbi „átváltozása" is jobban érthető – nem női, hanem általános emberi hanggá kívánt válni). Mind a *Mesék*, mind a *Zsoltárok* kiváló stílusérzékről tesznek tanúságot. Csak sajnálhatjuk, hogy a korabeli kritika nem méltatta értéküket.[7] Őszintétlennek, mesterkéltnek, kaotikusnak bélyegezték a műveket, holott egyes korabeli irodalmi művekkel összehasonlítva ma világosnak, érthetőnek tűnnek, és stílus-, ill. mítoszteremtésük is beleillik a századforduló esztétikájába. Az *Androniké*t Oscar Wilde meséivel, ill. drámájával, a Salomével is párhuzamba kellene

6 Stanisław Przybyszewski, a lengyel századforduló egyik legismertebb képviselője férfiként nyíltan tehette kozmikus erővé a férfi szexualitást, sokkal naturalisztikusabb és drasztikusabb képekkel – ld. 1890-ben megjelent *Requiem aeternam* c. művét, pl. itt: https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/przybyszewski-requiem-aeternam.pdf (Hozzáférés: 2020. 03. 04.)

7 Ld. erről részletesebben: Katarzyna Turkowska előszavából, in M. Komornicka: *Baśnie. Psalmodie* i. m. 24–39.

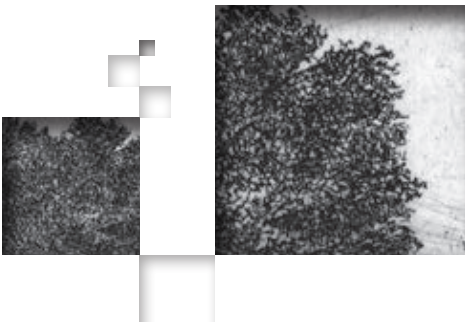

vonni, főleg hogy Wilde életútja óriási hatást gyakorolt Komornickára.[8] Egy másik korabeli kritikus, Wacław Wolski csalódását fejezte ki amiatt, hogy a női szerepek ellen lázadó Komornicka a kötetben „behódolt", és a férfiközpontú nőképet helyezte előtérbe. (Vagyis: bármit tesz egy női szerző, megkapja a kritikát.) Sajnálatos, hogy Maria Janion is osztani látszik Wolski véleményét.[9] Azóta már készült olyan beható tanulmány, amely kimutatta az *Androniké* női szemszögét (egyúttal pedig európai, platonisztikus és gnosztikus összefüggésekben is vizsgálja a művet.[10] Azt se feledjük el, hogy a kötet egy huszonhárom éves fiatal nő műve volt, aki előtt új életszakasz nyílt meg (a házasság), új témákkal kísérletezett („istenes" verseket is itt jelentetett meg először), más témákkal (szülő-lány kapcsolat) pedig egyszer és mindenkorra le akart számolni. Nem csoda tehát, hogy más regisztereket használt, mint korábbi műveiben.

Rendkívül változatosak Komornicka folyóiratokban publikált művei, amelyek az 1900-as kötet után, de még az 1907-es tragédia előtt jelentek meg. Versciklusokat, elbeszéléseket, esszéket jelentetett meg. Ide tartozik az emblematikus *Válaszúton* és a kísérteties, cím nélküli pszichomachia (*Komor, felleges éjjelen…*). És ide tartozik a *Fekete lángok*-ciklus is – ebből a *Titok* című verset közöljük, amely úgy is értelmezhető, hogy a költő énje tudja már, kicsoda valójában, de még nem meri nyilvánosságra hozni.

Az *Intermezzo* című elbeszélés egy „magyar" cigánylány viszontagságairól szól. A természet kiteljesedésekor – a tavasz utolsó napján – az „istennő", „[esthajnal] csillag" hívja vándorlásra; a város, a társadalom világában azonban csavargónak minősül, és mindjárt automatikusan hozzátapad a „tolvaj" és a „prostituált" jelző is. A rendőrség nőgyógyászati vizsgálattal töri meg, vagyis gyakorlatilag testileg-lelkileg megerőszakolja. (Azt se feledjük el, hogy a mű Lengyelország felosztásának idején készült, a szerző szülő- és lakhelyén a rendőrség a cári hatalom megtestesítője volt.) A közölt részlet drámai tömörséggel és átlagon felüli pszichológiai érzékkel ábrázolja az elkövetők és az áldozat viselkedését, reakcióit. Több mint száz évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy a maga teljességében tudjuk értékelni a műben kifejtett problémát. Ma értünk meg, ma értünk fel hozzá.

8 M. Komornicka: *Oscar Wilde – apokryf idealny*, in Chimera t. IX (1905), 475–482. Letölthető innen: https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/288759/edition/275555 (Hozzáférés: 2020. 03. 16.). Komornicka és Wilde kapcsolatát a szakirodalom is elemzi, ám mindenekelőtt a transznemű ség (Krasucka), ill. a két szerzőnek tulajdonított nőgyűlölet (Janion) szempontjából ahelyett, hogy műveiket vetné alaposabb elemzés alá, ami jó példa arra, hogy Komornicka „transzformációja" nemegyszer elhomályosítja munkásságát.

9 Ahogy Kataryna Turkowska is megállapítja (ld. 6. jegyzet): a kritika „ideológiai szócsatározásba torkollott." Filipiak részletesen idézi Wolski és a vele polemizáló feminista publicista-oktató, Iza Moszczeńska cikkeit, amelyek teljesen elrugaszkodtak a kötet témájától (I. Filipiak: *Obszary odmienności*, Gdańsk, 2006, 61–67.).

10 Marta Zofia Bukała: *Andronice Marii Komornickiej – między kreacją femme fatale a gnostycką transgresją.* Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Lublin – Polonia, vol XXXII (2014), 175–198.

Az idilli költészet könyve, ahogy már említettük, teljes egészében nem hozzáférhető. Töredékei szövegkiadások részeként, szakirodalmi idézetek formájában, internetes magánprojektekben érhetők el. Az itt megjelentetett költemények az 1996-ban kiadott versválogatásból származnak. Az *Előszó*, a *Megtaláltalak* és *A remény himnuszai* a kötetet át- meg átszövő transzcendens vágyakozás kifejezése. A rendelkezésre álló versekből olyanokat válogattunk ki, amelyek jól tükrözik a költő világnézetét. Köztudott, hogy a századforduló és századelő emberét érdekelték a távoli kultúrák, a szinkretista világmagyarázatok. Komornicka-Włast saját műveiből is tudjuk, hogy az *Upanisádok* és a teozófia hatása alatt állt, hogy szorgalmasan meditált és jógázott, egyúttal azonban kötetének forrásai között *A katolikus egyház katekizmusát* is megnevezte, és templomba járt (ott nem merték gúnyolni). A grabówi plébános személyében megértő lélekre találhatott, mert rendszeresen járt gyónni, és *Az idilli költészet könyvét* is nála helyezte letétbe.[11] Így menekült meg a kézirat a pusztulástól – Włast többi műve, melyekről egy levelében tesz említést, a második világháborúban a grabówi udvarházzal együtt a tűz martalékává váltak.

Az „idilli" költészet más darabjai a régi élet emlékképei vagy a kórházi viszontagságok leírásai, de szerepelnek benne egészen groteszk, kuplészerű vagy a gyermekversekhez közelítő darabok is. A *Gyerekek, gyerekek…* kezdetűt Stelingowska tanulmánya említi, és nála találhatjuk a mű egyfajta életrajzi értelmezését is (a költő sokat szenvedett a csúfolódó gyerekektől). Az eredeti mű a magyar mondókához hasonló gyermekdal átköltése.

Piotr „Odmieniec" Włastnak két nagy vágya volt: a teljes átalakulás és a repülés. Kétezer éve nem az igazi költő ismérve mindkettő? Horatius írja az *Ódák* második könyvének híres záródarabjában (a pontosság kedvéért, frappáns fogalmazása miatt idézzük szó szerinti fordításban): „**Szokatlan, erős szárnyakon szállok** a híg levegőben én, a **kettős formájú** [költő], nem időzöm már hosszabban a földön – legyőzöm, magam mögött hagyom a Város irigységét."[12] Az óda folytatása részletesen leírja a költő-én szimbolikus metamorfózisát: hattyúvá változik, majd berepüli a(z akkor ismert) világot, s az összes nép ismerni fogja. Ne gyászolják, hiszen sírja üres. – Vajon nem szinte szó szerint erre vágyott Piotr Włast?

Szerzőnk maga megtette, amit megtehetett. Megtette a történelem is: *Az idilli költészet könyve* szinte csodás módon vészelte át a háború viszontagságait. Most a miénk, az utódoké a felelősség, hogy szélesebb körben és lehetőség szerint más nyelveken is ismertté tegyük, köztük egy olyanon is, amely megszabadítja a szerzőt és műveit a (nyelvtani) nemek kínzó kötelékeitől.

11 Ld. a szerző unokaöccsének visszaemlékezését: Stanisław Nałęcz Komornicki: *Z tajemnic spalonego dworu*, in *Porozmawiajmy o Marii Komornickiej. Materiały z sesji popularno-naukowej zorganizowanej z okazji 60. rocznicy śmierci Marii Komornickiej w Muzeum im. Kazimierza Pułaskiego w Warce*, Warka, 2009, 7–8.

12 Hor. C. II, 20, 1–5: Non usitata nec tenui ferar / Pinna biformis per liquidum aethera / Vates neque in terris morabor / Longius inuidiaque maior / Urbis relinquo.

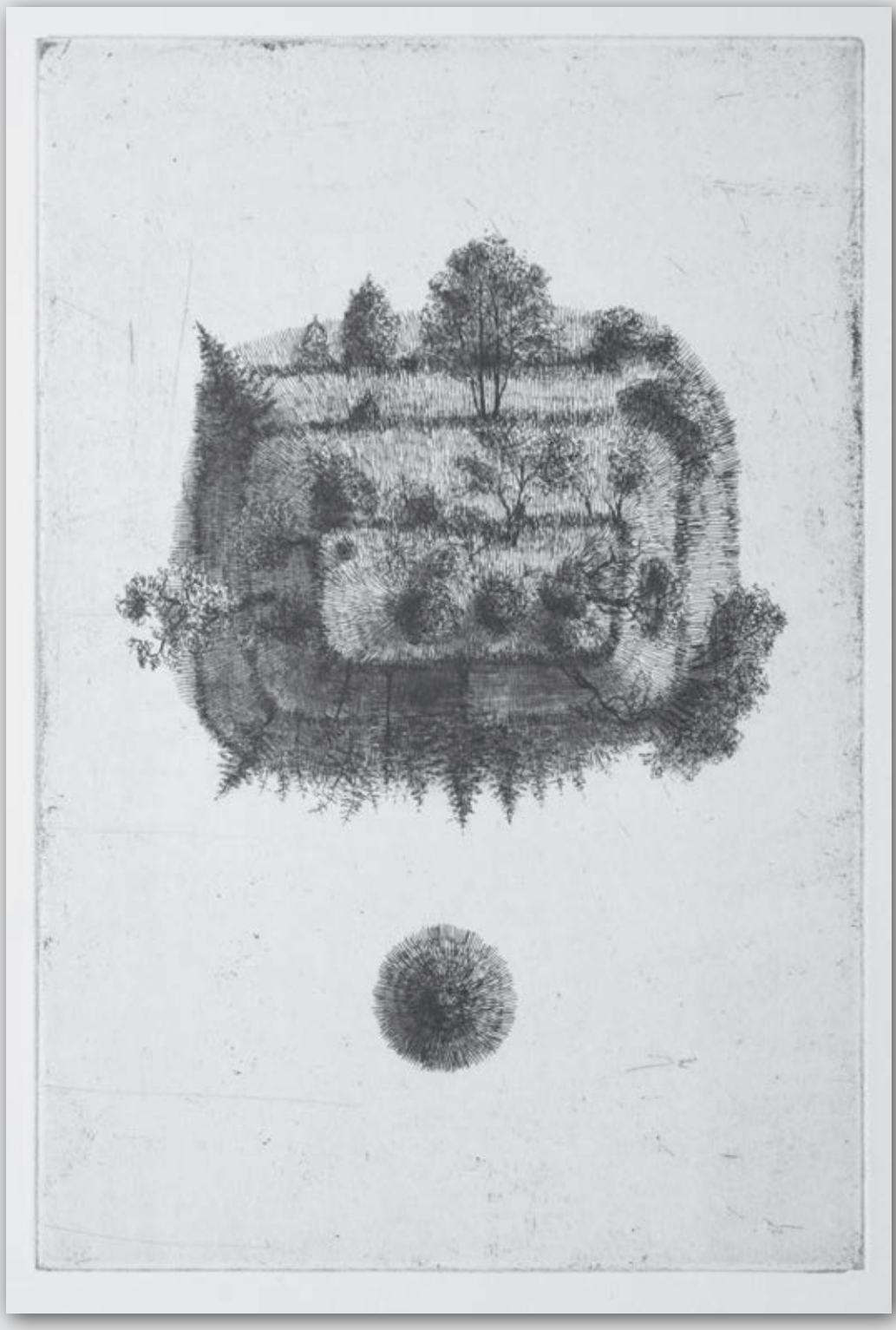

THIRD DAY, ETCHING, AKVATINTA, 14x21 cm

GROVES II, RÉZKARC, AKVATINTA, 30x30 cm, 2014

GROVES III, RÉZKARC, AKVATINTA, 30x30 cm, 2014

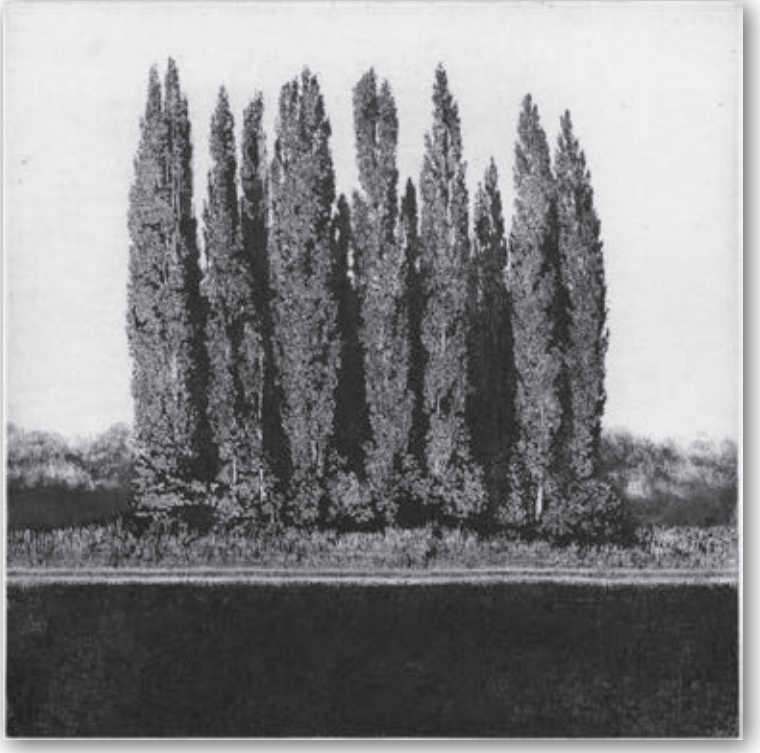

BARTÓK IMRE

MAMI ÉS A CAMMOGÓ

Egy hete kezdtünk el társasozni. Mami elég nehezen bírja a bezártságot. Megeskettem, hogy nem megy el sehová, majd én bevásárolok neki – öt percre lakunk egymástól –, de aztán rendre szembejött a Nagykörúton, kedvesen lóbálva maga után a banyatankját, vidáman tüdejébe lélegezve a parányi vírustörzsektől fülledt levegőt. Nem vett észre, és én sem akartam, hogy magyarázkodjon, ne adj' isten, szégyenkezzen, úgyhogy mögé lopakodtam, egy jól irányzott mozdulattal leütöttem, majd amikor összecsuklott, felkaptam a vállamra – mit ne mondjak, elég könnyű teremtés –, hazavittem, bedugtam az ágyba, aztán hívtam egy lakatost, és lecseréltem a zárat.

Úgy is mondhatnám, hogy bebörtönöztem a Mamit. A szélsőséges idők szélsőséges megoldásokat követelnek meg. Nem vagyok büszke a tettemre, de Isten látja a lelkem, meg kellett tennem.

Hagytam azért egy levelet, amiben mindent elmagyaráztam. Este csörgött is a szkájp, Mami derűsen érdeklődött, mi újság. Tapintatosan úgy tettünk, mintha semmi különös nem történt volna. A következő napok békésen teltek, én beadtam a kaját az ablakon – banánt az én kismajmomnak –, becézgettem, néha megsimogattam. Kesztyűben, természetesen. Aztán felcsörgött megint, fiam, nagyon unatkozom. Olvassál, Mami. Olvasok én, olvasok, már minden megvolt háromszor. Tényleg, mind az ötezer könyved? *József és testvérei?* Szolzsenyicin, *Gulág?* Nem mintha tudnám, mit takarnak ezek a címek, de egész gyerekkoromban ezek néztek vissza rám a polcról. Proust? Igen, igen, megvolt az is.

Ahogy aztán csacsogtunk a minap, pördültem egyet a forgószékemen, és megakadt a tekintetem a társasjátékokon. *Death in Arkham: An Otherwordly Adventure.* Ez lesz az!

Egy ideje persze én sem vettem elő, csak porosodik a polcon már mióta. Kár érte, jó kis játék. Merész ötlet volt persze, hogy a Mamit is érdekelheti – idén tölti kis szívem a nyolcvanhetet –, de a különleges idők különleges megoldásokat követelnek meg, úgyhogy arra gondoltam, egy próbát megér. Nem volt bonyolult leszervezni, egyszerűen rendeltem neki is egy dobozt, a futár kivitte, majd este felstócoltuk a kispárnákat, csipsz, nekem sör, neki hársfatea, kiterítettük a játéktáblát és a kellékeket a gép mellé

az asztalra, és kezdődhetett is a móka. A *Death in Arkham* egy kooperatív (ún. „együttműködő") játék, amelyben a világunkba betolakodó szörnyetegeket kell legyőznünk. Elmagyaráztam Maminak, hogy előre adott küldetések vannak, amelyek végén többnyire egy főellenség, ún. „boss fight" vár ránk; az alapjátékhoz tartozó kalandban ezt „Cammogónak" hívják. Ezekre az ütközetekre érdemes komolyabban is rákészülni, mert vízipisztollyal meg a szokásos spádéval nem sokra megyünk a rettenetes torzszülöttek ellen.

Mami az Amanda Lush névre hallgató karaktert vezette, amiről megpróbáltam lebeszélni – nem tagadom, zavart a pornós hangzása –, ő azonban hajthatatlan volt; megtetszett neki, hogy Amanda a háttértörténete szerint könyvtáros, azonkívül előző életében, húszezer évvel ezelőtt, még Hyperboreában Zth'Msshl, az idő istenének papnőjeként tevékenykedett.

– Ezt hogy kell kiejteni?

– Ahogy szeretnéd, Mami.

– Zsütümisel?

– Úgy-úgy.

Én egy földhözragadtabb fickót, Gordon Stevenst irányítottam. Gordon afféle mindenes, ehhez is ért egy kicsit, ahhoz is, fel tud törni például egyszerűbb zárakat, bár ennek nem sok hasznát vettem, mert Mami mindig lebeszélt róla. Ami a saját szerepét illeti, egész jól beleélte magát, de az láthatóan továbbra is zavarta, ha valami törvénytelent teszek.

– Gordon, nem szabad!

– Igenis, Amanda.

Odakint tombolt a járvány, én meg játék közben fél szemmel a halálozási statisztikákat sasoltam. Világszerte százhuszonhétmillió fertőzött, kilencmillió-kilencszáztizenkétezer halott. Nem kell hozzá Einsteinnek lenni, hogy kiszámoljam, ha ezek az értékek a várt ütemben növekednek, ma este elérjük a bűvös kétmilliót. (Bűvös? Vajon mennyivel bűvösebb, mint az egymillió volt? Mindegyik millió bűvös lesz? Miről beszélek tulajdonképpen?)

– Mami, ugye nem mentél sehova?

– Dehogyis, Gordon. Be vagyok zárva, vagy elfelejtetted? Különben is, ne Mamizzál itt nekem. Amandának hívnak.

Jó látni, hogy ilyen felszabadítóan hat rá a játék. Az elmúlt években a leszázalékolása után egy pékségben dolgozott, briósokat meg pizzás csigákat rakosgatott a pultban. Nyolcvan fölött ez, hát, nem semmi. Egy igazi örökmozgó. Elég jószívű teremtés egyébként, zárás előtt a megmaradt darabokat mindig elvitte a pár száz méterre tőlük tivornyázó homleszeknek.

– Menjünk a könyvtárba, Gordon. Valami azt súgja, ott találhatunk egy-két titkos iratot, ami segítségünkre lehet a Cammogó elleni küzdelemben.

Kezdett kicsúszni a kezem közül az irányítás. Az világos, hogy a Cammogót nekünk kell megidéznünk, hogy egyszer és mindenkorra véget vethessünk az inváziónak. A fattyai ugyanis, ezek a pókfejű, zselés állagú, karfioltestű szörnyszülöttek alaposan megkeserítették a város lakóinak életét. Ráadásul Amanda védtelen volt velük szemben, és nekem kellett rá vigyáznom. Mondanom sem kell, a lángszórót is tőlem kapta.

– Mami, a lángszórót!

– Máris, Gordon!

Dob a kockával. Szkájpon keresztül nem látom az eredményt, azt viszont igen, hogy elkerekedik a szeme. Sötét árnyék suhan végig az arcán. Egyre jobban feszélyez, hogy nem kapcsolta fel a lámpát a kisszobában – csakis a „játékhoz illő hangulat miatt", ahogy ő mondta –, és folyamatosan mindenféle dögevőket és szétcsavarozott fejű élőholtakat vizionálok köré. Mi tagadás, én rá is töltöttem közben, de az is lehet, hogy titokban ő is iddogált – néha eltűnt a képből –, ráadásul gyógyszereket szed, úgyhogy pár óra után már eléggé bekarmoltunk mindketten.

– Tizenegy – mondja. – A célzóbónuszommal együtt tizenhárom. Mennyi is a dögevő múmia védettsége?

– Tizenkettő. Mami, felégetted! Ügyes vagy.

– Mondom, hogy ne mamizzál itt nekem.

Érdekes, ahogy a szkájp milyen sokféleképpen képes közelebb hozni egymáshoz az embereket. Korábban is jó volt a viszonyom a Mamival, ápoltam, gondját viseltem, vigyáztam rá, ő pedig soha az életben nem tett megjegyzést semmire, nem kritizált, pedig, mit mondjak, nem vittem sokra. Az egy dolog, hogy munkanélküli vagyok – a járvány közepette ez talán nem szégyen –, de a szakközépet is alig fejeztem be, az egyetem fel sem merült, és csak az volt a szerencsém, hogy a nagybátyám felvett magához betonozni. Ezzel végül is egy ideig rendesen keres-

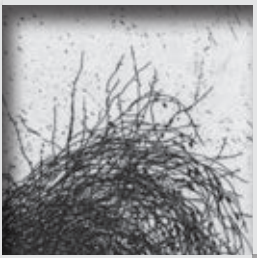

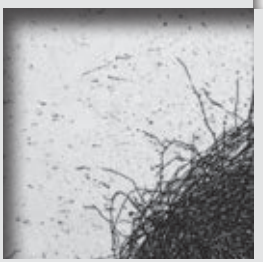

tem, de sosem éreztem, hogy kiteljesedtem volna. Mami is látta rajtam, hogy elégedetlen vagyok, de mindig azzal biztatott, csakis az számít, hogy azt megbecsüljük, amink van.

– Tessék, ez az! – mondja. Éppen a könyvtárban barangolt, és a helyszínhez tartozó füzetet lapozgatja. – Lássuk csak… „A Cammogó: extraterresztriális entitás. Borzalomfokozat: maximum. Megjelenés: megszámlálhatatlan mennyiségű, nagyjából egyméteres emberi szemgolyókból felépülő, nyálkás torony. Motiváció: az élővilág bekebelezése majd kihányása. Ismert gyenge pont: nincs."

– Hurrá – mondom.

Megint eltűnik a képből. Vajon hová megy ilyenkor? Mintha zörögne valamivel. Fűrészelést hallok. Már majdnem hívom a rendőrséget – mármint az igazit –, amikor ismét felbukkan.

– Ugye nem a zárral próbálkoztál? – kérdezem.

– Nem, dehogy – feleli ártatlanul. – Csak ettem egy kicsit a rebarbaratortából, amit még délután sütöttem.

– Aha. És milyen lett?

– Finom. Hagyok belőle neked is.

– Kösz. – Szisszentek egy újabb sört. – Amanda, mitévők legyünk?

– Nagyon egyszerű, Gordon. Fénygránátokkal kell készülnünk a Cammogó ellen. Azok meg tudják majd vakítani.

– Fénygránátok! Nagy ötlet.

– Köszönöm, Gordon. Te menj el a Katonai Raktárba, addig én megidézem a Cammogót a főtéren.

Hoppácska, lemaradtam a nagy pillanatról: már bőven tízmillió fölött jár az elhunytak száma. Szegények! Remélem, a Mami megmarad. Rohadék vírus.

Kicsit fura a kép a szkájpon. Kihúz egy fiókot, matat valamit.

– Mami, mi ez?

– Semmi, csak kiraktam néhány mécsest.

Mi a fene folyik itt? Tizenegymillió? Igen, természetesen én is megismerkedtem az olyan szavakkal, mint az „exponenciális növekedés", de ez azért túlzásnak tűnik. Mi készül itt?

Nem tudom levenni a szemem a képernyőről. Másodpercenként frissítek. Tizenegymillió-ötszázezer. Tizenegymillió-hatszáztizenkétezer. Tizenegymillió-nyolcszázhetvenegyezer. Tizenkétmillió-százötvenkilencezer.

– Aztaku…

– Mondtál valamit, Gordon?

– Semmit, Mami.

Nem akarom, hogy felizgassa magát.

– Jól van, akkor ne zavarj. Amanda varázsol.

És tényleg. Mami lehunyja a szemét, majd feltartja a tenyerét, és érthetetlen szavakat mormol maga elé. Vajon a Mágiák Könyvéből nézte ki? Lázasan pörgetem a füzet lapjait, hátha megtalálom, hogy mit mormol, de nem járok sikerrel. Valahogy így hangzik: „Phlnggg-mmmotthhhhr-rggg-hzzzuurdddhhh-bassshhh".

– Mami, ez hányadik oldalon van?

– Ne mamizzál!

– De hol van?

Nem válaszol. Mozdulatlanná dermedt. Egy pillanatra már a legrosszabbtól tartok, amikor kinyitja a szemét.

Fehér, mint a mennyország.

– Cammogó, jöjj el közénk!

Nehezen tudom levenni róla a tekintetem, de a képernyő sarkában azért látom, hogy a halottak száma meghaladta a húszmilliót.

– Cammogó!

Iszonyú robaj hallatszik. Utoljára a moziban hallottam ilyet, amikor valami felejthető sci-fiben szétlőttek egy csillagot. Érdektelen volt, de a dolbyt rendesen odatették. Most ugyanilyen élményem van. Mintha minden megreszketne körülöttem, az atomok táncra perdülnének, végtelen számú, parányi robbanás zajlik le mindenhol és mindenben, hogy aztán minden visszaálljon az eredeti állapotába. A tökéletes instabilitás (igen, ezt a szót is mostanában tanultam) nem más, mint a tökéletes állandóság.

Ötvenhárommillió halott.

A Mami közelebb hajol a képernyőhöz. A két szeme kidülled a helyéről. Fehér, sehol a pupilla, és egyetlen hajszáleret sem látni benne.

– Eljött közénk – mondja.

– Akkor csinálj valamit! – sikítozni kezdek. – Csinálj valamit Amanda, az istenért!

Feláll a székből, hátrál néhány lépést. Remeg a kép. Sőt, alattam is remeg a szék. Földrengés? Olyan különös az anyukám… Könnyű a mozgása, légies. És a következő pillanatban tényleg elemelkedik a talajtól. Körbe-körbe lebeg a szobában, mint egy kis léggömb.

Beszakad fölöttem a tető. A bal karomra, amiben a sörömet tartottam, egy mázsás betondarab hull a mennyezetből. A karom azonnal ripityára törik, de a meglepetéstől csak csigalassan ér el hozzám a fájdalom.

– Mami! Maradj, ahol vagy! Azonnal indulok!

A jobbommal felkapom a laptopot, hogy továbbra is lássam, mi történik vele, majd mezítláb kirontok az utcára. Öt percre lakik tőlem, ha kilépek, kettő alatt is ott vagyok. Csak két sarkon kell befordulni, máris itt az első, a második, és…

A Mami utcáját elnyelte a föld.

Iszonytató gyöngyoszlop magasodik a feketén örvénylő ég felé. Az egymást követő sokkhatások következtében csak nehezen tudom feldolgozni a látványt: nem gyöngyök, szemek vannak benne. Méretes, emberi szemgolyók.

– A Cammogó! – üvöltöm.

Megnyílik a föld, és a pókfejű fattyak elözönlik az utcákat, undorító slejmet hagyva maguk után. A Cammogó egyelőre nem vett észre. Miért is vett volna? Csak egy kis vakarcs lehetek a szemében, egy kenyérmorzsa, egy érdektelen faj érdektelen egyede, aki egyébként sem vitte semmire az életben.

Megnézem a számlálót: négymilliárd-ötszázhuszonhatmillió-kilencszázhetvenhároméezer. Ennyit a svéd modellről.

– Nem! – mondom eltökélten. – Amanda, csinálj valamit!

A képernyőn ismét megjelenik a Mami. Nincs olyan állapotban, hogy sokat tehetne. A szoba körülötte semmivé vált. Csoda, hogy nem esett baja ebben a káoszban. Még mindig repül. Kilebeg a romok felett.

Felpillantok, és már látom, alig ötven lépésre lehet tőlem. A földre ejtem a laptopot – ezen a ponton valószínűleg már mindegy –, és rohanni kezdek felé.

– NEEE! Még élhetnél! Még élhetnénk… – zokogom. – Annyi mindent el akartam mondani…

A pókfattyak türelmesen megállnak körülöttünk. Gondolom, a Cammogó parancsára várnak.

– Nem akartam, hogy így érjen véget… – mondom.

– De én akartam, Gordon – mondja a Mami. – Én pontosan így akartam.

Megadóan lehunyom a szemem, és lehunyja a szemét ő is, ahogyan lehunyja tízezer szemét a Cammogó, és sötétség és pusztulás és halál veszi át korlátlan uralmát.

TESTIMONY OF MINIMALISM MAN TOUCHED LAND IX,
RÉZKARC, AKVATINTA, 64x64 cm, 2019

PÉNZES TÍMEA

SZÉTOSZTÓDÁS

1
Hallgatom mocorgásukat,
hasban megtett első lépéseiket,
ahogy milliméterről milliméterre
körbebarangolnak.

Belőlem gyűjtötték össze csontjaikat,
de csak azt vették el,
ami feltétlenül kell,
szavak nélkül osztottak szét.

Lesoványodtam, ők kiegészültek,
és közben megálmodtuk egymást.

2
Hajnali derengésből
sűrűsödtünk össze
a teljesség lehetőségévé,
évszázadok álmaiból
szövődött kötődéssé.

Ám a redőkben ott bujkál a magány,
a gyerekjátékokkal szegélyezett út
minden kanyarulatában
az elvesztődés.

3
Mióta anya vagyok,
sokat mosok, teregetek,
összeszellőztetem
gyermekkorom
a gyermekeimével,
nehogy bedohosodjon,
szaguk járja át egymást.

4
Miután megszültem őket,
verseket is szültem,
és képzeletem szüleményének
véltem az írást,
pedig ők ihlettek
minden egyes szót,
pillantásuk,
gügyögésük,
tüzük.

VERES ERIKA

VEGÁN IMA

Szemben, a bank épülete előtt
asszonyok egy csoportja látható.
Léváról jöttek el ide, hogy nagy
feneket kerítsenek, s hogy
ellene legyenek, s hogy
ellene mondjanak.

Amikor befejeződik a Papa Roncalliban
a harangszó, kezd leülepedni a por,
amit darabokra hasogat ugyan a fény,
de ezzel tönkre nem teszi.

A fűszerezett és pácolt szeletek illata elér
a városon kívül eső rétekig. Szarvasmarhák
pihennek arrafelé, ízletes testük alatt fejet hajt
a gyenge fűszál. Fölöttük a felhők,
ég és föld között csomókba tapadva,
a döntésképtelenség légnemű leképezései.

Mire várnak? Nedves áramlat a vidéki hegyek felől...

Majd ha megszűnik az elmúlás folyamata,
eggyéolvadnak a város ütőereit képező főutcák,
és visszahúzódnak a hajszálerek,
majd csak akkor szilárdul kristállyá
ez a szerves monstrum, s lökődnek ki
a lévai asszonyok, a Babil sokak meg a Papa Roncalli
a marhasültet nélkülöző világűrbe,
s lesznek lapos kővé, egy folttá a Mindenség Szent Tehenén.

BARNA

indokolatlanul barna
tested fény, nap és szerelem.

de ezek túlhasznált szavak,
bomlásra képtelenek, szembejönnek
úton-útfélen akár a nejlonzacsi este,
amiben reggel hat darab krumpli
volt még. anyu kiszedte őket,
de tested maradéka tovább izzad
tenyerem ráncai között.

rohadt őszibarack színű rúzst viszek
fel, mert mi más lenne a barna,
ez az őszies földhang a számon?!
rólad tapadt-e át ajkamra vagy
mégsem? távirányítóval állítom át
hozzád fűződő gyöngysoromban a palettát.
uszony nélkül átjutni üsküdarba,
ködben megáll a forgalom.
ez a barna már nem divat.
rózsavízzel törlöm le,
a vattára átragad. *ugyanúgy*
szemétbe dobom, mint a
krumplihéjat anyám keze, indokolatlanul.

A VÁROS ÉJJEL

üzenetzöngésséged moraj egy völgyben,
odapislant múló holdunk.
az ablakok esti giccse
héliumrobbanásokat köszönt.

téglába zárva megannyi álom...
ha kinyitnánk a házak ajtaját,
legördítenénk a tűzlépcsőket,
utcára terelnénk a horkolást...

éjfélre megint kimerül az eszköztár, a térerő
szavatossága lejár.
marad a Her(t)z,
a megbízható vízmentes hullám.

közben gorillák sebzik fel a járdát,
irtanak, tépnek.
izmos gyomrukban olajfa
ágat emésztve szaladnak
a kikötők felé.

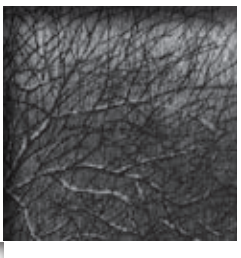

OPEN TYPE I, RÉZKARC, AKVATINTA, 60x73 cm, 2016

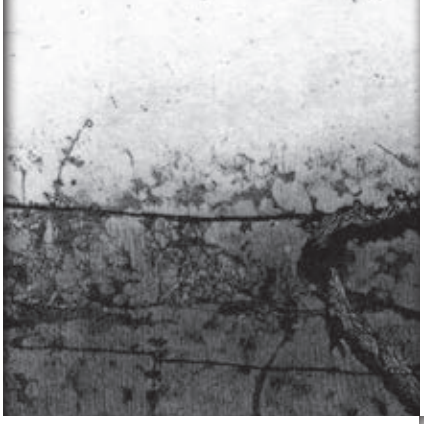

FELLINGER KÁROLY

SOHA TÖBBÉ

Csak kerülő utakon
érkezem meg magamhoz,
számba veszem,
mit is jelent számomra az éhség,
a szomjúság,
ki árulja el,
hol érdemes kiköpni.

GYÓNÁS

Szégyellem magam,
igazán otthon vagyok
ég és föld között,
mintha ott lennék itt és most,
egy időben a feneketlen kút
mindkét végén.

KOVÁCS ÚJSZÁSZY PÉTER

EGY VÁNDORCIRKUSZ ÉRKEZÉSE*

Motorzúgásra ébred a reggel.
Félálomban hal meg a fű,
teherautók padlózatán lovak fújtatnak,
a nagymacskák hallgatagok,
pumaléptek alá bizonytalanság lopózik,
megállás nélkül köröznek a tigrisek.
Az uszkárfalka hangját szélvédő tompítja el,
húgyhólyagjuk feszít az út után.
Sarokból sarokba ugrik a cerkóf,
a kakaduk kirepülnek a fényre.
A pézsmakacsák,
legnémábbak minden állat között,
a kecskék mellett találnak helyet.
Tevék és lámák,
tekintetéhez láncolják a közönyt.
Munkások ütnek cölöpöt a talajba,
az oszlopokra ráfeszül a ponyva.
Beültetik a reflektorokat,
világító magzatok a sátor méhében.

* *A szerző a Kortárs Hangon 2020 pályázaton elnyerte az Irodalmi Szemle díját.*

NÁNIA CSILLA

FÉNYINGER*

1.

meg akarom mutatni neked milyen ahogy
a fák ködben álcázzák magukat
milyen az ahogyan én látom a ködöt
és a fákat
hatalmas vászon előtt állok
félúton megfagy a mozdulat
vannak színek amikhez hozzászokunk
például hogy a motoneuront mindig pirossal
ábrázolják de már senki sem emlékszik miért
a gátlásnak kék színe van és a
haragnak szennyes szürke a félelem kifakult
a köd fehér
te is az vagy
ezt akarom lefesteni neked
csak még nem tudom hogyan

* *A szerző a Kortárs Hangon 2020 pályázaton közlési lehetőséget nyert az Irodalmi Szemlében.*

2.

csak azért nem látunk a ködben
mert mindent kitaszít magából
a fehér az becsapás a fény gonosz játéka
a vászon is fehér mögéje látok
magamat látom
valóság darabkáimat átfestem valótlanra
a meg nem történtet könnyebb elfelejteni
nem kereslek és nem is várlak
olyan ez mint a köd amit mutatni akarok
nem tudhatod meg soha hogy
végig nyitva hagytam az ajtót

3.

ezt a képet a hatalmas üres vászonról azóta is őrzöm
két dologra jöttem rá mialatt festettem

a fehér nem szín hanem az a felület amely
a fény teljes spektrumát kitaszítja
nem válaszolsz soha többé

N. TÓTH ANIKÓ

TANÁRNŐANYATANÁRNŐ

TANÁRNŐ KÉREM

Hogy lennék már elfogult. Kiváló adottságokkal és képességekkel rendelkezik. Volt kitől örökölnie. A penge agyat az apjától. Az érzelmi intelligenciát az anyjától. A muzikalitást az anyai nagyanyjától. A mozgáskultúrát az anyai nagyapjától. A nyelvérzéket az anyjától. A kézügyességet az anyjától. A kommunikációs készséget ugyancsak az anyjától. Az udvariasságot, előzékenységet, kedvességet, céltudatosságot, szorgalmat, határozottságot, talpraesettséget, rugalmasságot, szolgálat-, alkalmazkodó- problémamegoldó és segítőkészséget szintén. Folyékonyan olvasott, mire iskolába került. Gyöngybetűkkel írt. Bonyolult matematikai műveleteket végzett villámgyorsan fejben. Felsorolta Európa államait fővárosukkal együtt. Minden este ki kellett kérdezni minden tárgyból. Amit nem értett, elmagyaráztatta. Addig nem aludt el, amíg meg nem győződött róla, hogy tökéletesen felkészült. Tűpontos kérdésekkel kápráztatott. Szellemes kérdésekkel szórakoztatott. Zűrös kérdésekkel zaklatott.

Tanítók álma. Öröm dolgozni vele.

Tanítók réme. Fel kell nőni a feladathoz.

Hogy lennék már elfogult. Kétszer ugrott évfolyamot. Szakköröket látogatott. Idegen nyelvekben lubickolt. Különórákra járt. A zongora mellett rákapott a hárfára és a csellóra. Kamarazenekarral koncertezett. Verseket zenésített. Videókat készített. Sakkbajnokságon remekelt. Bámulatosan fotózott. Szüntelen kereste a kihívásokat. Terhelhetősége folyamatos növelését remekül bírta. Belső mércéjét állandóan emelte. Minden kötelezettséget maradéktalanul teljesített. Minden egyes lehetőségbe gondolkodás nélkül fejest ugrott. Az összes elvárásnak megfelelt. Minden tanulmányi versenyt megnyert. Szülői értekezleteken dicshimnuszba foglalták a nevét. Tanévzárókról színjeles bizonyítványt és jutalomkönyvhegyet cipelt haza.

Tanulók gyöngye.

Iskola büszkesége.

Hogy lennék már elfogult. Az elért eredmények következtében nem szállt el. A siker nem kezdte ki a jellemét. Örömmel segített a tanulási nehézséggel küzdőknek. Briliánsan magyarázta a legösszetettebb tananyagokat. Nagyszerű szervező- és együttműködő-készségét, diplomáciai érzékét a diákönkormányzatban kamatoztatta. Baráti köre egyre bővült. Népszerűsége töretlen volt. Igazi mintagyerek.

Maga a megtestesült tökély.

A legmerészebb szülői álom valóra válása.

Mindez önmagáért beszél. Nem az elfogultság mondatja velem. Jól ismerem a gyerekem. Éppen ezért nem értem a vádakat. Hogy látványosan unatkozik az órán? Hogy feltűnően mással foglalkozik? Hogy beszólogat? Hogy helyreteszi a szakmai bakikat? Hogy a tudását fitogtatja? Hogy ignorál? Hogy provokál? Hogy szétveri az órát? Ezek természetes reakciók. Egy felkészületlen tanár mégis mire számít? Miért lepődik meg a műveletlen oktató? Miért háborog a pimasz magatartáson? Miért rág be a legártatlanabb megjegyzéstől? Miért fojtja bele a véleményét? Miért nem hagyja végigmondani az észrevételeit? Ahelyett, hogy emelné a kalapját a tudása, tehetsége, képességei, eredményei előtt, lehurrogja? Nap mint nap alázza?? Lépten-nyomon bosszút áll??? Talán a lelepleződéstől tart. Hogy egy taknyos diák túlszárnyalja, lekörözi, felülmúlja. A tekintélyvesztéstől retteg. Nocsak, gyomorideggel jár órára? Álmatlanul forgolódik éjszaka? Ezt igazán ne kenje pont az én gyerekemre. Szedje össze magát. Gyakoroljon önkritikát. Képezze magát szakadatlan. Járjon tanfolyamokra. Magyarázzon izgalmasan. Motiváljon megfelelően. Adjon elegendő teret a kreativitás kibontakoztatásához. Tegye élménnyé az órát. Elvégre ez a dolga. Hivatása. Magamból indulok ki, nem beszélek félre. Szomorú, ha nem tud mit kezdeni a kiváló adottságokkal, ahelyett, hogy építene rájuk. Az még szomorúbb, hogy nem csupán egy tanárról van szó. Iksz is panaszkodik? Ipszilon is lamentál? Zé meg egyenesen hisztizik? Igen, ismerős nevek, időnként előbukkannak otthon a kényszeredett iskolai beszámolókban. Nem túl kedvező jelzőkkel párosítva. Nem mondhatok mást: a tanári kar egy része alkalmatlan. Ideje elgondolkodni, hogyan tovább.

*

Nem vagyok elfogult. Kicsit lassú. Kényelmes. Ráérős.

Noszogatni kell. Nehezen lát neki a munkának.

Piszmogó. Többször félbehagyja a dolgait, és csak hosszas győzködés után hajlandó folytatni. Lomhán elnyúlik a könyvön. Bár volna esze, gondolkodni rest. Kitartó unszolás következtében oldja csak meg a feladatait. Keservesen sóhajtozik. Tunya. Türelmem keretei szétfeszülnek.

A sarkában kell lenni szüntelen.

Biztatásra kelletlenül, morogva mozdul. Hanyag. Sosem találja, amire épp szüksége van. Rendetlen. Tárgyai áttekinthetetlen kupacokban gyülekeznek padlón, széken, ágyon, asztalon, ablakpárkányon, szekrény tetején. Felületes. Szórakozott. Mindig itthon felejt valamit. Slendrián.

Halogatós. Az utolsó percben segítséget kér. Vár. Követel.

Kiszámolom, megfogalmazom, kijegyzetelem, lerajzolom, kitöltöm, összeállítom, kikeresem helyette. Bár tisztában vagyok vele, hogy helytelen, amit teszek. Lelkifurdalásom állandósul. Felolvasom, megismétlem, visszakérdezem. Kényszeredetten válaszol. Megelégszik a minimummal. Bővebb magyarázatra nem tart igényt. Ha mégis belelendülök, egyik fülén be, a másikon ki. Rosszabb esetben heves konfliktus tör ki. Az elutasítást nehezen dolgozom fel.

Nincs kedvenc tantárgya. Csupán utált és gyűlölt órák keserítik napjait. Kedvenc tanára sincs. Csupa unalmas és legfeljebb rettegett személy váltja egymást a katedrán.

Az órákon ritkán hallatja a hangját, csak ha elkerülhetetlen. Nem kapcsolódik be semmibe. A tanulmányi verseny gondolatára kiveri a verejték. A tanulmányi kiránduláson beteget jelent. A színházlátogatást kihagyja. A zeneiskolát félbehagyja, pedig már egész jól gitározik. A sportpályát messziről kerüli. Legintenzívebb tevékenysége a várakozás – a tanítás végére, az iskolai szünetekre, munkaszüneti napokra, vakációra. Nincs szorosabb kapcsolata egyetlen osztálytársával sem.

Nem erre számítottam. De el kell fogadnom.

Teljesítménye közepes. Bizonyítványa tarka. Pedig van logikája, nyelvérzéke, gyors felfogókészsége. Csak akaratgyenge. Nincs benne becsvágy. Hiányzik belőle a sikerszomj. A szorgalom. A kitartás. Ha mindezt mesterségesen be lehetne tölteni a fejébe!

Az elvárásaim lassan, de biztosan erodálódnak. Röstellem, hogy kudarcot vallottam. Igazságtalannak érzem, hogy más gyerekével tudok eredményt elérni. A sajátom keményen ellenáll.

Szülői értekezletre nem járok. Nem bírom a lesajnáló vagy együttérző tekinteteket. Rosszul viselem, ha más gyerekét fényezik.

Kétségbe vagyok esve, hogyan tovább.

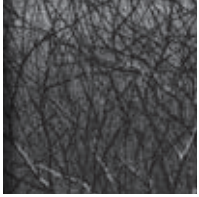

*

Rendszeresen behívnak az iskolába. Az sosem kerül szóba, micsoda kivételes tehetség matekból. Az viszont igen, hogy vagy tíz napja az egész délelőttöt a szekrényben tölti, többszöri felszólításra sem hajlandó előjönni, azzal érvelve, hogy onnan is mindent tökéletesen követ. Hiába fenyegetik, hogy beírják hiányzónak. Hiszen jelen van. Csak a vállát vonogatja, amikor otthon kérdezem, mi viszi rá erre a bizarr szokásra. Nem lehet meggyőzni arról, hogy kényelmesebb a padban, meg amúgy is ez a rend. Azzal érvel, hogy nem tiltja a házirend. Aztán csak megunja, miután már nem szenzáció, nem röhögnek az osztálytársak, nem néznek fel rá, amiért hosszan ellenáll, abbamarad a tanári kérlelés vagy ripakodás. Egy másik alkalommal túl komolyan veszi a malomkövet. A Toldit dolgozzák fel drámajátékkal, örömmel vállalja Miklós szerepét. S mivel szövegértelmező képessége kiváló, hirtelen felindulásból felkap egy félig nyitott táskát, és teljes erejéből a játékban részt vevők közé hajítja. Az egyik osztálytársának eltöri a szemüvegét. Bocsánatot kér, de nem tanúsít megbánást. Hiszen jól teljesítette a rá osztott feladatot. Soha többet nem kapcsolódhat be a drámajátékba. Nehezen törődik bele, bosszúból változatos zavaró technikákat talál ki a röfögéstől a doboláson át a mesterséges tüsszentéssorozatig. Ezek miatt is kapok idézést. Meg azután is, hogy egy dühödt rúgással beszakítja a tornatermi öltöző ajtaját. Nem teljesen előzmény nélkül persze: valaki durván beszól neki, hogy bár az egyik legjobb játékos, mégis pillanatnyi bénázása miatt vesztették el a meccset. Aminek ugyan semmi tétje nem volt, hiszen sima tornaórán zajlott, mégis zokon vette. Egy összetört mosdó miatt is be kell mennem. Utóbb kiderül, véletlenül volt csak a helyszínen, szolidaritásból mégis magára vállalja az elkövetést. Nem bonyolódunk bizonyítási eljárásba. Mivel sok van a rovásán, senkinek nem jut eszébe megkérdőjelezni, valóban ő-e a felelős. A társak pedig mélyen hallgatnak. Az igazgató és az osztályfőnök tekintetéből sugárzik, hogy képtelen szülőnek tartanak. Pedig csak igyekszem megérteni a gyerekem. Cinkos összekacsintásukból és egy ártatlannak tűnő elszólásból érzékelem, hogy feltehetően következtetéseket vonnak le tanári alkalmasságom rovására is. Holott a két dolog meglehetősen lazán érintkezik. Indulatkezelési zavarok miatt pszichológust ajánlanak. Majd az megmondja, hogyan tovább.

OPEN TYPE III, RÉZKARC, AKVATINTA, 64x94 cm, 2016

FORGÁCS MIKLÓS

MA MÁR NEM MÉSZ SEHOVÁ

(PRÓZAOPERA–PRÓZAOPERETT–PRÓZAORATÓRIUM)*

CZAJLIK JÓZSEF ÖTLETE ÉS RENDEZŐI KONCEPCIÓJA ALAPJÁN

– szerzői változat, ez a szövegverzió nem azonos a kassai Thália Színházban 2020. december 12-én bemutatott szövegváltozattal, amely Faragó Béla zeneszerző és Czajlik József rendező, valamint a színészek hathatós segítségével készült –

Szereplők:

Professzor
Újságíró
Egyetemista lány

Diáklány I.
Diáklány II.
Diáklány III.

Tisztánlátó I.
Tisztánlátó II.
Szkinhed I.
Szkinhed II.

Kormornyik
Komorna
Főróbert
Belróbert

Narrátor
Kórusvezető
Kórus – három nő és három férfi

* A mű első része az Irodalmi Szemle 2020. májusi lapszámában jelent meg.

2. MONOLÓG – ÚJSÁGÍRÓ

Egy országos lap regionális tudósítójaként dolgozom. Nem vagyok oknyomozó riporter. De bármiről írok, azonnal rám sütik a bélyeget, hogy valaki érdekét szolgálom. Ha le merem írni a kritikai észrevételeimet, azonnal megkapom, hogy ezzel rontom a közösség érdekeit, ártok az ügynek, fölöslegesen szítom a konfliktust. Nem szabad megírni azt, ami rossz, és nem működik, mert ezzel csak azt érem el, hogy rosszabb lesz mindenkinek. Nem kell a tényekkel foglalkoznom. Írjak faliújságot, csak a sikereket lássam, ne adjak lovat az ellenfeleink alá.

Utálom, hogy már senki sem hiszi el, hogy egyszerűen csak objektív akarok lenni, semmi hátsó szándékom sincsen, senki sem súg. Csak megírom azt, ami történt. Ilyen nincs. Senki sem független, mondják. A pártok diktálnak. A politikusok. A hatalom mondja meg, mi legyen. Pénzért mindenki megvehető. Miért, az újságírónak nem az a dolga, hogy felhívja a figyelmet a hibákra, hogy figyelje azokat, akik a döntéseket hozzák, azokat, akiknek a kezében a hatalom, és egyfajta ellenőrzés alatt tartsa őket? Mindenről a politikusok tehetnek, mondja a kisember, ők a gonoszak, rosszak, telhetetlenek, mohók, erkölcstelenek, mi semmiről sem tehetünk. Nekem pedig meggyőződésem, hogy a legalsóbb szinteken is törekedni kell a tisztességre. Nem elég csak mindig odafentre mutogatni. Amilyenek mi vagyunk, olyanok a politikusaink. Akár tetszik, akár nem. Ne legyünk alibisták. Ha úgy is lenne, hogy mindenről mások döntenek, hát miért hagyjuk, hogy mindenről mások döntsenek? Szavazni nem járunk, mert mit ér a mi szavazatunk. Úgyis csak lopnak. De mi mit teszünk? A másik véglet, hogy szinte szerelmesek vagyunk a politikusokba, érzelmi alapon viszonyulunk hozzájuk. Ha a mi oldalunkat képviseli, mindent elnézünk neki!

Dühös vagyok! Néha úgy érzem, felrobbanok!

Emlékszem arra, fiatal újságíróként, amikor először szembesültem, hogy az újságírók nem mindig az igazság bajnokai. Naiv voltam. Idealista. De ilyen sötétséget nem vártam volna. Amikor a két ismeretlen megverte abban az egyetemi városban azt a fiatal diáklányt, úgy gondoltam, igen, egy ügy, amiben egyértelmű, kinek az oldalán állunk. Bántottak egy állampolgárt, az államapparátus majd megvédi az állampolgárát. És egyszer csak az áldozatból bűnös lett. Hazugsággal, hamis tanúzással, félrevezetéssel vádolták. A politikusok egy lezáratlan ügyről tartottak sajtótájékoztatót, és a bizonyítékokat mutogatták a kamerák előtt. Cáfolták azt, amiről még nem döntött a bíróság. És akkor bizonyos kollégáim mit tettek? Ebben a helyzetben mit léptek? Nem verték meg, dehogy. Saját magát verte meg. Magának okozott sebeket. Mert félt a vizsgától. Vagy csak úgy. Mert élvezi. Mert beteg. Mert bármi. Magát veri ez a lány. Hát van ilyen. Nem tudom leírni azt a döbbenetet, amit éreztem. Újságíró kollégák egy fantazmagória mögé állnak. Politikai ér-

dekeket szolgálnak. Persze volt már ilyen. És lesz is. De az a tény, hogy amikor az állam a saját polgára ellen fordul, elárulja őt és hajtóvadászatot indít ellene, az újságírók is a hatalmat szolgálják és nem a kisembert nézik. Segítenek eltaposni valakit. Az fölfoghatatlannak tűnt… Fölháborodtam. A hányinger kerülgetett. Rosszul éreztem magam.

Ma már persze nem vagyok ennyire naiv. Ma már sírva röhögök. Most már nem apokalipszisnak látom ezt a pillanatot. Hanem egy operettjelenetnek. A diáklány egy grófkisasszony, aki kis szobácskájába húzódva tanul és tanul és tanul. Mert azt hiszi, megtanulható az élet. Elfárad és elbizonytalanodik. Éneke egyre melankolikusabb. De akkor, ebben az operettvilágban természetesen fölbukkan a két politikusgróf, akik mindig tudják, mikor van rájuk szüksége az állampolgárnak. Elmagyarázzák a naiv diáklánynak, hogy az elmélet csak önáltatás, csakis a gyakorlati tudás segít. Ne a külvilágot tanulja, magáról tudjon meg minél többet, az az igazi hasznos tudás. És mikor ismeri meg magát igazán? Egy mód van rá. Az önmegverés. Ha jól elagyabugyálja magát, akkor kiderül, ki is ő. Milyen kár, hogy a világ nem egy édes-szirupos operett, ahol ha baj van, akkor a politikusok azonnal a segítségünkre sietnek, és megmutatják, mi a megoldás.

II. RÉSZ – PRÓZAOPERETT

1. KÉP

KOMORNYIK: Segítség! Valaki! Ne hagyjatok egyedül!
KOMORNA: Nem szabad zavarni a kisasszonyunkat, már napok óta ki se mozdul, csak leckét biflázik.
KOMORNYIK: Pedig rátaláltam az élet értelmére.
KOMORNA: Tényleg? És szóba állt veled?
KOMORNYIK: Nekem mindenesetre elállt a szavam.

KOMORNA: Ma a csönd se pisszen,
KOMORNYIK: A kisasszony tanul,
KOMORNA: Lábujjhegyen libben,

KOMORNYIK: A világ is lapul.

KOMORNA: Én ezt nem bírom tovább, mit csináljak, ha itt komiszkodik bennem a jókedv, és imádok élni:

Az élet egy
Iramló befőtt,
Nem figyelt, és
A polcra nőtt.
Iszkiri kéne
Ízletes finom
Kincsesládikó,
Nem holmi lom.

KOMORNA: Na, és hogy néz ki? Szép? Csúnya? Fiú? Vagy lány?
KOMORNYIK: Azt magamról se tudtam. Abban a pillanatban. Rá se mertem pillantani. Ráborítottam egy lábast.
KOMORNA: Miért éppen egy lábast?
KOMORNYIK: Mert három tankönyvön már átrágta magát. Na ezért is majd mit kapok.

KOMORNA: A por sem robajlik,
KOMORNYIK: Halkan ragyog a fény,
KOMORNA: Csak fejben morajlik,
KOMORNYIK: Sok-sok megszeppent tény.

KOMORNA: Én ezt nem bírom tovább, hát tehetek róla, hogy minden gyönyörű, és itt hancúrozik bennem a boldogság:

Az élet egy

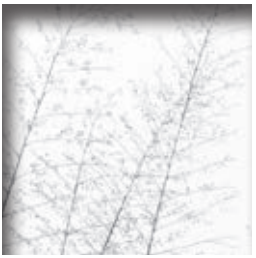

Nyálbuborék,
Piszlicsáré
Lázgörbe-vég.
Csillan és villan,
Meg nem fogható,
Légköri varázs,
Tűnő vízió.

KOMORNA: De miről ismerted meg? Honnan tudtad, hogy ő az?
KOMORNYIK: Egyszer csak úgy éreztem, nekem is van értelmem.
KOMORNA: Mi volt abban a lábasban? A tegnapi töltött paprika? Legalább enni kapott.
KOMORNYIK: Üres volt.
KOMORNA: Ezt a fejetlenséget.
KOMORNYIK: Még szerencse, hogy a lábos volt üres.
KOMORNA: De a fejedben is csak töltött paprika van. Vagy inkább töltetlen.
KOMORNYIK: A fejetlenség viszont még mindig jobb, mint a lábostalanság.
KOMORNA: De mi lesz, ha éhen hal és elpusztul, éppen most, hogy megtaláltad? Szegényke!
KOMORNYIK: Ő az élet értelme, találja fel magát. Hát merek én itt bármit is csinálni, amikor tanulás van?

KOMORNA és KOMORNYIK: Gondolat a létünk,
Szeszélyesen oson,
Fegyelmezett latba
Zaja semmit se nyom.

De az is igaz, hogy szépek vagyunk és fiatalok és telhetetlenek, és nagykanállal habzsolnánk az életet, mert

Az élet egy
Csalfa lárma,
Pisszenés lesz
Nagyot látva,
Szemmerengő,
Nyaktekergő,
Porcelánbabás
Önmegtámadás.

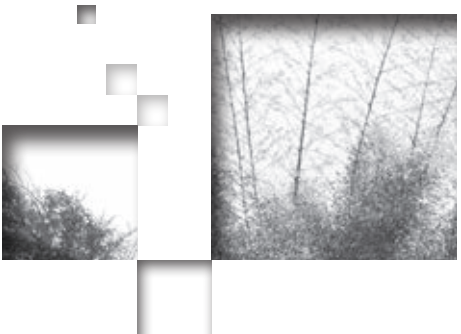

KOMORNA: De pszt! Gyere, nézzük meg, mit művel az élet értelme, ha magára marad!
KOMORNYIK: Lepjük meg! Kapjuk rajta! Ha még van értelme!

2. KÉP

DIÁKLÁNY II.: Ez az én kis birodalmam,
Magamat épp befogadtam,
Épp olyan pofákat vágok,
Amihez nincs bizodalmam.

Cirógatja arcocskámat
A kislámpám fénye,
Nem találom jókedvemet,
Tán vizsgáznom kéne.

Én vagyok a kalauzom,
Ha olyan a hangulatom,
Diákkislányos bakfittyem
Épp magamnak magolgatom.

Cirógatja arcocskámat
A kislámpám fénye,
Nem találom jókedvemet,
Tán vizsgáznom kéne.

Nyűgös vagyok, megbocsátok,
Pillantgatok hétvilágot,
Dobog bájos kicsiszívem,
Tudás mezejein járok.

Cirógatja arcocskámat
A kislámpám fénye,
Nem találom jókedvemet,
Tán vizsgáznom kéne.

Ha valaki most megkérdezné tőlem, hogy is érzem magam, nem tudnám megmagyarázni ezt a kusza, szeszélyes hangulatomat. Hol nevetek, hol sírok, hol szavalok, hol sóhajtozok, hol magamra ismerek, hol meg magamra sem. Pedig a tanulás a legeslegkedvencebb tevékenységem ezen az édes kis világon. Annyi tanulnivaló van. És én úgy tudok tanulni, mint senki más. Mégis, valami titokzatos érzés kerített hatalmába.

Tengelice, sármány,

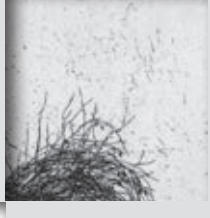

Súgd meg most nekem,
Miről szól ártatlan,
Kicsi életem.

Ha rám tör az unalom,
Zavaromat fokozom,
Reggel-délben-éjjel-kéjjel
Magamat is tanulom.

Zizegi a rezgő
Izegő-mozgó,
Bizsereg a zsenge
Rózsási bimbó.

Ha nem talál a nyugalom,
Tudásszomjam gondozom,
Reggel-délben-éjjel-kéjjel
Félelmem széttanulom.

Semmi se ugyanaz,
De mégis játszik,
Furcsa ez a minden,
De jól ellátszik.

Szerencsére senki sem kérdez tőlem semmit. Hacsak nem a vizsgán. De az más. Mennyire más. Nagyon is más. Az az igazi. Tudni és tudatni, hogy tudva tudok. Tudásom a vagyonom. Az vagyok, mit ma megtudok. Mégis valami megmagyarázhatatlan bizonytalanság vett rajtam erőt. Belém fészkelte magát valami kétség.

Magamban dalolgatok,
Erre lehet számos ok,
Most biz egy sem tudhatik,
Dalomban magamgatok.

Ha magamra visszahatok,

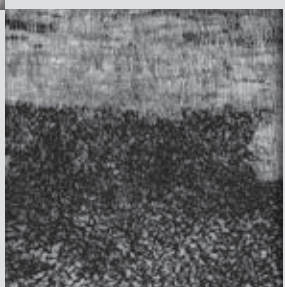

Akkor talán ige vagyok,
De névmásként is szívesen
Elragoznám az életem.

Magamban dalolgatok,
Erre lehet számos ok,
Most biz egy sem tudhatik,
Dalomban magamgatok.

Ha szenvedő az igenem,
Azt én is megszenvedem,
Az érzés belém küldetik,
Ha a mondatrész szenvedik.

Miért is kérdezne tőlem csak úgy bárki bármit is. Hát ki vagyok én? Csak egy hétköznapi, egyszerű diáklány vagyok. Semmiről sem ismert. Semmiről sem nevezetes. Pont annyira különleges, mint bárki más. Én is csak boldog akarok lenni, megtalálni a helyem az életben. Miért érzem hirtelen, hogy valami rendhagyó dolog történik velem. Hova tűnt a nyugalmam?

A szenvedés minden nyelvben,
Mint nemes lányban a kellem,
Fellelhető drága rejtek,
Andalgatik vagy dédelget.

Definiálásra kerül
Minden, ami tanulandó,
A diák szavakba merül,
A szenvedés gaz rabtartó

Enyém a nyelv, engem szolgál,
Szólaltatik testem-lelkem,
Mégis kedvem meg lesz kötve,
Ha szenvedő ige minden.

Szenvedek a tanulástól,
Vagy a sok szó szenved bennem.

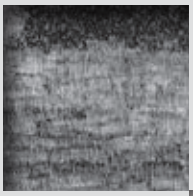

Ha megerjed minden tudás,
A létezés érthetetlen.

Még rengeteget kell tanulnom. Kitartóan. Fáradhatatlanul. Fogaimat összeszorítva. Soha nem eshetek kétségbe. Nem törhetek meg. Nem adhatom föl. A tudás a leghűségesebb társam. Mert a tudás rend. És ahol rend van, ott nem eshet bajom. Ahol vigyáznak a rendre, ott biztonságban vagyok. De miért érzem úgy, hogy nem tudom, mit érzek?

3. KÉP

KOMORNA: Ide nem lehet csak úgy betörni!
KOMORNYIK: Főleg amióta megtaláltam az élet értelmét!
KOMORNA: Hát elég satnya, mit mondjak!
KOMORNYIK: Na pont ezt ne mondd!
BELRÓBERT GRÓF: Hess!

BELRÓBERT GRÓF: Kukk és mukk és hóember,
Megjött már a jóember.
Megfelel és alkalmas
Állampolgárt oltalmaz.

Kukk és mukk és jóember.
Megjött, ki mindent megnyer.
Alkalmas és megfelel.
Az én nevem Belróbert.

Kukk és mukk és jól megnyer.
Megjött már a miniszter.
Engem mindenki ismer.
Jelszó: Belróbert mester!

Nem hallottam semmit,
De érzem, hogy baj van,
S ki siessen a polgárhoz
Sebbel-lobbal-dúrral-garral.

Csakis aki mindent
Oly könnyedén megold,
Se országban, se lélekben
Ne ülhessen a káosz tort.

Ne legyen már kétséged,
Én vagyok a mértéked.

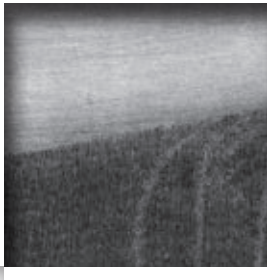

Ha nem tudod a problémád,
Az nem lehet a vétséged.

DIÁKLÁNY II.: Az én nyelvem oly cselekvő,
Nyelvileg szenvedni meddő,
Megengedtetik a pótlás,
Ha a szó szenvedésforrás.

Magamban dalolgatok,
Erre lehet számos ok,
Most biz egy sem tudhatik,
Dalomban magamgatok.

BELRÓBERT GRÓF: Sétálj bárhol,
Az a mámor.
Én mint fátyol,
Megóvlak,
Legyél bátor,
Létem kámfor,
Kábít bárhol,
S elillan.
Boldogságod
Velem váltod,
Vagyok zálog,
Diszkréten,
Biztonságod,
Édes fánkom
Majszolgatom,
Ízlelem.

DIÁKLÁNY II.: Szenvedek a tanulástól,
Vagy a sok szó szenved bennem,
Ha begerjed minden tudás,
A létige fékezhetetlen.

KOMORNA: Már megint egy kéretlen vendég.
KOMORNYIK: Ennek is kell, hogy legyen valami értelme.
KOMORNA: Fejtsük meg rögtön.

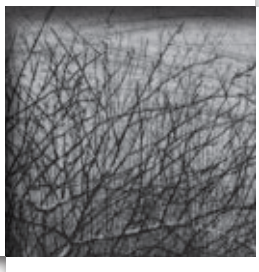

KOMORNYIK: Ekkora lábasunk nincs, mit borítsunk rá?
KOMORNA: Bénítsuk meg szigorú tekintetünkkel.
FŐRÓBERT GRÓF: Kuss!

FŐRÓBERT GRÓF: Kukk és mukk és hóember.
Megjött már a főember.
Mindent átlát, irányít.
Polgárt útba igazít.

Kukk és mukk és főemlős,
Alfahím és alfahős.
Kedvencem a cinóber.
Az én nevem Főróbert.

Kukk és mukk és jóhírnök.
Megjött a miniszterelnök.
Engem mindenki ismer.
Jelszó: Főróbert mester!

Minden tudás felesleges,
Egy dolgot kell vésni észbe,
Csak én vagyok a lépes méz,
Én nem hajlok soha részre.

Én jelzem a hangulatod,
Engem érint minden bármi,
Magad lehetsz, ha én fogom
Véleményed megformálni.

Ne félj, nem vagy egyedül,
Bajban hozzám menekülj,
De hogyha el se indulsz,
Úgyis szembejövök.

DIÁKLÁNY II.: A névmásom megigézem,

Nyelvi létem sose féltem,
Visszahatom szenvedésem,
Meghozatik a levésem.

Magamban dalolgatok,
Erre lehet számos ok,
Most biz egy sem tudhatik,
Dalomban magamgatok.

BELRÓBERT GRÓF: Csak én tudom, hogy a szemed
Az esőben is könnyezett,
És te bőgve-ríva-sírva
blúzodba törölgetheted.
Hej, a blúzod, fehér blúzod
Nem áztatta az eső,
Mert csorduló könnyeidet
Szolgálta mint keszkenő.
De hiába szárogattad,
Csak azt hitted, hogy sírtál,
Száraz szemmel csak borongtál,
Könnycseppet sem ontottál.
Ami száraz, az nem nedves,
Ami esik, az lehull,
Veled pityereg az égbolt,
Szemedből eső csordul.
Veled ordít minden felhő,
Szárazság van mégis,
A diáklány lelke olyan,
Mint egy tövisszúró gébics.
Mosolya is félelem,

Mindennapi élelem,
Problémáit csak az oldja,
Ha konzultál énvelem.

DIÁKLÁNY II.: Szenvedek a tanulástól,
Vagy a sok szó szenved bennem,
Ha leteper minden tudás,
Az életem mérhetetlen.

BELRÓBERT és FŐRÓBERT: Érezni a legkönnyebb,
Ám ha kicsordul a könnyed,
Itt termünk, megmagyarázzuk,
Mi rejtőzik épp benned.

BELRÓBERT és FŐRÓBERT és DIÁKLÁNY II.: Láratik és fáratik,
A diáklány fáradik,
Összevissza hatogat,
Hangulatot hasogat,
Csihipuhi, küzd az én, (DIÁKLÁNY II.: Csihipuhi, küzdök én,)
A szófajok mezején,
Nyelvelve szenvedtetik,
Aki merik, az nyerik,
Honnan jön ez a gyanú,
Hogy toldalékod a bú, (DIÁKLÁNY II.: Hogy toldalékom a bú,)
Ha a szó is származék,
Volnál szenvedőpótlék. (DIÁKLÁNY II.: Volnék szenvedőpótlék.)

4. KÉP

FŐRÓBERT GRÓF: Drága pótolhatatlan és egyedülálló Diáklány grófnő!
BELRÓBERT GRÓF: Mert ugye mi tudjuk kegyed nevét és valódi rangját.
FŐRÓBERT GRÓF: Előttünk semmi sem maradhat rejtve.
BELRÓBERT GRÓF: Főleg rangrejtve. Annyira fárasztó lehet inkognitóban élni.
FŐRÓBERT GRÓF: Én már nem is próbálkozom.
BELRÓBERT GRÓF: Megértelek, Róbertem. A médiák kereszttüzében.
FŐRÓBERT GRÓF: Ugye, Róbertem! Lehetetlen. A huncutok!
BELRÓBERT GRÓF: A pimaszok!
FŐRÓBERT GRÓF: A szégyentelenek!
BELRÓBERT GRÓF: A kis füllentők!
FŐRÓBERT GRÓF: Mindig velem foglalkoznak. Annyira borzongok tőlük!

CLOSED TYPE IV, RÉZKARC, AKVATINTA, 66x94 cm, 2016

BELRÓBERT GRÓF: Jaj, de nehéz neked!
FŐRÓBERT GRÓF: Juj, de nehéz nekem!
BELRÓBERT GRÓF: És mégis…
FŐRÓBERT GRÓF: És mégis…
BELRÓBERT GRÓF: Hihihi…
FŐRÓBERT GRÓF: Hahaha…
BELRÓBERT GRÓF: Csak nem, Róbertem?
FŐRÓBERT GRÓF: Csak de, Róbertem!
BELRÓBERT GRÓF: Ugyanarra…
FŐRÓBERT GRÓF: Ugyanarra…
BELRÓBERT GRÓF: Csak nem ugyanarra gondoltunk, Róbertem?
FŐRÓBERT GRÓF: Csak de ugyanarra gondoltunk, Róbertem!
BELRÓBERT GRÓF: Nagyon meghitt!
FŐRÓBERT GRÓF: Nagyon komoly!
BELRÓBERT GRÓF: Alig látszunk ki a feladatból, és mégis…
FŐRÓBERT GRÓF: Minden feladat ránk hárul, és mégis…
BELRÓBERT GRÓF: Ha Diáklány grófnő bajban van…
FŐRÓBERT GRÓF: Akkor megfontoltan, nem habozva…
BELRÓBERT GRÓF: Bölcsességünk nem szégyellve…
FŐRÓBERT GRÓF: Felelősen, határozottan…
BELRÓBERT GRÓF: Ripsz-ropsz!
FŐRÓBERT GRÓF: Hipsz-hopsz!
BELRÓBERT GRÓF: Itt termünk!
FŐRÓBERT GRÓF: Mégsem vagyunk gazok!
BELRÓBERT GRÓF: Ezt írta a média, Róbertem?
FŐRÓBERT GRÓF: Ma. Ma is. Ezt voltak képesek!
BELRÓBERT GRÓF: Szerencsére te már akkor előrelátóan leszidtad őket, amikor még meg sem írták!
FŐRÓBERT GRÓF: És milyen igazam lett. De ne tartsuk föl magunkat! Tegyünk jót!
BELRÓBERT GRÓF: Tegyünk jót! Csak úgy!
FŐRÓBERT GRÓF: Önzetlenül!
BELRÓBERT GRÓF: Mert jót tenni jólesik!

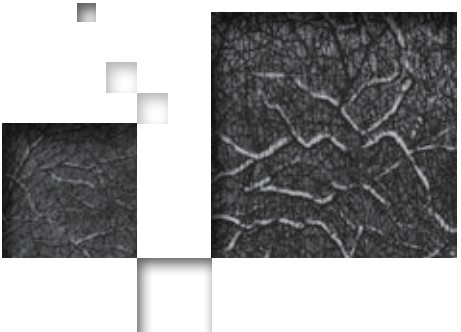

FŐRÓBERT GRÓF: Mondott valamit a nagyra becsült Diáklány grófkisasszony kisasszony?
BELRÓBERT GRÓF: Mi nagyon figyelünk a nőkre!
FŐRÓBERT GRÓF: A hölgyek nélkül árválkodunk csak!
BELRÓBERT GRÓF: A gyengébb nem az erőnknek ereje!
FŐRÓBERT GRÓF: A nő a velőnk veleje!

DIÁKLÁNY II: Piha! De lehet hogy… Hűha!

BELRÓBERT GRÓF: Szóval erről van szó!
FŐRÓBERT GRÓF: Mindent értek!
BELRÓBERT és FŐRÓBERT: Akkor hassunk odavissza! Mindenbe vágjunk bele!

BELRÓBERT GRÓF: Játsszunk el egy nagy kalandot,
FŐRÓBERT GRÓF: Pezsdüljön a kedvünk,
BELRÓBERT GRÓF: Rablólovag tépi fülünk,
FŐRÓBERT GRÓF: Mit felékszereztünk.
DIÁKLÁNY II.: Alélok. Sikkanok.
Rokkan a lelkem.
Ásatik a vermem,
Magamon kívül vagyok.
BELRÓBERT GRÓF: Nem is egy az a zord lovag,
FŐRÓBERT GRÓF: Legyen mindjárt kettő,
BELRÓBERT GRÓF: Ha ők a garázda népség,
FŐRÓBERT GRÓF: Máson nincsen szeplő.
DIÁKLÁNY II.: Alélok. Sikkanok.
Rokkan a lelkem.
Ásatik a vermem,
Magamon kívül vagyok.
BELRÓBERT GRÓF Külcsíneket eloroznak,
FŐRÓBERT GRÓF: Sikoltozik a belbecs,
BELRÓBERT GRÓF: Minden vércsepp a fülcimpán

FŐRÓBERT GRÓF: Újjászületést jelez.
DIÁKLÁNY II.: Alélok. Sikkanok.
Rokkan a lelkem.
Ásatik vermem,
Magamon kívül vagyok.
BELRÓBERT GRÓF: Megrázkódunk jódolgunkban,
FŐRÓBERT GRÓF: Mert itt minden pompás,
BELRÓBERT GRÓF: A képzelet az egyetlen
FŐRÓBERT GRÓF: Súlyos veszélyforrás.
BELRÓBERT GRÓF: A fantázia az egyetlen
FŐRÓBERT GRÓF Viszolyogtató rontás,
BELRÓBERT GRÓF: A különcség az egyetlen
FŐRÓBERT GRÓF: Országdúlás-bontás.
DIÁKLÁNY II.: Háborog. Fintorog.
Csipke volt lelkem,
Tiszta a vermem,
A világ fennforog.

BELRÓBERT GRÓF: Ha még emészt
A hangulat,
Egy levélben
Biztasd magad.
Ébresztő
Odabent,
Még lekésem
A jelent.
Ki kell írni
Azt, ami fáj,
Kibetűzni,
Mit nem mondd a száj.
Szólítalak,
Önmagam,
A jókedvem
Szerte van.

Üzenetet
Firkálj bátran
Papírlapra,
Vagy akár hátra,
Ne legyen oly
Egyszerű
Az arcra csalt
Friss derű.
Provokáld ki
Bátran magad,
Meglásd végre
Álarcodat.
Talán a vágy
Szemtelen,
Jó, ha az arc
Meztelen.

DIÁKLÁNY II.: Megiszom a szavadat,
Telerovom a falat,
Ha nem értem, honnan jött,
Akkor jó a gondolat.
Én már mindenem bevetem,
Nincs olyan, hogy lehetetlen,
Nem akadok sohase fenn
Fizikai törvényeken.
Magam elé tartom hátam,
Büszke vagyok, megcsináltam,
Bölcsességem, szép szózatom
Máris odakapirgáltam.

FŐRÓBERT GRÓF: Terápiás
Príma kedved
Mint kígyóbőrt
Le ne vedledd.
Újabb szintet
Lépjél már,
Lélegzeted
Is eláll.
Jutalom kell
A léleknek,
Kényeztetés
Kell a testnek.

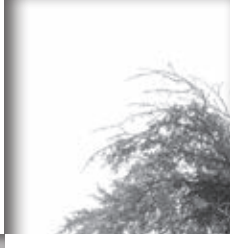

Ne hidd, hogy a
Simítás
A megfelelő
Kihívás.
Kíméletlen
Pofonokkal,
Gyönyörteljes
Ököljoggal
Sokkal többet
Segítesz,
Új harmóniát
Kerítesz.
Jól páhold el
Saját magad,
Kékre-zöldre
Fesd arcodat.
Üsd meg arcod,
Jó móka,
Kacagj, mulass
Sajogva.
Törd csontodat
Kemény kézzel,
Gyógyítsd magad
Röhögéssel.
Jól ellátni
Más baját
Nyafka, gyatra
Gyávaság,
Az igazi hős
Szembenéz
Önmagával,
Mert merész.

Magára számít,
Nem vár másra,
Felelősen,
Szakszerűen,
Élvezettel,
Elegánsan.
Csakis magát,
Saját magát
Tetszetősen,
Alaposan
Igen agyonvágja.

DIÁKLÁNY II.: Reped a bőröm,
Reccsen a csont,
Ha így leszek boldog,
Öklöm törvényt bont.
Hajlik az orrom,
Orcám dagad,
Felemelő érzés
Pofozni magad.
Szokatlan kicsit,
De ujjongok,
Míg szétverem magam,
Cselekvő vagyok.
A szenvedésem
Félredobom,
Csücsöri kis számat
Is megharapom.
Függő lettem én,
Azt cuppanom,
Mindennap egy verés
Lesz az adagom.
De van egy álmom.
Arra vágyom,
Az lesz boldogságom,
Főideálom,
Hogy leszek képes

Nem dúlni-fúlni,
Egyszerűen magam
Jól hasba rúgni.
Beteljesedjen
Az önismeret,
Akaratom erejét
Gyomrom ismerje meg.
Visszatértem saját magamhoz
Diadalmasan,
De megtanultam fogszorítva
Végre önmagam.

KOMORNA és KOMORNYIK: Ne hagyjatok ki a jóból,
Mi is vágyunk a tudásra,
Szívvel is, és lélekkel is
Vágyunk egy önpáholásra!

BELRÓBERT és FŐRÓBERT és DIÁKLÁNY II.:
Érlelődik
Piciny csodánk,
A helyes kis
Agymosodánk,
Mindent tisztít,
Mindent sikál,
Gondolatra
Folt nem dukál.
Patyolat lesz
Bármi nézet,
Összemosva
Megigézhet.

Ha boldog a vég,
Az nem elég,
Távlati tervek
Kellenek,
Egy vállalkozás
A látomás,
Ötleteink majd
Termelnek.

KOMORNA és KOMORNYIK: Így kap az élet értelmet!

3. MONOLÓG – EGYETEMISTA LÁNY

Szeretek sétálni. Szeretek céltalanul járni-kelni. Szeretek nézelődni. Bambulni bele a vakvilágba. Vagy megpróbálom elképzelni, kik is lehetnek azok az emberek, akik szembejönnek velem. Mit éltek meg egy perccel ezelőtt? Mire gondoltak egy órája? Mi történt velük tegnap? Mi a történetük? De ugyanúgy történetük lehet a fáknak is. Mi zajlott le a közelükben? Miknek voltak a tanúi? Mit érzékeltek a jóból vagy éppen a rosszból, ami ott történt a közvetlen közelükben? Érzékelik az eseményeket, amelyek a lombjuk alatt történtek? Az épületek falai, a tárgyak, a növények, az emberek mind-mind titkokat rejtenek. Van, amikor mesélnek, de sokszor csak úgy vannak. Mint én a hosszabb-rövidebb sétáim idején. Imádok csatangolni céltalanul.

Diáklány vagyok. Egyetemre járok. Mindig megpróbálok más és más úton eljutni ugyanarra a helyre is. Arra vágyom, hogy minden út felfedezőút legyen. Boldog, önfeledt kalandozás.

Van egy út, ami viszont félelemmel tölt el. Van egy út, amelyikről nem tudok letérni, bármennyire is szeretnék. Van egy út, amelyen úgy érzem, nem szabadna járnom, mégis szinte nap mint nap erre megyek.

Az autóbusz-megállótól a tanszékig. Szűk három kilométer. Nem egészen harminc perc. Körülbelül négyezer lépés. Ez az út nem az én utam. Ez az út foglalt. Egy másik diáklány végzete lett az út. Amikor egyetemista lettem, természetesen tudtam arról, hogy több mint tíz éve egy diáklányt két ismeretlen megvert ezen az úton, a tanszéktől alig kétszáz méterre. A nyírfaligetben. Jó tanuló vagyok. Becsületesen készülök mindig. Az életben céljaim vannak. Nem ijedek meg az akadályoktól. Pontosan úgy, mint az a diáklány.

Először természetesen direkt végigmentem ezen az úton, a rövidítésen, amelyen egy ideje már nem is szabadna járni, hiszen építési területté vált. De mindenki arra járt. Én is arra mentem. Próbáltam megérezni, pontosan hol is történt a dolog. Aztán megmutatták. Tévedtem. Én nem arra a helyre gondoltam. Úgy gondoltam, ez nem az én történetem. Együttérzek. De nincs közöm hozzá. Én egy másik diáklány vagyok. Nekem más úton kell járnom. Bejártam a nyírfaliget minden ösvényét. Kerültem a rövidítést. Gondosan ügyeltem arra, nehogy a megvert diáklány útján menjek. De rájöttem, ez lehetetlen.

Bármerre mentem, csak rá gondoltam. Az autóbusz-megállótól a hídig még szabadnak érzem magam. De a hídtól a tanszékig már az ő útját járom, bármerre is megyek. Gondolatban mindig velem van ő is. Beszélgetünk. Ez az út átjárás. Egy ártatlan, nyugodt korszakból egy nyugtalan, megmagyarázhatatlan létezésbe. Amikor nem hisznek neked. Amikor nincs magánéleted. Amikor mindenki veled foglalkozik, és mégis végtelenül magányosnak érzed magad. Magányos vagy, pedig a családod véd téged, és erőt ad. De mégis magányos vagy, mert neked pedig a családodat kell védened, úgy érzed, meg kell őket kímélned, amitől csak lehet. Teher. Teher. Teher.

Megyek ezen az úton, és egyszer csak megszólalt a város. Megyek ezen az úton, és egyszer csak már nem én voltam az. Megyek ezen az úton, és mindig máshová érkeztem.

Persze nem úgy kell ezt elképzelni, mint valami pszichózist. Egyszerűen úgy éreztem mindig, meg kell fejtenem, mi is történhetett ezen az úton. Tudom, hogy ez lehetetlen. Az épületek falai, az utca aszfaltja, a kerítések, a folyó, a mellettünk elsuhanó autók, a fák, bokrok, füvek, a fölöttünk kéklő ég és a komótos, vagy éppen sietős felhők hallgatnak. Vagy beszélnek, csak olyan nyelven, amire nem tanított meg senki. Ezért elképzeltem, milyen lenne, ha érteném őket. Ha a város lenne az idegenvezetőm, és megmutatná, mi is húzódik egy sajtóhír, egy rövid tudósítás mögött. Ha én lennék az a diáklány, és átél-

ném mindazt, amit egy mit sem sejtő egyetemista lány átélt augusztus 25-én, pénteken reggel fél nyolc táján. Kavarognak a fejemben a gondolatok, és ki-be járok jelenből múltba, múltból jelenbe. Képek siklanak elém, gondolatfoszlányok vesznek körbe, minden érzékszervem átéli azt a történetet, amely akaratán kívül hőssé tett egy lányt. És ez a lány nem tudta akkor még a lényeget, a története nem akkor végződött, amikor véresen, megverve, kábán betántorgott a tanszék kapuján, hanem igazán csak akkor kezdődött.

Várt rá egy másik, nem kevésbé félelmetes, kellemetlen, kiszámíthatatlan út.

III. RÉSZ – PRÓZAORATÓRIUM

KÓRUS-FÉRFIAK: Erőszakot tesz-e az autóbusz a városon, mikor az utcáin átoson?
KÓRUS-NŐK: Erőszakot tesz-e az ember a városon, mikor az utcáin átoson?
KÓRUS: Erőszakot tesz-e a város az emberen, mikor neveden szólít hirtelen?
KÜLÖN-KÜLÖN A HAT KÓRUSTAG: Te lány! Te lány! Te lány! Te lány! Te lány! Te lány!
DIÁKLÁNY III.: Magamra öltöm ezt a várost.
KÓRUS-FÉRFIAK: Megint magadra öltöd ezt a várost.
DIÁKLÁNY: Belébújok. Felveszem.
KÓRUS-NŐK: Megint belébújsz. Megint felveszed.
DIÁKLÁNY III.: Magamra öltöm ezt a várost. Belébújok. Felveszem.
KÓRUS: Megint magadra öltöd ezt a várost. Megint belébújsz. Megint felveszed.
KÜLÖN-KÜLÖN A HAT KÓRUSTAG: Te, lány! Te, lány! Te, lány! Te, lány! Te, lány! Te, lány!
KÓRUSVEZETŐ: Elindultál az utadon. Ugyanúgy, mint mindig, haladsz az utadon.
KÓRUS: Minden idő összemosódik.
NARRÁTOR: A város látja, de még nem szólal meg.
KÓRUS: Leszálltál az autóbuszról. Szaporázod a lépted.
KÓRUSVEZETŐ: Az az érzésed, az az érzésed, az az érzésed...
DIÁKLÁNY III.: Kések! Kések! Kések! Elkések!
KÓRUS: Minden idő összemosódik.

NARRÁTOR: A város tudja, de még nem szólal meg.
KÓRUS: Ismered az utat. Megtetted már ezerszer.
KÓRUS-FÉRFIAK: Haladsz! Haladsz! Haladsz!
KÓRUS-NŐK: Szaladsz! Szaladsz! Szaladsz!
DIÁKLÁNY III.: A fejem tele van gondolattal.
KÓRUS: A fejben több ezer gondolat.
KÓRUSVEZETŐ: Ebbe belefájdulhat a fej.
KÓRUS: Fáj a fejben a több ezer gondolat.
DIÁKLÁNY: III. A lábam tele van lépéssel.
KÓRUS: A lábban több ezer lépés.
KÓRUSVEZETŐ: Ebbe belefájdulhat a láb.
KÓRUS: Fáj a lábban a több ezer lépés.
DIÁKLÁNY III.: Énbennem van ez az út.
KÓRUS: Megteltél az úttal. Beteltél az úttal.
KÓRUSVEZETŐ: Ebbe belefájdulhat a lány.
KÓRUS: Fáj a lányban a többezer út.
NARRÁTOR: És akkor, mint egy bölcs idegenvezető, megszólal a város.
KÓRUS: Te lány! Te lány! Tematikus ez a séta. De mi a téma? De mi a téma? De mi a téma?

NARRÁTOR: A város reggel hétkor is tudja, mi történik benne.
KÓRUS-FÉRFIAK: A város figyel, ha rá nem is figyelnek.
KÓRUS-NŐK: Ha rá nem is figyelnek, a város figyel.
KÓRUSVEZETŐ: Ma van az az augusztus 25.
KÓRUS: Te lány! Te most éppen vizsgára sietsz!
KÓRUSVEZETŐ: Ma van az a péntek!
KÓRUS: Te lány! Neked az az érzésed, hogy késel!
KÓRUSVEZETŐ: Ne félj, nem sértődik meg a város, hogy sietsz és nem figyelsz rá.
NARRÁTOR: A város azt gondolja magában:
KÓRUS: Te lány! Ha sietsz, ha nem! Éppen oda fogsz érni! Éppen oda! Pont oda fogsz érni!

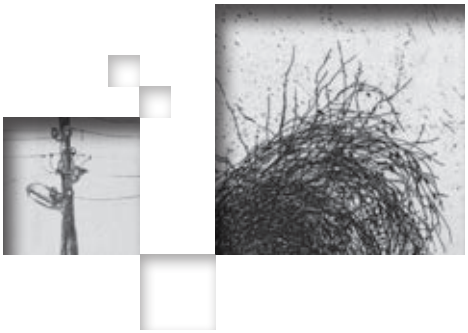

DIÁKLÁNY III.: Feladatom van. Tanultam. Nem a vizsgától félek. Feladatom van. Plusz feladatot vállaltam. Sietek. Feladatom van. Én szerzem be a szendvicseket. Én veszem a süteményeket. Vállaltam. Nem akarok késni. Izgulok. Nem a vizsgától félek. Tanultam. De még annyi mindent el kell intéznem. Sietek. Szaporázom a lépteim. Tanultam. Feladatom van.
KÓRUS: Fejedben ezer gondolat. Lábadban ezer lépés. Benned ezer út.

NARRÁTOR: A város reggel hétkor szeszélyes.
KÓRUS-FÉRFIAK: Most éppen zuhog az eső.
KÓRUS-NŐK: Most éppen verőfényes minden.
KÓRUS: Az előbb esett. Most ragyog a nap.
KÓRUS-FÉRFIAK: Az emberek bőrig áznak.
KÓRUS-NŐK: Az emberek megszáradnak.
KÓRUS: Te lány! Nem veszed észre azt a sokféle embert, aki elmegy melletted.
KÓRUSTAG I.: Három másnapos fiatal férfi.
KÓRUSTAG II.: Egy anya babakocsival.
KÓRUSTAG III.: Két középkorú férfi mocskos munkaruhában.
KÓRUSTAG IV.: Egy férfi öltönyben és egy nő kiskosztümben.
KÓRUSTAG V.: Egy hátizsákos nő.
KÓRUSTAG VI.: Egy fáradt kéregető.
KÓRUS: Emberek előtted. Emberek mögötted. Emberek melletted.
DIÁKLÁNY III.: Összpontosítok. Koncentrálok. Belém épül az eső. Belém épül a napfény. Nem kényeztet. Nem bánt. Megyek. Taposom a várost. Haladok. Megígértem. Tartom a szavam. Beszerzem. Viszem. Hozom. Várnak. Rám várnak. Idő van. Oda kell érnem. Fel kellene őket hívnom. Lehet, hogy késni fogok. Telefonálnom kellene nekik.
KÓRUS: Mindenütt emberek. Nem ismered őket. Nem veszed őket észre.

NARRÁTOR: Minden épületben ott a város.
KÓRUS-NŐK Éttermek, üzletek, intézmények, cégek.

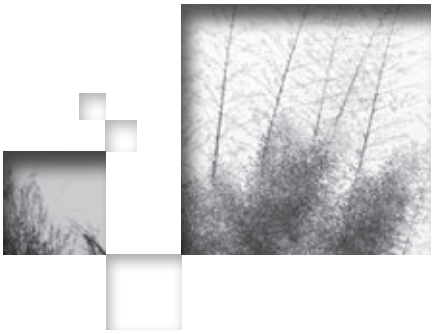

KÓRUS-FÉRFIAK: Bárok, bankok, hivatalok, vállalkozások.
KÓRUS: Nyüzsög az egész város. Veled siet a város. Kint és bent.
KÓRUS-FÉRFIAK: Valami zajlik kint a falak előtt.
KÓRUS-NŐK: Valami zajlik bent a falak közt.
KÓRUSVEZETŐ: De neked célod van, te lány. Te tudod, mit akarsz.
KÓRUS: Nem állsz meg. Nem nézelődsz. Nem vagy turista.
KÓRUSVEZETŐ: A színház hatalmas épülete mellett is elmész.
KÓRUS-FÉRFIAK: Mennyi sors suhan el melletted.
KÓRIS-NŐK: Mennyi sors körvonalazódik a színpadon.
KÓRUS: Mit játszhat ma a színház?
KÓRUSVEZETŐ: Kiről szól a mai előadás?
KÓRUS: Kikről mesél a mai színdarab?
NARRÁTOR: A város azt súgja a füledbe. Nem tudod, hogy hallod.
KÓRUS: Mi lenne, ha te lennél a főszereplő?
DIÁKLÁNY III.: Minek kellene ahhoz történnie, hogy rólam szóljon egy előadás? Mi lehetne az oka, hogy rólam valaki színdarabot írjon? Mi lehet az az izgalmas, érdekes dolog, amiért egy színész eljátssza az én szerepemet? Miért kellene rólam beszélni?
KÓRUS: Kiről érdemes beszélni, te lány, kiről érdemes?

NARRÁTOR: A város tudja, te még nem tudod.
KÓRUS: Közeledsz, te lány, közeledsz! Közeledsz a célhoz.
KÓRUS-FÉRFIAK: Fejedben egyre több a gondolat.
KÓRUS-NŐK: Lábadban egyre több a lépés.
KÓRUS: Ez az út minden utad.
KÓRUSTAG I.: Nem tudod, ki nevetett éppen itt tegnap.
KÓRUSTAG II.: Nem tudod, egy órával ezelőtt ki zokogott éppen itt.
KÓRUSTAG III.: Nem tudod, ki botlott meg éppen ebben a kőben.
KÓRUSTAG IV.: Nem tudod, ki hányt hajnalban éppen ennél a falnál.
KÓRUSTAG V.: Nem tudod, ki csuklott egyet pontosan ennél a kirakatnál.

KÓRUSTAG VI.: Nem tudod, ki kit vett éppen észre ennél a padnál.
KÓRUS.: Nem tudod, miről mesél az aszfalt, a falak, a fák, a bokrok, a földön sodródó szemét.
KÓRUSVEZETŐ: Nem érsz rá.
KÓRUS.: Valaki pontosan itt torpant meg pár perccel ezelőtt.
KÓRUSVEZETŐ: Te nem torpansz meg. Te mész tovább.
DIÁKLÁNY III.: Nem tudom még, hogy megtörténik. De most tudom, hogy féltem. Attól féltem, ami majd csak lesz. Arcokat látok. Hallom a vér lüktetését az ereimben. Minden homályos. Minden lelassul. Élüket vesztik a formák. Idejüket veszti a létem. Lábam vizes. Kezem véres. Szemem könnyes. Látom magam. Hallom a félelmemet. Zöld minden. Nedves minden. Tele van a világ a rettegésemmel. Ezt mind még nem tudom.
NARRÁTOR: A város engedékeny, bölcsen utadra enged.
KÓRUS: Te csak mész. Te csak loholsz. Te csak iparkodsz. Te csak lépkedsz.

NARRÁTOR: A városnak nem fáj, hogy kettészeli a folyó.
KÓRUS-FÉRFIAK: Átmenni a hídon annyira mindennapi rutin.
KÓRUS-NŐK: Átmenni a hídon annyira magától értetődő.
KÓRUSVEZETŐ: A híd két partja lehet, hogy két különböző világ.
KÓRUS: Néhány lépés a hídig. Néhány lépés a hídon. Néhány lépés a híd után.
KÓRUS-FÉRFIAK: A híd egyik oldalán van az eddig.
KÓRUS-NŐK: A híd másik oldalán van az ezután.
KÓRUSVEZETŐ: Észrevétlenül kelsz át az eddigi életedből az ezutáni életedbe.
KÓRUS: A hídon áthaladva már semmi sem lesz ugyanaz.
KÓRUS-FÉRFIAK: Felkészültél, te lány, arra, amit nem sejtesz?
KÓRUS-NŐK: Felkészültél, te lány, arra, amit el sem tudsz képzelni?
NARRÁTOR: A város számára mindennek jelentősége van.

DIÁKLÁNY III.: Ismerem azt a szót: vízválasztó. Tudom azt a kifejezést, hogy áthidaló megoldás. Hallottam már, hogy veszteni a réven és nyerni a vámon. Vagy lehet, hogy úgy hallottam, nyerni a réven és veszteni a vámon. Tanultam az innenső partról és az odaátról. De most éppen egyik sem jut eszembe. Egyikre sem gondolok. Már közel járok. Már majdnem ott vagyok. Már szinte révbe érkeztem.
NARRÁTOR: A város számára semminek sincs jelentősége.
KÓRUS: Száraz lábbal keltél át a folyón. Még száraz a lábad.

NARRÁTOR: A város tudja, hogy semmi sem andalítóbb egy üde zöld szigetnél, hogy a kősivatag közepén elringat egy nyírfaliget.
KÓRUSTAG I.: Most kapsz egy hatalmas pofont!
KÓRUSTAG II.: Most lezuhansz a földre!
KÓRUSTAG III.: Most beléd rúgnak!
KÓRUSTAG IV.: Most széttépik rajtad a blúzt!
KÓRUSTAG V.: Most rángatják a tested!
KÓRUSTAG VI.: Most leszorítják a tested!
KÓRUSVEZETŐ: Nagyon félsz! Elveszel! Zuhansz!
KÓRUS: Ha lenne rá idődd, tudnád, hogy fáj. De eltűnt az idő. Nincs idődd. Elveszett.
DIÁKLÁNY III.: Gödör. Nedves a fű. Levettem a cipőm. Széttépték a blúzom. Odaadok mindent. Nem kell bántani engem. Sok pénz van nálam. A retikülöm akarják. Elém úszott az arc. Süt a nap. Elúszott az arc. Esik az eső. Zuhanok. Állok. Megtántorodom. Megütöttek. Először volt a hang. A hang fájt a legjobban. A félelem a legmélyebb seb. Mély a gödör. Zuhanok. Mindenütt a zöld. Egyszerre indulok többfelé. Mindenütt egy arc. Fáj a fejem. Tele van gondolattal. Ennyi gondolat már nem fér a fejembe. Szétrobban a fejem. Persze. Hiszen ennyi gondolat nem férhet el benne. Fáj a lábam. Tele van lépéssel. Ennyi lépés nem fér el a lábamban. Hullatom a lépéseket. Már nem lépek. Mégis mindenfelé lépteket hagyok. Szórom a lépteim. A hangok vezetnek. Én nem erre akartam menni. Elnyelt ez az út. Ráléptem a hangra.

KÓRUS: Szlovákiában szlovákul!
DIÁKLÁNY III.: Nem válaszolok. Meggyorsítom a lépteim. Nem fordulok oda.

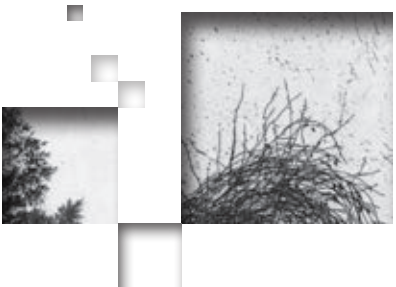

KÓRUS: Hová mész?
DIÁKLÁNY III.: Vizsgázni.
KÓRUS: Ma már nem mész sehová!
DIÁKLÁNY III.: Nem válaszolok. Talán hallják a gondolataimat. Nem fordulok oda.
KÓRUS: Most vernek téged, te lány!
KÓRUSVEZETŐ: Hangos a fejed a sok gondolattól.
KÓRUS: Visszhangzik a tested az ütésektől.
KÓRUSVEZETŐ: De akik vernek, azok nem mondanak semmit.
KÓRUS: Csöndben vernek téged, te lány! Nem hangzik el egy szó sem.
DIÁKLÁNY IIII.: Ha csöndben verik az embert, akkor a félelem a leghangosabb.
KÓRUSVEZETŐ: Ezt nem tudtad akkor sem megfogalmazni.
KÓRUS: Ezt nem tudtad később sem megfogalmazni.
DIÁKLÁNY III.: Túl sok a fejemben a gondolat.
KÓRUSVEZETŐ: Túl sok a lábadban a lépés.
KÓRUS: Túl sok mögötted az út. Túl sok előtted az út. Túl sok az úttalan út.
DIÁKLÁNY III.: Megyek. Haladok. Feladatom van. Eltűnt az időm. Magamra találtam. Feladatom van. Vállaltam. Hol fáj? Hol lüktet? Hol émelyít? Hol vagyok? Megbíznak bennem. Valaki beszélt velem. Megszólítottak. Féltem. Arcok. Két arc. Mély hang. Mély gödör. Nedves. Az arcom. Sírtam. Esett. Most sírok. Beszéltem valakivel. Telefonálnom kell. Vizsgáznom kell. Tanultam. Mindent megtanultam. Fel volt adva a lecke. Sajgok. Készültem. Már nem lépek. Már csak megyek. Már nem gondolok. Már csak vagyok. Elmúlt. Érzem a pofont. Lüktetek. Megérkezem.
KÓRUS: Mi történt? Ki tette ezt? Megvertek? Ki vert meg? Hívjátok a rendőrséget!
NARRÁTOR: Megszólal izgatottan a város.
KÓRUS: A többi csak fényátömlesztés.

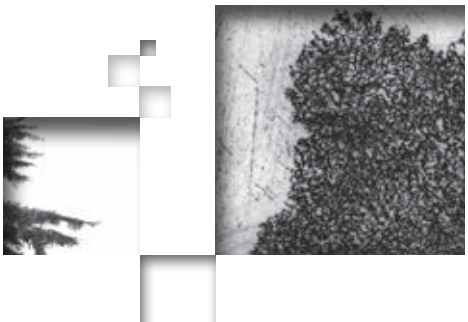

OPEN TYPE IV, RÉZKARC, AKVATINTA, 66x94 cm, 2016

CSEHY ZOLTÁN

„NEM NYITRÁN TÖRTÉNT, AMIT HALLOTOK"

(FORGÁCS MIKLÓS: MA MÁR NEM MÉSZ SEHOVÁ)

„Az egész kozmosz hamisítvány" – éneklik Forgács Miklós drámájában, és teszik meg alapképletté: az opera maga is kozmikus hamisítványa az ún. valóságnak, a „legátlátszóbb" realizmus, hiszen ki beszél énekelve, hogyan lehet valóságot mondani egy minden ízében csináltan artisztikus, arisztokrata műfajon belül, mely eleve a virtuozitásra és a hangbűvészetre, azaz egy totálisan és felvállaltan teátrális konstrukcióra épül. Csakhogy nem a beszéd a lényeg, hanem a zenévé dramatizált szimultán (és nem egymás utáni) beszéd, a világészlelés rítusainak lenyomata, s az opera máris tökéletes lélektani térkép, végteleníthető pillanat, és igény szerint pillanattá zsugorítható végtelen, hiszen legnagyobb előnye az, hogy olyan szabadon dolgozhat az idővel (a zene is az idő egyik formája), mint semelyik más műfaj sem. Egyszerre lehet jelen akár négy-öt tudatban, s mindennek – a prózai színházzal szemben, ahol ez csak elviselhetetlen hangzavart eredményezne –, akár magától értetődően hangot, sőt hangokat is adhat. Két mondat, fél gondolat lehet akár egy óra is: minden attól függ, mi szüremlik át abba a zenei tudatba, melyet a mi időnkbe vetít ki.

Az opera a belső idővel gazdálkodik és garázdálkodik: azt kínálja a mi külső időnknek, s akkor igazán jó, ha kiszakadunk a konkrét időből és átvesszük a befelé táguló univerzum irracionális időfogalmait. A hősnőben, a diáklányban is ott a végtelen, de leginkább a föld, hiszen a szöveg szerint „a Föld története az ő története". Mint mindnyájunké, a jellé redukált életé: a jellé redukálás ugyancsak fő operai ismérv, a puzzle-játékot bízzuk a hallgatóra, a zene úgyis megadja az egységes hátteret, érezni lehet majd a rációt.

Forgács archetípusokkal dolgozik, a szöveget a retorikai génmanipulációk uralják, kombinatorikus sorok, önmagát folyamatosan tükröző szövegnárcizmus: ez az operalibrettónak, hogy úgy mondjam, áldás, a repetitív minimalizmus energiatöltete. A negálás egyszerre hat nyelvgyakorlatnak és a létszorongatottságot érintő kontrasztnak, terhelésprobának és Gertrud Stein-vers paródiának. Michael Nyman hatalmas narratív operái ötlenek fel az emberben: például a klónozott Goya története, mely egyszerre képes a tudományos és a költői diskurzus ötvözésére, a megritmizált tudományoskodásra és a művészi illúziókeltésre, Steve Reich közvéleménykutató-operája a zsidók, az arabok és a keresztények ősatyjairól, „genetikai" önképéről.

Forgács librettója súlyos gondolati tömböket görget, hatalmas kórusokat igényelne, vádakat és koordinátákat fogalmaz meg, melyek egyszerre érvényesek és fiktívek, teremtik meg és vetik szét egy műfaj kereteit. Sőt: egy műfajjal meg nem elégszenek, műfajok egymásra épülő rendszerére támasztanak igényt, hogy az alaktalant különféle formákba regulázzák. Ahogy

az opereaénekesek egymás mellett énekelnek, és gyakran nem is egymásnak, hanem önmagukon kívülre, de belülről, a szerző által választott műfajok, az opera, az operett és az oratórium is egymást erősítve mondja ugyanazt, de nem egymással vitázva, hanem a közönségnek, nem drámai relációkba lépve, hanem a maga szimultán többnyelvűségében. Az operaszöveg mindig rejtvény, melyet a zene nyit meg, old fel egy saját időszámítás keretei között, létrehozva egy elemi időfaktort, melyen keresztül a saját zeneileg determinált szabályai érvényt nyernek. Például az, hogy miként használjuk a memóriánkat: a zene, lévén, hogy alapelve az ismétlődés valamilyen foka, módja, megszabja, mire érdemes emlékezni, aktiválja a felismerő memóriát, sőt az analógiagyártó memóriát is, melynek alapelve a hozzárendelés. Ebben a mnemotechnikus létérzékelésben sokkal előbb volt otthon, mint pl. a posztmodern irodalom.

Az operett sokkal egyszerűbb séma: ereje éppen a kiszámíthatóságában rejlik, hozza magával az anyagát, a megoldást, a szerepeket, az elvárásrendszert, a zenei redukciókat. Puccini *A fecské*je ide vagy oda, nem tekinthető az opera megszelídített változatának már csak azért sem, mert úgy kötötte önmagát tartalmi-retorikai-zenepoétikai gúzsba, hogy belepusztult, leváltotta a musical, a rockopera. Történelmi képződmény maradt, jó, ha elvan a helyén, úgyis megállt a „fejlődésben", olyan, akár egy csicsás múzeumi aranytál vagy porcelánkanna, van benne szép is, de alapvetően a jelenből nézve ez a szépség igencsak „problematikus". Az operett, ne szépítsünk, a giccs szinonimája: csak a legritkább esetben válik „drámává", ugyanazon a körvonalon mozog, ellenben az opera a zenés színház végtelenségig fejleszthető, klónozható, burjánoztatható sejtje. Mihelyt az opera halálát emlegetik, azonnal feltámad. Az operett lételeme viszont paradox módon a kedélyes balzsamozás, még akkor is, ha a bebalzsamozott illúzió közönségsikernek számít. A darab közepe az operett-apparátus groteszkségére épít, elég csak a szereplők listáját megnézni, a szövegek triviális pótlékjellegéről nem is beszélve. „Az élet egy / Iramló befőtt, / Nem figyelt, és / A polcra nőtt. / Iszkiri kéne / Ízletes finom / Kincsesládikó, / Nem holmi lom" – „bölcselkedik" a szerző, virtuóz versdallamokat, rímakrobatikát lendít működésbe, Parti Nagy Lajosra emlékeztető poénokból épít hipernaiv illúziót, a nyelvet öngerjesztő létmódra kapcsolja, melyet a formai séma determinál.

Az operett mindig az „élettel" játszik, könnyű és világos, felületi definíciói vannak („Az élet egy / Nyálbuborék, / Piszlicsáré / Lázgörbe-vég."), folyamatosan megnyugtat és

elringat, zenéje pedig nem értelmez, hanem aláhúz. A diáklány monológja egyszerűen pazar tükörjáték, a stilizáció mértéktartó idétlensége egyenesen operettesen felszabadító, habos és lendületes, önmagát megzenésítő zene. „Ha magamra visszahatok, / Akkor talán ige vagyok, / De névmásként is szívesen / Elragoznám az életem" – mondja el létfilozófiát grammatikai kategóriákba ágyazva az Élet nagy tanulója, Sárbogárdi Jolán újabb „filozófus" tanítványa.

A komikus nyelvi rengeteg feltérképezése után a léttananyagot szembesíteni kell a groteszk létvalósággal is: az állampolgárt védelmező Belróbert gróffal és a gróf-miniszterelnök Főróberttel, akik természetes politikai áthallások mellett vetnek szemet a létgrammatika rejtelmeinek élő diáklányra, teljes idegen testezetére és idegen nyelvezetére, akit ráadásul a *priori* a „mindentudás" is leteperni készül. Forgács ürügyes „operettje" az operett szimpla matematikáját és kombinatorikáját alkalmazva mutat túl önnön magán, ahogy ez elvárható. A két szerep olyan átlátszó észrevétlenséggel kalinyákosodik és ficósodik el, hogy az valóban csak az operett műfajában lehetséges. Közönségkedély-borzoló vállalkozás az ilyesmi, teljes joggal, hiszen a szerző nemcsak egy imádott közönségműfajt hekkel meg, hanem látszatra épp ennek, a tragikus történésekhez legkevésbbé illő műfajnak engedi át a vezérszólamot. A szépelgés, a becézgetés a negédes udvarló retorika egyszerre ragyogó és bosszantó álca: a megjátszás, az eljátszás, az átjátszás, a rájátszás gesztusrendre oldódik fel a műfaj radikális „szétjátszásában". Rajtaütésszerű és teátrálisan brutális ez a támadás a szerző részéről, s nyilván ebben az agresszív architextuális analógiában nyeri el értelmét a közelmúlt történéseinek fényében.

A nyelvi-teátrális daráló nemcsak a műfajt őrli fel, hanem a mediális-politikai diskurzusnak is görbe tükröt tart. A komorna és a komornyik közös szólamban kapcsolódik be a politikai operett irracionális, bár a külvilág számára ugyan túlmaszkírozottnak ható, mégis hitelt és hatalmi hitelesítést követelő játszadozásaiba: „vágyunk egy önpáholásra", harsogják bele a maga valóságában is hajmeresztő történetbe. A „helyes kis agymosoda" működésbe lép, ennek mechanizmusait pedig jó eséllyel épp egy ilyen „átlátszó" és megnyugtató „megoldásokkal" kecsegtető műfaj képes leleplezni.

Az alaptörténést a monológok hordozzák, ezt a szövetet szálazzák szét az opera, az operett és az oratórium ragadozó karmai.

Az oratórium az opera édestestvére, rokona, fivére, csak jobban szeret elbeszélni, mint láttatni vagy érzékeltetni, zenei nyelvezete nem igényli a föltétlen látványt, azaz elég innovatívnak érzi magát ahhoz, hogy színpad nélkül fesse le azt, pusztán a maga eszköztárával. Ugyanakkor egy-egy oratórium akár színpadra is állítható: nem egy ilyen remek példa van, lásd pl. a legutóbbi budapesti Messiást, mely operai pszichodrámává nemesedett, s melynek látványvilága újra felépítette, sőt megsokszorozta a mű ősjelentéseit. „Erőszakot tesz-e az autóbusz a városon, mikor az utcáin átoson?" – kezd rá a kórus ezzel a formájában operettes, ám filozofikumában messze oratóriumosabb mondattal a monológok árnyalásához. Augusztus 25-e emblematikus dátummá válik: szövegfétissé, emlékezetstimuláló traumaközponttá. A nyírfa motívumához hasonlóan számos foszlány válik a darab végére stigmává. Különösen érzékeny a szerző a műfaji elvekre, az oratóriumhoz illő párbeszéd is egyszerre narratív és drámai:

„KÓRUS: Szlovákiában szlovákul!
DIÁKLÁNY III.: Nem válaszolok. Meggyorsítom a lépteim. Nem fordulok oda.
KÓRUS: Hová mész?
DIÁKLÁNY III.: Vizsgázni."

Különlegesen provokatív darab a *Ma már nem mész sehová*. Szigorú szabályrendszereknek engedelmeskedő műfajok kezére játssza a közelmúlt legnagyobb etikai, politikai és emberi botrányának analógiáit idéző történést, a lehető legtöbb nehezítő körülménnyel rejt el és tár fel egy dokumentumdarabot. Az eredendő tragikum operára hangol, az igazságszolgáltatás a groteszk operett létmódján keresztül semmisül meg, az oratórium egy nagyon is emberi, köznapi, betájolható szenvedéstörténetet mond el. A gazdag anyag áradó energiái szinte szétvetik a kompozíciót: épp ez az önmegsemmisítő effektus képezi le a leghatásosabban a tárgyául választott történetet.

„A többi csak fényátömlesztés" – ahogy az oratórium végén mondják. Fényátömlesztés az egzisztenciális szorongás legsötétebb zugaiba.

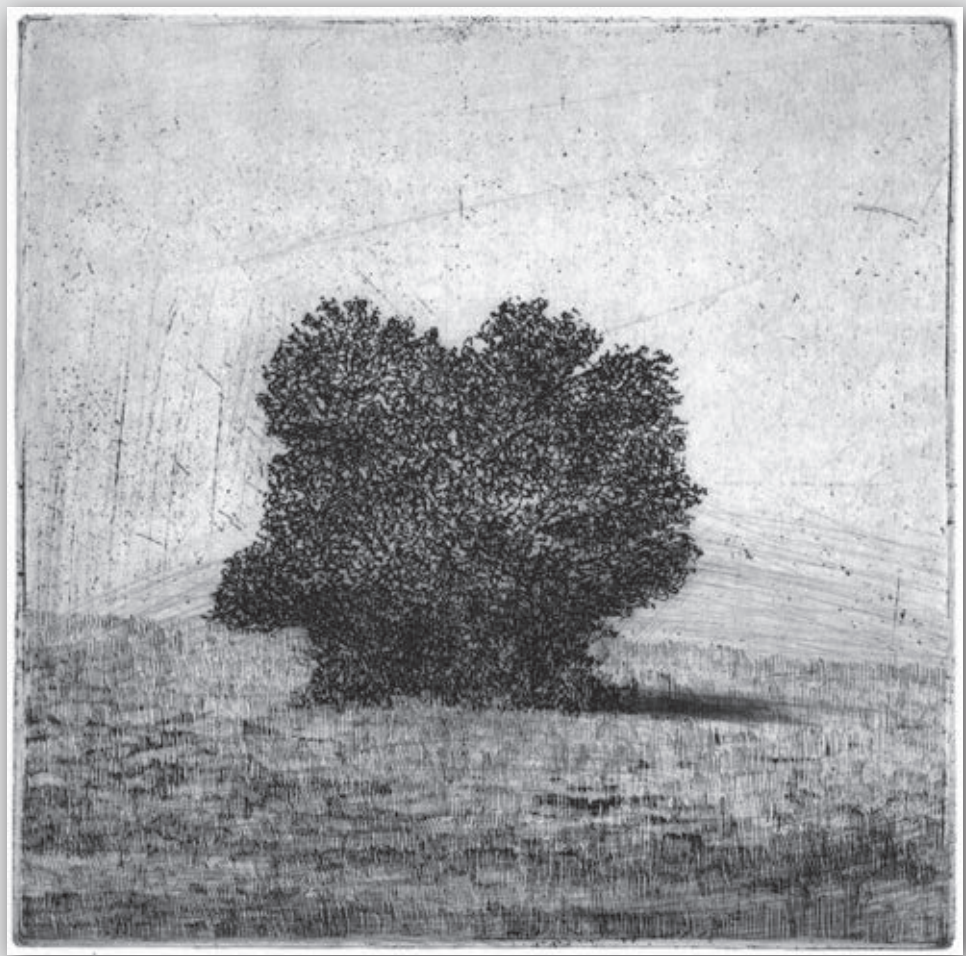

BOSKAGE I, RÉZKARC, AKVATINTA, 12,5x12,5 cm

LIČKO PÉTER

APPENDIX FARAGÓ BÉLA – FORGÁCS MIKLÓS – CZAJLIK JÓZSEF: *MA MÁR NEM MÉSZ SEHOVÁ* CÍMŰ DARABJÁNAK ZENÉJÉHEZ

Bevallom őszintén, mindezidáig nem ismertem a címben említett darab zeneszerzőjének, Faragó Bélának a munkásságát, annak ellenére, hogy annak idején zeneakadémiai tanulmányaim alatt folyamatos szakmai-baráti kapcsolatban voltam többek között Sári Lászlóval, Vidovszky Lászlóval, Jeney Zoltánnal, Eötvös Péterrel, Szokolai Sándorral és másokkal (habár nem zeneszerzést végeztem, azzal sokkal később kezdtem foglalkozni, hanem zongorát Kadosa Pálnál, s főleg Kurtág György tanár úrnál). 1972 után elszakadtam a pesti köröktől, az akkori Csehszlovákiában a magamfajta értelmiségi belső emigrációba kényszerült. 1972–1986 között főként zenetudománnyal foglalkoztam, később viszont egyre inkább zeneszerzéssel – s ez a másik oka az izolációmnak (amely a mai napig is tart, mivel alkotómunkámat szinte az őrület határán lévő intenzitással, s csakis arra figyelve végzem).

Ahhoz, hogy véleményt írjak a *Ma már nem mész sehová* zenéjéről, azonnal elkezdtem Faragó Béla zenéjét tanulmányozni – hallgatni a műveit. Habár eleinte félrevezető benyomásként úgy tűnt, hogy Faragó egész más utakon halad, mint én – de fokozatosan rádöbbentem, hogy ez egyáltalán nem így van, sőt! Bevallom, hogy az úgynevezett repetitív zene nem egészen a szívügyem (jómagam csak elvétve alkalmazom) – ennek ellenére azt kell mondanom, Faragó Béla quasi „repetitív" elemei nagyon eredetiek, változatosak, egyéniek, izgalmasak. Ez különösen az *Új táncrend*-ciklusban érezhető, *Egy pohár víz* című egyfelvonásos operájában, *Az én faliújságom* című kompozíciójában, s még sok egyéb művében, mivel rengeteg különféle hatást foglal szerves egységbe, szintézisbe a látszólagos repetitív zenei folyamatban. Ezek után kezdtem hallgatni-nézni a *Ma már nem mész sehová* opera-operett-oratórium felvételét. E művében – az egyfelvonásos operájához hasonlóan – elválaszthatatlan, egyéni stílusban ötvözi az úgynevezett „repetitív" (minimalista) zenei nyelvezetet az úgynevezett „neo" irányzatokkal, főleg a neoromantikus eszköztárral – s mindez szerves egységgé áll össze. Meg kell jegyeznem, hogy a „romantikus" 19. századra utaló, de mindvégig sajátos „faragói" módon alkalmazott, erősen melodikus-érzelmes zenei anyag engem leginkább talán Schubert – átértelmezett – zenestílusára emlékeztet. Nagyon valószínűnek tartom, hogy ez a hagyományos értelemben is igen „melodikusnak" minősíthető nyelvezet a zeneileg nem képzett, nem mű-

velt hallgató-néző számára is nagyon élvezetesnek minősíthető. De élvezetes az olyan „túlságosan vájtfülű", „túl tájékozott" hallgató számára is – mint amilyen jómagam vagyok (aki újabban szinte csak a saját zenéjével foglalkozik) –, üresjáratok nélkül, végig élvezetes volt!

Különösen kellemes meglepetés ért az operettrészben. Szerintem ez egyáltalán nem szabványoperett, nagyon szervesen folytatja az első részben alkalmazott zenei nyelvezetet – a repetitív neoromantikus „schubertes" jelleg itt is folytatódik. Ez a tétel túl komoly ahhoz, hogy csupán operettnek minősítsük. (A kiváló zárókeringő pedig leginkább Richard Strauss *A rózsalovag*ját asszociálta.) Vagyis – legalábbis én – nem éreztem semmiféle törést az opera és operett között. Az operettjelleg leginkább nagyon intelligens stilisztikai asszociációk által érvényesült. Hasonlóan folytatódott a szerves, egységes nyelvezet a harmadik, oratórikus tételben. A három tétel, felvonás között – szerintem – csakis külső stiláris zsánerkülönbségek vannak, amelyek főként a színpadi rendezésben voltak tetten érhetők, a zenében csak stílusjátékokban nyilvánultak meg: most úgy komponálok, mintha most éppen operát írnék, most pedig mintha éppen operettet, s végül oratóriumot. A fentebb leírtakat – legalábbis én – pozitívnak minősítem, persze akadhat, aki ebben negatív jelleget fedez föl. Az egész mű, s főként az operett-tétel mintha idézőjelbe lenne téve (hasonlóan a záró oratóriumhoz), ebből a szempontból egy kissé Sztravinszkij jut eszünkbe, aki sok mindent – a középső korszakában bizonyos értelemben magát a zenét is – mintha idézőjelbe tenné. Kurtág tanár úr egyszer azt mondta, hogy „igen, Sztravinszkij valóban idézőjelbe teszi a zenét, és mégsem". Talán ez vonatkozhatna Faragó Béla zenéjére is: nagyszerű zenemű, amely mintha idézőjelbe tenné az itt felhasznált zenei anyagokat – de mégsem teszi ezt. Különösen kiemelendő az előadó gárda – a szólóénekesek és a kórus – teljesítménye, valamint Lovas Gabriella és Jakab Zoltán sziszifuszi, óriási korrepetitori munkája. Az elhangzott teljesítményt még a profi operaházak is büszkén vállalhatnák.

HIZSNYAN GÉZA

MA MÁR NEM MÉSZ SEHOVÁ

(Cseh)szlovákiai színházaink és jogelődeik csaknem hét évtizedes történetében három visszatérő téma a hazai magyar drámairodalom támogatása, illetve az azzal történő alkotó együttműködés, a színházi produkciók „aktualitása", vagyis reagálása az aktuális társadalmi-politikai történésekre és a zenés produkciók kérdése. Mindhárom téma évtizedek óta vissza-visszatér a színházról folytatott diskurzusokban, de ezekben a kérdésekben máig nem sikerült egyik színházunknak sem következetesen átgondolt, hosszú távon működő, folyamatosan jelentős művészi értékeket teremtő koncepciót megvalósítania. 2019 decembere változást ígérő mérföldkőnek látszik. A kassai Thália Színház jelenlegi vezetése a kezdetektől hangsúlyozta az aktualitás kérdésének fontosságát. Több előadásukban igyekeztek reagálni a szlovákiai magyar társadalmi-politikai történésekre. Peter Weiss *Marat/Sade* c. darabjába pl. közvetlen az „itt és most" eseményeiről szóló rap szövegbetétet írattak, Kerékgyártó István *Rükverc* c. regényének dramatizációját a szlovákiai magyar realitásokra adaptálták... Ezúttal teljesen más, egyéni utat választottak: „A darabválasztásoknál mindig is azzal szembesültünk, hogy probléma olyan szöveget, darabot találni, amely közvetlenül a mi életünk hőseit mutatta volna be. Ezért döntöttünk úgy, hogy a magunk hősét fogjuk megírni" – nyilatkozta Czajlik József, a színház igazgatója.

Kit is választottak „korunk hősének"? Azt a diáklányt, „akit augusztus 25-én Nyitrán ismeretlenek megvertek, majd utána az állam szembefordult vele. Ez az esemény ma már történelmi tény, mely nem volt kielégítően kivizsgálva. Bár az ügy jelenleg lezárult, semmilyen igazságszolgáltatás nem történt. Bűnösök nem lettek megnevezve. A mi közösségünkben ez egy hiátust hagyott maga után, egy űr keletkezett és mint a lezáratlan lelki dolgok többsége, mint egy háttérben futó program rabolja a mentális energiát. A szerzőtársaimmal azt tűztük ki magunk elé, hogy ezt a társadalomtól eltávolított, bíróság által megoldatlan, szinte az élettelenségig elidegenített emberi történetet elérhetővé, átérezhetővé, felfoghatóvá tegyük a színház nyelvén, a színház eszközeivel" – olvashatjuk a műsorfüzetben. A néven nem nevezett diáklány a társadalmi-politikai helyzet kóros vonásai, a po-

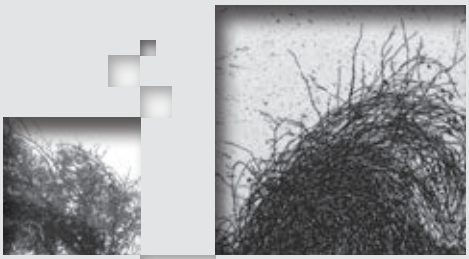

litikai hatalom arroganciája és az igazságszolgáltatás ezekből adódó devianciái következtében, akarata ellenére hőssé vált. Története, bár közelmúltunk része, tényszerűen mindnyájunk számára ismert, egyetemes érvényű mondanivalót, tanulságokat hordoz. Az alkotók így nem természetesen kínálkozó dokumentumdrámát hoztak létre, nem törekedtek egy konkrét esetben állást foglalni, „ítéletet" hozni vagy sugallni. Egy stilizált, a konkrét történeten felülemelkedő, azt történelmi távlatokba helyező, annak egyetemes jelentését, jelentőségét kereső műfaji formát választottak. Maguk ezt így fogalmazták meg: „Mivel ez egy nagyon kényes téma, a zenét találtuk alkotótársaimmal a legalkalmasabbnak arra, hogy bevilágítson ezekbe a titkos bugyrokba, akár sejt szinten is, mindenhová, ahová ez a trauma elért. A zene az a vegyérték, amivel az emberi létezés kimondhatatlan feszültségei és fájdalmai legkönnyebben megkötődnek és felszabadulnak. Ez számunkra fontosabb volt, mint avatatlan és képzetlen társadalmi bíróságként sületlen ideológiákat hangoztassunk."

Így jutottak el egy, az egész szlovákiai és magyarországi színházi életben példátlan formához: olyan háromrészes, zenés produkcióhoz, melynek első része műfajilag opera, a második operett, a harmadik pedig oratórium. A szövegkönyvet (melyről Csehy Zoltán írását olvashatják) Forgács Miklós, a színház dramaturgja írta, aki a szlovákiai (nem csak magyar nyelvű) drámaírás egyik jelentős alkotójává érett. 2019-ben ezen a szövegén kívül *Csuk és Gek* c. önéletrajzi ihletésű színpadi művét Léván mutatták be, szlovák nyelven írt *Bezzubatá* c. angyali halál-vízióját pedig a zsolnai Városi Színház játssza nagy sikerrel Eduard Kudláč rendezésében.

Forgács szövegkönyvének három része három különböző szempontból mutatja be a történetet. Az első – operai – részben egy összeesküvés-elméletekkel foglalkozó kultúrantropológus professzor (az előadásban Takács Gábor személyesíti meg) – mint saját rémálmát – meséli a történetet, melyben a diáklány egy idegen civilizáció küldötte, aki küldetésével ellentétben itt szándékozik maradni, az őt megverő szkinhedek pedig az idegen civilizáció küldöttei, akik „árulását" megtorlandó, bosszúból verik meg. Ennek a sci-fi és abszurd határán egyensúlyozó történetnek látszólag semmi köze nem lehet klasszikus operalibrettókhoz, a zene és színrevitel segítségével mégis meggyőző kortárs operai mű jön létre.

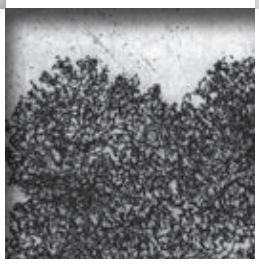

A második rész, melynek műfaja az operett, áll a legközelebb az eredeti történethez. Itt egy oknyomozó újságíró (Madarász Máté) meséli el az eseményeket, illetve azt, amit sikerült kiderítenie. Ebben a diáklányon és az őt megverő szkinhedeken kívül afféle bonviváni szerepben jól felismerhetően megjelenik a kor politikai életének két emblematikus, az ügyben szégyenletes szerepet vállaló politikus figurája: Főróbert és Belróbert. Az eredetileg a giccs, a hamis illúziókeltés szinonimájának tartott műfaj itt groteszk torzulásában látható, melyben az operett gombrowiczi „monumentális idiotizmusa" mellett megjelenik a hatalom arrogáns idiotizmusa is. Forgács itt formailag briliáns dalszövegeket írt, melyek felidézik az operettdalok üres könnyedségét, de egy groteszk csavarral egyúttal ezek paródiáját is adják és gondolati tartalmat is hordoznak. Egy példa a sok közül: „Az élet egy / Iramló befőtt, / Nem figyelt, és / A polcra nőtt. / Iszkiri kéne / Ízletes finom / Kincsesládikó / Nem holmi lom. // Az élet egy / Nyálbuborék, / Piszlicsáré / Lázgörbe-vég. / Csillan és villan / Meg nem fogható / Légköri varázs / Tűnő vízió. // Az élet egy / Csalfa lárma, / Pisszenés lesz / Nagyot látva / Szemmerengő, / Nyaktekergő, / Porcelánbabás / Önmegtámadás."

A harmadik rész egy másik diáklány verziója, aki évekkel később megpróbálja végigjárni elődje útját, megtekinteni a helyszíneket, ezzel fölidézni, mintegy újra megélni és megérteni az eseményeket. Az oratórium az operánál és az operettnél kevésbé az érzelmekre, inkább a kapcsolatokra, drámai konfliktusokra építő, a gondolatiságot előtérbe helyező, ha úgy tetszik, „összegző" műfaj. Ennek megfelelően alakul a harmadik rész szövege, amely mintegy summázata, gondolati és színházi értelemben is összefoglalása, ezzel bizonyos értelemben kicsúcsosodása is a történetnek. A színház vezetése talán azért is döntött a különleges műfaji forma mellett, mert az ötletgazda színházigazgató, rendező Czajlik József Budapesten hosszabb ideig együtt dolgozott a magyar zenei élet egyik legsokoldalúbb alkotójával, Faragó Béla zeneszerzővel. Feltételezésem szerint az ő művészetének ismerete inspirálta Czajlikot és Forgácsot a műfaj(ok) megválasztásánál. Ez a választás végül telitalálatnak bizonyult. Faragó zenéje mindhárom részben stílusbravúr, igazi különlegességgé, az irodalmi, drámai szempontok mellett zeneileg is kiemelkedő alkotássá emeli a művet.

Czajlik József rendezése biztos érzékkel találja meg az egyes részek stílusvilágát megjelenítő színpadi formát. A sci-fi opera drámájának abszurd villanásai az operett üresen csillogó világát s egyúttal annak paródiáját is technikailag briliánsan megidéző, majd azt groteszk fintorral az eredeti történet keserű tragikomédiájába fordító középső résszel és az oratórium monumentalitásával és statikusságával egyszerre mélyen fölkavaró és elgondolkoztató előadást hoz létre. Gadus Erika díszletét kétoldalt az eredeti helyszínt idéző nyírfatörzsek határolják, vertikálisan

pedig egy fémhíd és lépcső tagolják. A látszólag egyszerű díszlet meglepően változatos térkezelést tesz lehetővé, amit a rendező fantáziadúsan használ ki. A főszereplő diáklányt (mindhárom részben más színész jeleníti meg) minden alkalommal egy üveg(plexi) kalitkában hozzák be, mintegy szimbolizálva, hogy az események nem az ő saját akaratából történnek, nem tőle függnek, a főhős eleve egyfajta manipuláció áldozata. Az első részben a szerepet Nádasdi Péter alakítja. Ez azért lehetséges, mert egy földönkívüli lény esetében a nem nem játszik szerepet. Nádasdi színészi remeklésében valóban indiferenssé válik a nem; a megalázottság, a külső manipuláció, az erőszak testet-lelket megtörő hatása válik központi motívummá. Az már nem színészi, hanem jelmeztervezői és rendezői kérdés, hogy a „másság" ábrázolásához szükség van-e a színész mellkasán villogó piros fényre és a szöveg érthetőségét is jelentősen nehezítő papírmaszkra. Az ebben a részben a verőember szkinhedeket alakító Vasvári Emese és Károlyi Katalin (aki a megsérült Varga Lívia helyére történő briliáns beugrással mentette meg a bemutatót) a kitűnő színészi alakításaik mellett egy zenei-énekesi bravúrt is bemutatnak. A kiváló, kortárs operák interpretálásában is nagy tapasztalatokkal rendelkező operaénekes Károlyi és az énekesként hozzá semmiképpen sem mérhető Vasvári olyan operai duót produkáltak, ami példaértékű lehet a nem zenére szakosodott társulatok igényes zenés produkcióinál. Az operaéneklés magas színvonalát produkáló énekesnő mellett a prózai színésznő egyfajta „sprechgesang"-ot használ, kettősük így egymást kiegészítő, árnyaló, stílusában diametrálisan eltérő, mégsem zavaró, zeneileg is teljes értékű élményt biztosít. Ez különösen a két Tisztánlátót alakító Dégner Lilla és Madarász Máté duettjeivel összehasonlítva válik feltűnővé. Dégner és Madarász színészi teljesítménye harmonikus, jól illeszkedik az előadás egészébe, énekes duettjeikben az operaénekesi színvonalon és technikával éneklő Dégner és a hozzá sem hangilag, sem énekesi technikában nem hasonlítható Madarász (nagyra értékelve a színész látható igyekezetét) kettőse disszonáns hatást kelt. Hasonló problémákkal küzd ez a páros az operettrészben is, ahol mint Komorna és Komornyik (színészileg megint csak tisztes színvonalon) kommentálják az eseményeket. Ebben a részben a Diáklányt Varga Anikó alakítja visszafogott eszközökkel, külsődleges effektusok nélkül, a groteszk iránti finom érzékenységgel. Ollé Erik és Menszátor Héresz Attila lubickolnak Főróbert és Belróbert szerepében. Az operettfigurák bugyuta külsődlegességének és a politikus szörnyalakok kegyetlenségének kettősségét remek összhangban, játékosan ábrázolják, egyszerre szórakoztatva és elgondolkoztatva a nézőt. A harmadik rész egy másik Diáklány története, aki elindul a történtek nyomában, végig kívánja járni kolléganője útját. Rab Henrietta alakítása harmonikusan illeszkedik az oratórium megkövetelte stílusvilághoz. Ez az oratóriumi rész tartalmilag, zeneileg és az (elsősorban a zenei) interpretáció egységessége szempontjából is az előadás csúcsa. Ennek

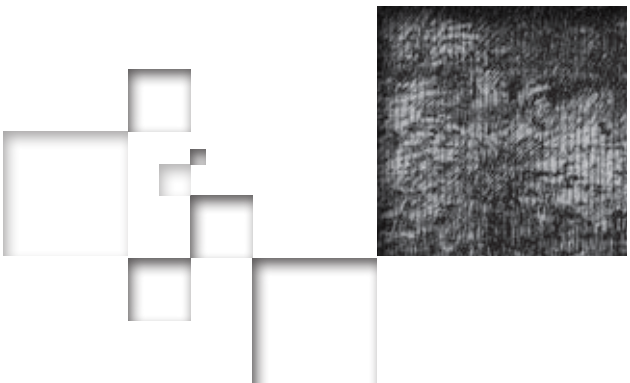

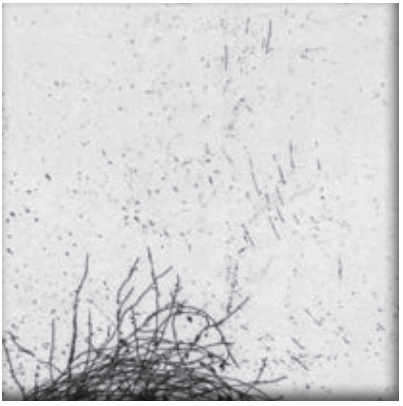

a résznek színészileg és zeneileg, énekesi szempontból is kulcsfigurája, „spiritus movens”-e a Kórusvezetőt játszó, éneklő Dégner Lilla.

A Thália Színház az utóbbi években egyre többet foglalkozik az interaktivitás kérdésével. Több, iskolákba szánt előadást készítettek, ahol a tantermekben a diákokat aktívan bevonják a történésekbe, tavaly pedig Ferdinand von Schirach *Terror* c. művében a nagyszínházban is megjelent a közönség interaktívnak nevezett közreműködése. Ott ez a darab része volt, melyben a nézőket szavaztatják meg, bűnös-e a repülőt lelövő főszereplő. Ezzel ellentétben a *Ma már nem mész sehová* esetében nem igazán látni az interaktivitás lehetséges hozadékát. Az alkotók ennek ellenére itt is a nézők aktivizálása mellett döntöttek, ami sem az anyagot tekintve, sem a bemutatón látottak alapján nem tűnik jó ötletnek. Az első rész Professzoraként szerepel ugyan az előadásban az interaktív színházzal nagy tapasztalatokkal rendelkező Takács Gábor színész-drámatanár, de a siker vagy sikertelenség nem rajta múlik. Dramaturgiailag a legrosszabb pillanatban, amikor a második rész operett-finálója erőteljes feszültséget, remek színházi pillanatot generál, egyszer csak váratlanul kérdésekkel fordulnak a nézőkhöz. Nehéz elképzelni, hogy a „Kinél érdeklődjön az oknyomozó újságíró?” vagy „Tegyen-e feljelentést a sértett?” típusú kérdésekre hogyan lehet színházilag releváns, feszültséget keltő vagy megőrző válaszokat adni, a bemutatón mindenesetre félénk, valamint ostoba, sőt helyenként kínos reakciókat hallottunk, amik alapján erősen el lehetne gondolkodni ezen interaktív adalékok szükségességéről. A fölösleges „interaktív kísérleten” kívül a bemutató másik, ezúttal technikai jellegű problémája a zenekari zene színvonala volt. Ha már az élő zene mint optimális megoldás nem valósítható meg, legalább egy technikailag és zeneileg magas színvonalú feljátszást megérdemelne a színház és a közönség is.

Minden apró kifogás ellenére a *Ma már nem mész sehová* példaértékű előadás, mely megmutatja, hogyan tud a színház hitelesen, magas művészi színvonalon, egyetemes értékek felmutatásával reagálni aktuális társadalmi-politikai történésekre, hogyan képes alkotói merészséggel stílust teremteni. Tudván, hogy az ilyesmit csak az idő döntheti el egyértelműen, véleményem szerint már ma ki lehet mondani, hogy Kassán színháztörténeti jelentőségű előadás született.

GRAPEVINE, RÉZKARC, AKVATINTA, 12,5x12,5 cm

SZERZŐINK

BARTÓK IMRE (1985, BUDAPEST) ÍRÓ ▮ **CSEHY ZOLTÁN** (1973, POZSONY) KÖLTŐ, MŰFORDÍTÓ, EGYETEMI TANÁR (COMENIUS EGYETEM, POZSONY) ▮ **FELLINGER KÁROLY** (1963, POZSONY) KÖLTŐ ▮ **FORGÁCS MIKLÓS** (1973, LÉVA) ÍRÓ, DRAMATURG, RENDEZŐ ▮ **HIZSNYAN GÉZA** (1956, RIMASZOMBAT) ORVOS, SZÍNHÁZI ÍRÓ, SZÍNIKRITIKUS ▮ **KATONA ÁGOTA** (1989, BALASSAGYARMAT) KÖLTŐ, ÍRÓ ▮ **KOVÁCS ÚJSZÁSZY PÉTER** (1996, KOLOZSVÁR) KÖLTŐ, EGYETEMISTA ▮ **LIČKO PÉTER** (1946, RIMASZOMBAT) ZONGORA SZAKOS MŰVÉSZTANÁR, ZENESZERZŐ, ZENETANÁR ▮ **MARIA KOMORNICKA / PIOTR ODMIENIEC WŁAST** (1876–1949) LENGYEL KÖLTŐ, ÍRÓ, 1907-TŐL NEMI IDENTITÁST CSERÉLVE FÉRFINÉVEN ALKOTOTT ▮ **N. TÓTH ANIKÓ** (1967, ZSELÍZ) ÍRÓ, IRODALOMTÖRTÉNÉSZ, EGYETEMI OKTATÓ (NYITRAI KONSTANTIN FILOZÓFUS EGYETEM) ▮ **NÁNIA CSILLA** (1997, KÉZDIVÁSÁRHELY) KÖLTŐ, EGYETEMISTA ▮ **PÉNZES TÍMEA** (1976, ÉRSEKÚJVÁR) KÖLTŐ, ÍRÓ, MŰFORDÍTÓ ▮ **PETNEKI NOÉMI** (1978, BUDAPEST) MŰFORDÍTÓ, TOLMÁCS ▮ **STELINGOWSKA, BARBARA** (1977, ŁOSICE) IRODALOMTÖRTÉNÉSZ, EGYETEMI OKTATÓ, TUDOMÁNYOS MUNKATÁRS (SIEDLCEI TERMÉSZET- ÉS BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI EGYETEM) ▮ **SZALAY ZOLTÁN** (1985, POZSONY) ÍRÓ ▮ **VERES ERIKA** (1986, ÉRSEKÚJVÁR) KÖLTŐ, MŰFORDÍTÓ

AZ IRODALMI SZEMLE MEGVÁSÁROLHATÓ

SZLOVÁKIÁBAN

DUNASZERDAHELY – MOLNÁR-KÖNYV (GALÁNTAI ÚT [HYPERNOVA])
KOMÁROM – MADÁCH-KÖNYVESBOLT (JÓKAI UTCA / JÓKAIHO)
ÉRSEKÚJVÁR – KULTÚRA KÖNYVESBOLT (MIHÁLY BÁSTYA 4. / MICHALSKÁ BAŠTA 4.)
GALÁNTA – MOLNÁR-KÖNYV (FŐ UTCA 918/2. / HLAVNÁ 918/2. [UNIVERZÁL])
KIRÁLYHELMEC – GERENYI KÖNYVESBOLT (FŐ UTCA 49. / HLAVNÁ 49.)
NAGYKAPOS – MAGYAR KÖNYVESBOLT (FŐ UTCA 21. / HLAVNÁ 21.)
NYITRA – MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM TANSZÉK – KÖZÉP-EURÓPAI TANULMÁNYOK KARA. KONSTANTIN FILOZÓFUS EGYETEM (DRÁŽOVSKÁ 4.)
POZSONY – A POZSONYI MAGYAR INTÉZET KÖNYVTÁRA (VÉDCÖLÖP ÚT 54. / PALISÁDY 54.)
SOMORJA – MOLNÁR-KÖNYV (FŐ ÚT 62. / HLAVNÁ 62. [VÚB MELLETT])
TORNALJA – TOMPA MIHÁLY KÖNYVESBOLT (BÉKE UTCA 17. / MIEROVÁ 17.)

MAGYARORSZÁGON

BUDAPEST – ÍRÓK BOLTJA (ANDRÁSSY ÚT 45., 1061)

LIGHT FIELDS I, 130x130 cm, OLAJ, VÁSZON, 2019

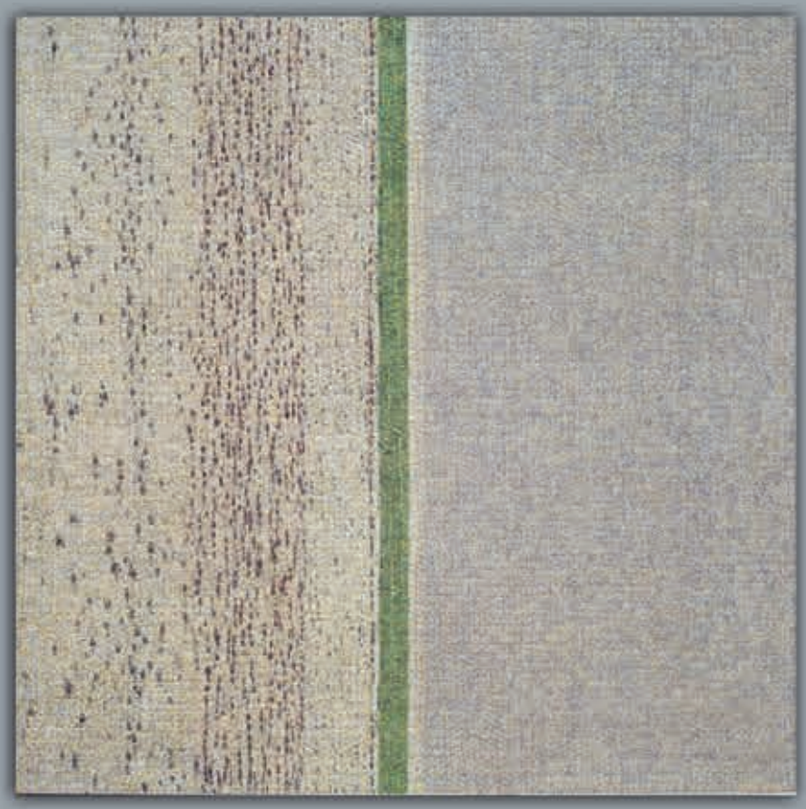

LIGHT FIELDS III, 130x130 cm, OLAJ, VÁSZON, 2019

NIGHT FIELD IV, 130x130 cm, OLAJ, VÁSZON, 2020

NIGHT FIELD III, 130x130 cm, OLAJ, VÁSZON, 2020

BLURRED FIELDS I, 60x60 cm, OLAJ, VÁSZON, 2018

9 771336 508003 78